

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Kaja Nanut

Dobavljanje orožja na konfliktna območja

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Kaja Nanut

Mentorica: izr. prof. dr. Petra Roter

Dobavljanje orožja na konfliktna območja

Magistrska naloga

Ljubljana, 2015

ZAHVALA

Iskrena hvala mentorici za pomoč, strokovne nasvete in za potrpežljivost pri nastajanju magistrskega dela.

Posebna zahvala tudi dr. Paulu Holtomu za dragocene nasvete v začetnem obdobju raziskovanja.

Najlepša hvala družini in prijateljem za moralno podporo pri pisanju magistrskega dela, predvsem v trenutkih, ko sem sama že skoraj obupala.

Dobavljanje orožja na konfliktna območja

Predmet proučevanja magistrske naloge so mednarodni transferji orožja in njihova vloga na konfliktnih območjih. Glavna teza naloge je, da je dobava orožja na konfliktna območja v nekaterih primerih sprejemljiva z etično-moralnega vidika, saj dobavljeno orožje lahko prispeva k vzpostavitvi ravnotežja vojaške moči, ki je potrebno za doseg premirja in s tem za preprečevanje nadaljnjih kršitev človekovih pravic. Poleg tega naloga analizira tudi vprašanje dobave orožja kot ugodnejšo in politično sprejemljivejšo alternativo vojaškemu posredovanju, saj ne zahteva nepriljubljenega pošiljanja lastnih enot v tujino. Naloga se osredotoča na dobavljanje orožja nedržavnim akterjem, kot so ogrožene manjšine, ki so podvržene hudim kršitvam človekovih pravic in ki jih njihova država ne more zaščititi. Na podlagi analize študije izbranega primera – dobave orožja iraškim Kurdom s strani nemške vlade v obdobju 2014-2015 – naloga analizira argumente, ki jih uporablja nemška vlada v prid dobave orožja z namenom zaščititi ogrožene manjšine in pomisleke, ki jih izražajo nasprotniki tovrstne dobave orožja. Splošna ugotovitev o vprašanju glede dobave orožja nedržavnim akterjem oz. natančneje ogroženim manjšinam je, da je dobava orožja smotrna v primeru, ko država dobaviteljica skrbno oceni, da bo končna uporaba orožja v skladu z mednarodnim pravom in s pravom človekovih pravic. Glavna ugotovitev glede vprašanja dobave orožja na konfliktno območje kot alternativo vojaškemu posredovanju je, da mora država dobaviteljica jasno opredeliti cilje dobave in biti pripravljena prevzeti odgovornost za vestno ravnanje drugih akterjev z dobavljenim orožjem.

Ključne besede: dobava orožja, nedržavni akterji, ogrožene manjšine, kršitve človekovih pravic, iraški Kurdi, nemški izvoz orožja.

Arms supplies to conflict zones

This Master's Thesis addresses arms supplies and their role in conflict zones. The main research finding is that arms supplies to conflict zones can be regarded as ethically and morally acceptable, as weapons can contribute to the balance of military power which is needed to achieve a ceasefire and to prevent further human rights violations. Moreover, the thesis analyses whether arms supplies can be regarded as a favourable and politically more acceptable alternative to military intervention, as such supplies do not require sending military troops abroad, which is not a popular foreign policy tool. The thesis focuses on arms supplies to non-state actors, such as minorities at risk, which are subject to serious human rights violations and which their own country cannot protect. Based on the analysis of a selected case study – i.e. arms supplies to the Iraqi Kurds by the German government in the period 2014-2015 – the thesis explores arguments of the German government in favour of the supply to protect the Iraqi Kurds and those arguments used by opponents of such arms supplies. The overall conclusion of the question of arms supplies to non-state actors, in particular minorities at risk, is that this decision is reasonable in the event when a supplier country carefully establishes that the final use of weapons will be in accordance with international humanitarian law and human rights law. The main finding of the analysis on arms supplies as an alternative to military intervention is that the supplying state must clearly define the aim of arms supplies and has to be prepared to be held accountable for end-users' conscientious conduct with supplied arms.

Key words: arms supplies, non-state actors, minorities at risk, human rights violations, Iraqi Kurds, German arms exports.

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 Opredelitev problema	7
1.2 Struktura magistrskega dela	10
1.3 Metodologija magistrskega dela	11
2 TRANSFERJI OROŽJA IN KONFLIKTNA OBMOČJA	12
2.1 Dobavljanje orožja na konfliktna območja z mednarodnopravnega vidika	13
2.2 Dobavljanje orožja na konfliktna območja z etično-moralnega vidika.....	17
2.2.1 Vloga morale in etike v mednarodnih odnosih	17
2.2.2 Etični in moralni vidiki dobavljanja orožja na konfliktna območja.....	19
2.2.3 Gospodarski, politični in humanitarni vidiki dobavljanja orožja na konfliktna območja.	20
3 NEDRŽAVNI AKTERJI V MEDNARODNIH ODNOSIH	23
3.1 Definicija nedržavnih akterjev in mednarodnopravna ureditev	24
3.2 Ndržavni akterji in viri njihove oborožitve	27
3.3 Mednarodnopravna ureditev dobav orožja nedržavnim akterjem.....	31
3.4 Dobavljanje orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih.....	34
4 DOBAVLJANJE OROŽJA IRAŠKIM KURDOM S STRANI NEMŠKE VLADE V OBDOBJU 2014-2015	38
4.1 Vloga Nemčije v mednarodni skupnosti in v globalni trgovini z orožjem	38
4.2 Iraški Kurdi kot ogrožena manjšina	42
4.3 Odziv nemške vlade na zaskrbljujoče humanitarne razmere na severu Iraka.....	44
5 ZAKLJUČEK.....	55
6 LITERATURA	62

SEZNAM KRATIC

ECOWAS	<i>Economic Community of West African States</i> – Gospodarska skupnost zahodnoafriških držav
EP	Evropski parlament
EU	Evropska unija
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NISAT	<i>Norwegian Initiative on Small Arms Transfers</i> – Norveška iniciativa za transferje strelnega orožja manjšega kalibra
SIPRI	<i>Stockholm International Peace Research Institute</i> – Stockholmski mednarodni inštitut za mirovne raziskave
STO	Svetovna trgovinska organizacija
UL ZN	Ustanovna listina Združenih narodov
VB	Velika Britanija
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema

Mednarodna trgovina z orožjem tudi v času svetovne gospodarske in finančne krize beleži rast. Trgovina s težkim konvencionalnim orožjem¹ po ocenah Stockholmskega mednarodnega inštituta za mirovne raziskave (*Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI*) v obdobju 2010-2014 beleži 16-odstotno rast v primerjavi z obdobjem 2005-2009 (Wezeman in Wezeman 2015, 1). Obenem pa se povečuje zaskrbljenost zaradi negativnega humanitarnega, razvojnega in varnostnega vpliva trgovine s konvencionalnim orožjem (Brehm 2008, 359). Pri tem je zaskrbljujoče tudi, da je še vedno prisotna praksa dobavljanja orožja v države na konfliktnih območjih ali v države s slabim stanjem človekovih pravic, tudi v času veljavnega embarga na uvoz orožja v državo (Yanik 2006, 358).

Nevladne organizacije opozarjajo na neodgovorno prodajo orožja državam s slabim stanjem človekovih pravic, kjer obstaja resno tveganje, da bo to uporabljeno za hude kršitve mednarodnega prava človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava. Tako na primer Kampanja za nadzor orožja (*Control Arms Campaign*), članice katere so med drugimi tudi Amnesty International, Oxfam in Transparency International, poziva k vzpostavitvi pravno zavezujočega sporazuma, ki bi preprečil neodgovorne transferje konvencionalnega orožja (Control Arms 2012). Na neodgovorne transferje² orožja pa redno opozarjajo tudi mediji. Tako je The Washington Post poročal o kitajskih transferjih orožja v podsaharsko Afriko (Lynch 2012), Der Spiegel o povečanju prodaje nemškega orožja Alžiriji (Der Spiegel 2012a), The Independent pa o britanskih dobavah orožja Bahrajnu (Dawber 2012).

Neodgovorni transferji konvencionalnega orožja prispevajo h kršenju mednarodnega prava človekovih pravic, poglobljanju oboroženih sporov, kršenju mednarodnega humanitarnega prava, destabilizaciji držav ter regij in ogrožanju družbeno-ekonomskega razvoja (Da Silva 2009, 27). Posledično ogrožajo mir, varnost in stabilnost (Stohl 2009, 335). Kljub temu da je strelno orožje manjšega kalibra in lahko orožje zaradi enostavne dostopnosti pogosteje vključeno v kršitve

¹ Register Združenih narodov o konvencionalnem orožju med težko konvencionalno orožje prišteva bojne tanke, oklepna bojna vozila, artilerijo velikega kalibra, bojna letala, helikopterje, vojne ladje, podmornice, rakete in raketne lanserje (United Nations Register of Conventional Arms 2007, 19–20).

² Transfer orožja vključuje prodajo ali izmenjavo, nakup ali nabavo, pa tudi podaritev orožja (Born 2006, 176). Neodgovorni transferji so transferji, pooblašteni s strani vlade, ki so sporni tako zaradi mednarodnega prava (obstaja tveganje, da bo prišlo do kršitev mednarodnega prava) kot tudi zaradi tveganja, da bo prišlo orožje v napačne roke (Parker 2008, 6).

človekovih pravic in humanitarnega prava kot težko konvencionalno orožje (Bryne 2007, 204), je tudi težko konvencionalno orožje pogosto uporabljeno za hude kršitve človekovih pravic. Ne glede na vrsto uporabljenega orožja se posledice pokažejo takoj – smrt ali poškodba – oziroma v nekaj letih, vendar so prav tako uničujoče in vključujejo med drugimi izgubljene možnosti izobraževanja, oviranje delovanja mirovnih operacij, zanikanje humanitarne pomoči, uporabo otrok vojakov, počasnejšo gospodarsko rast, razvoj kulture nasilja in grožnje humanitarnim delavcem (Stohl in Grillot 2009, 119–129).

Obenem nekateri avtorji opozarjajo, da ima dobava orožja lahko tako negativen kot tudi pozitiven vpliv na regionalno stabilnost, odvisno od tega, kako bo orožje uporabljeno in kako se bodo na transferje orožja odzvali drugi akterji v regiji (Kinsella 1998, 7). V primeru etničnih spopadov dobavljanje orožja lahko privede do politične nestabilnosti, podaljša trajanje in poveča intenzivnost oboroženih spopadov, omogoči širitev konflikta v sosednje države ter ovira prizadevanja za rešitev konflikta (Sislin *et al.* 1998, 393). Vendar pa ima dobava orožja lahko tudi pozitiven vpliv na reševanje konflikta: dobavljanje orožja eni strani namreč lahko privede do vzpostavitve ravnotežja vojaške moči med sprtima stranema, kar je potrebno za doseg premirja (*ibid.*).

Sislin in Pearson (2011, 15) proučujeta povezavo med orožjem in etničnimi konflikti. Odmakneta se od dotedanje razprave o transferjih orožja, ki se je ukvarjala z meddržavnimi oboroževalnimi tekmami in ravnotežjem moči. Namesto tega se osredotočita na vlogo orožja v etničnih konfliktih, nakup orožja s strani etničnih skupin, vlogo zunanjih akterjev pri pridobivanju orožja in vlogo orožja pri upravljanju konfliktov. Tudi v primeru etničnih konfliktov je dobavljanje orožja stranki v konfliktu (etnični skupini) politično sporno, saj orožje po eni strani lahko destabilizira, po drugi strani pa stabilizira konfliktno situacijo, zaščiti zatirane (*oppressed*) in ima s tem pozitiven vpliv na politično nestabilno situacijo (*ibid.*, 2–15). S tem je povezano tudi zapleteno vprašanje o tem, kdaj je upravičeno in primerno oborožiti zatirane narode (*oppressed peoples*), ki potrebujejo orožje v boju za pravičnost in osvoboditev (*justice and liberation*) (*ibid.*, 5). V skladu s teorijama odvrčanja³ in razmerja moči lahko predvidevamo, da bo verjetnost vojaškega spopada manjša, če se napadalec sooča z oboroženim nasprotnikom (*ibid.*, 2).

Države izvoznice orožja se torej v primeru konfliktov in oboroženih spopadov soočajo z dilemo, ali naj preprečijo transferje orožja in spoštujejo načela mednarodnega prava ali pa naj transferje

³ Žabkar (2003, 78) teorijo vojaškega odvrčanja definira kot teorijo zastraševanja potencialnih napadalcev oz. njihovega prepričanja v to, da bi pri uporabi oboroženih sil proti kaki državi ali znotraj države rezultat, ki bi ga dosegli z oboroženim bojem, bil v razkoraku s 'ceno', ki bi jo za to morali 'plačati'.

odobrijo in s tem v ustreznih okoliščinah morda pripomorejo k prekinitvi oboroženih spopadov ter hudih kršitev človekovih pravic. Zato se zastavlja niz vprašanj, povezanih z odobravanjem transferjev orožja, kjer obstaja možnost, da bo to uporabljeno v konfliktu oz. pri hudih kršitvah človekovih pravic. Kakšne so etične in moralne dileme odobravanja transferjev orožja državam s slabim stanjem človekovih pravic? Ali so lahko nekateri transferji orožja z mednarodnopravnega vidika sporni, vendar nesporni z etičnega in moralnega vidika? Ali transferji orožja lahko pripomorejo k prizadevanjem za reševanje konfliktov oz. ravno nasprotno – ta prizadevanja ovirajo? V kakšnih okoliščinah lahko transferji orožja pripomorejo k zaščiti ogroženih manjšin in tako k zaustavitvi hudih kršitev človekovih pravic?

V magistrskem delu se bom osredotočila na dobavo orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih. Na nedržavne akterje se osredotočam, ker v zadnjih desetletjih (v obdobju po koncu hladne vojne) igrajo pomembno vlogo v oboroženih spopadih (Mishali-Ram 2009, 58). Mednarodno sprejeta definicija nedržavnih akterjev ne obstaja. Na splošno sicer iz opredelitev raziskovalcev in mednarodnih organizacij sklenem, da obstaja konsenz o tem, da je nedržavni akter skupina, ki ni del formalnih državnih institucij. Pregled literature (Smith 2008, 45; Hofmann in Schneckener 2011, 1; Pearlman in Gallagher Cunningham 2012, 3) kaže, da se pojem nedržavni akter lahko nanaša na organizacije, ki varnost ogrožajo (organizirane oborožene skupine), ali na organizacije, ki varnosti ne ogrožajo (nevladne organizacije).

V magistrskem delu se osredotočam na manjšine kot kategorijo nedržavnih akterjev oz. bolj natančno na 'ogrožene manjšine'. Slednje bom za namen magistrskega dela opredelila kot manjšine, ki poleg tega, da niso del formalnih državnih institucij, izpolnjujejo naslednja kriterija, ki ju je opredelila Univerza Maryland (2015) v okviru raziskovalnega projekta *Minorities at Risk* (Ogrožene manjšine), in sicer: a) skupina trpi zaradi sistematičnega diskriminatornega obravnavanja napram drugim skupinam v družbi in b) skupina je osnova za politično mobilizacijo in kolektivno ukrepanje za zaščito in za zavzemanje interesov skupine. Ta kategorija nedržavnega akterja je posebej relevantna za analizo vprašanja legitimnosti dobave orožja, saj 'ogrožene manjšine' kot prejemnice orožja lahko pripomorejo k zaščiti pripadnikov manjšine, ki se soočajo z resnimi grožnjami temeljnih pravic. Ta ogroženost torej predstavlja dodaten element značilnosti nedržavnega akterja.

Glavni cilj magistrskega dela je raziskati vlogo konvencionalnega orožja pri upravljanju konfliktov in ugotoviti, kje in v kakšnih pogojih orožje lahko prepreči oziroma zmanjša ogrožanje spoštovanja človekovih pravic. Kljub splošnemu prepričanju, da dobavljanje konvencionalnega orožja na

konfliktna območja podaljša trajanje in poveča intenzivnost oboroženih spopadov, ima dobavljanje orožja v določenih pogojih lahko tudi pozitiven vpliv na varnost. V ta namen sem postavila naslednji hipotezi:

Hipoteza 1: Držav pri dobavljanju orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih ne vodijo le gospodarski in politični interesi, ampak predvsem humanitarni interesi. V primeru, da je orožje dobavljeno z namenom preprečevanja oziroma zmanjševanja ogrožanja spoštovanja človekovih pravic pripadnikov ogrožene manjšine, je dobava kljub mednarodnopравни spornosti lahko utemeljena z etičnega in moralnega vidika. Pomemben pogoj, ki vpliva na uresničevanje cilja dobave orožja, je ustrezna končna uporaba orožja, s katero nedržavni akter prispeva k varnosti.

Hipoteza 2: Dobava konvencionalnega orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih predstavlja ugodnejšo in politično sprejemljivejšo alternativo vojaškemu posredovanju, saj ne zahteva pošiljanja lastnih enot, ki je v luči vojaškega posredovanja v Afganistanu nepriljubljeno zunanjepolitično sredstvo.

1.2 Struktura magistrskega dela

Magistrsko delo je razdeljeno na tri večje vsebinske sklope. Cilj prvega dela magistrske naloge je predstaviti in analizirati načela mednarodnega prava, ki zadevajo mednarodne transferje konvencionalnega orožja. Lastna proizvodnja konvencionalnega orožja in nakup konvencionalnega orožja⁴ v tujini sta legitimni pravici držav (Stohl 2009, 334). V skladu z 51. členom Ustanovne listine Združenih narodov (UL ZN) imajo države pravico do individualne in kolektivne obrambe v primeru oboroženega napada,⁵ ne razpolagajo pa vse države z zmogljivostjo proizvodnje konvencionalnega orožja (Parker 2008, 2). Mednarodni transferji orožja so torej nujni za zagotavljanje ustreznih zalog orožja za izpolnjevanje njihovih legitimnih zahtev (*ibid.*). Pri tem se postavlja vprašanje, ali imajo tudi nedržavni akterji, kot so ogrožene manjšine, pravico do lastne oborožitve in ali je dobava orožja s strani drugih držav pod določenimi pogoji lahko upravičena.

Za tem sledi poglavje, ki je namenjeno analizi definicije in mednarodnopravne ureditve nedržavnih akterjev in virov njihove oborožitve. Pri tem najprej opredelim koncept nedržavnega akterja, predvsem z varnostnega vidika. V drugem poglavju analiziram vire oborožitve, tretje poglavje pa je

⁴ Z izjemo nekaterih vrst konvencionalnega orožja, ki so prepovedane, kot npr. kasetno strelivo, protipehotne mine, zažigalna orožja, itd. (Sancin *et al.* 2009, 157–158).

⁵ Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, veljavna od 24. oktobra 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/> (20. oktober 2012).

namenjeno vprašanju mednarodnopravne ureditve dobave orožja nedržavnim akterjem. Predstavitev bo služila kot izhodišče za analizo vprašanja o dobavi orožja 'ogroženim manjšinam' v četrtem podpoglavju.

Dobavo orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih bom v nalogi analizirala na primeru dobave orožja iraškim Kurdom s strani nemške vlade v obdobju 2014-2015. Primer Nemčije je pomemben vsaj zaradi dveh razlogov. Prvič, ker je Nemčija ena izmed največjih izvoznic konvencionalnega orožja na svetu. Podatkovna baza SIPRI (2015) Nemčijo uvršča na tretje mesto. V obdobju 2009-2013 je nemški izvoz predstavljal sedem odstotkov celotnega svetovnega izvoza tega orožja (*ibid.*). In drugič, ker so s strani nemške vlade opazna nakazovanja o močnejši vlogi, ki bi jo Nemčija lahko imela pri reševanju konfliktov. Nemška vlada je avgusta 2014 naznanila, da bo oborožila iraške Kurde, saj ima Nemčija »humanitarno odgovornost /.../, da pomaga trpečim in ustavi islamske skrajneže« (BBC 2014). Ta odločitev je bila s strani javnosti označena⁶ za veliko spremembo politike, saj je Nemčija tradicionalno nenaklonjena dobavi orožja na konfliktna območja. Cilj tega poglavja ni analiza tehničnih vidikov dobave oziroma količine dobavljenega orožja kurdski regionalni vladi s strani nemške vlade. V nalogi si zastavljam naslednja raziskovalna vprašanja: Kakšna retorika je bila prisotna s strani nemške vlade glede vprašanja dobave orožja? Kakšne pomisleke so izrazili nasprotniki dobave orožja? Kako je vlada ocenila učinek dobave orožja na zaščito ogrožene manjšine?

1.3 Metodologija magistrskega dela

V okviru raziskovanja sem uporabila različne znanstvenoraziskovalne metode. V vseh delih naloge sem uporabila metodo analize in interpretacije sekundarnih virov, kot so članki v strokovnih revijah, knjige in zborniki s področja nadzora nad izvozom orožja in strokovne analize relevantnih raziskovalnih inštitutov. Uporabljena je tudi metoda analize in interpretacije primarnih virov, predvsem v empiričnem delu naloge, kjer analiziram ključne dokumente s področja nadzora nad izvozom orožja izbrane države. Za namen prikaza razvoja t. i. humanitarnega nadzora nad izvozom orožja sem uporabila zgodovinskorazvojno metodo in s tem prikazala vpliv pobud za večji pomen etike in morale ter varstva človekovih pravic na področju dobavljanja orožja na konfliktna območja.

⁶ Glej na primer: *Financial Times*. 2014. Germany agrees to arm Iraq in break with post-war tradition. Dostopno prek: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/8734c240-2847-11e4-b085-00144feabdc0.html#axzz3V6utqMni> (22. marec 2015); Borck, Tobias. 2014. The True Surprise: Germany's Contribution to the Fight Against ISIS. *RUSI*. Dostopno prek: <https://www.rusi.org/analysis/commentary/ref:C54326261DA356/#.VQ6eeZ1waUk> (22. marec 2014); *Deutsche Welle*. 2014. Germany to supply arms to Kurds fighting IS militants. Dostopno prek: <http://www.dw.de/germany-to-supply-arms-to-kurds-fighting-is-militants/a-17891968> (22. marec 2015).

Poleg analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov, deskriptivne metode za opredeljevanje temeljnih pojmov in zgodovinskorazvojne metode sem uporabila tudi metodo intervjuja, saj ta ponuja edinstven vir informacij o podrobnostih in pogledu na določeno raziskovalno vprašanje v določenem trenutku (Brouneus 2011, 131) in predstavlja eno izmed glavnih metod zbiranja podatkov, ki se uporabljajo v kvalitativnem raziskovanju (Legard *et al.* 2003/2006, 138). Intervju preko elektronske pošte sem opravila z Robertom Lindnerjem, političnim svetovalcem in koordinatorjem humanitarnih akcij pri Oxfamu, in z Michaelo Racovito, raziskovalko na inštitutu Small Arms Survey. Oba raziskovalca se poklicno ukvarjata z vprašanjem omejevanja dobave orožja na konfliktna območja.

Pri pisanju magistrskega dela sem naletela na dve glavni omejitvi raziskovanja. Prvič, naloga se osredotoča na vprašanje morebitnih pozitivnih učinkov dobave orožja na konfliktna območja. Raziskovalni inštituti in nevladne organizacije se osredotočajo predvsem na negativne posledice dobave orožja in zagovarjajo ustavitev pretoka orožja do držav, kjer je znano, da se bo orožje uporabljalo za izvedbo genocida, zločinov proti človeštvu nasploh, vojnih zločinov ali za hude kršitve prava človekovih pravic (Amnesty International 2014a). Posledično je prisotno pomanjkanje relevantne literature o pozitivnih vplivih dobave orožja. In drugič, izbrani primer dobave orožja je bil določen z namenom analize aktualnega primera dobave orožja na konfliktno območje, ki ponazarja globoko delitev v mednarodni skupnosti glede primerne odziva na humanitarno krizo. Zaradi aktualnosti primera znanstvene analize še niso na voljo, kar pomeni, da je večina virov, uporabljenih za študijo izbranega primera, s področja neznanstvenih revij, vladnih objav in omejenega števila komentarjev raziskovalcev s področja nadzora nad izvozom orožja.

2 TRANSFERJI OROŽJA IN KONFLIKTNA OBMOČJA

Drugo poglavje analizira načela mednarodnega prava, ki zadevajo mednarodne transferje konvencionalnega orožja. Namenjeno je razpravi o vlogi morale in etike v mednarodnih odnosih ter na področju dobavljanja konvencionalnega orožja na konfliktna območja. Tej razpravi sledi predstavitev in analiza etičnih in moralnih vidikov dobave orožja na konfliktna območja skozi prizmo gospodarskih, političnih in humanitarnih interesov. Cilj tega poglavja je prikazati zapletenost gospodarskih, političnih, humanitarnih ter etičnih in moralnih pomislekov pri sprejemanju odločitev o dobavi konvencionalnega orožja⁷ na konfliktna območja.

⁷ V magistrskem delu neločeno obravnavam dobavljanje težkega konvencionalnega orožja na konfliktna območja kot tudi strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja. Prevladujoče mnenje strokovnjakov s področja nadzora nad orožjem je, da je strelno orožje manjšega kalibra in lahko orožje zaradi enostavnejše dostopnosti pogosteje uporabljeno

2.1 Dobavljanje orožja na konfliktna območja z mednarodnopravnega vidika

Nenadzorovana trgovina s konvencionalnim orožjem, posebej s strelnim orožjem manjšega kalibra in lahkim orožjem (*small arms and light weapons* – SALW), prispeva k zaostrovanju oboroženih spopadov, nasilnih kaznivih dejanj in represije (Brehm 2008, 359). Legalnost transferjev orožja je bila tradicionalno obravnavana v okviru zakonodaje o nadzoru nad orožjem (*arms control law*), vendar se v zadnjem času v razpravah o izvozu orožja pogosto pojavljajo sklicevanja na norme mednarodnega humanitarnega prava in prava človekovih pravic (*ibid.*). Za pojav tovrstnih pobud za nadzor nad orožjem se je uveljavilo poimenovanje 'humanitarni nadzor nad orožjem' (*humanitarian arms control*) (Cooper 2011, 134). Za te pobude je značilen t. i. pristop od spodaj navzgor (*bottom-up approach*), s katerim globalna civilna družba uspešno opozarja in lobira za večji pomen koncepta človekove varnosti⁸ na področju nadzora nad orožjem, kjer sicer tradicionalno prevladujejo nacionalnovarnostni interesi držav (*ibid.*). Osredotočanje na človekovo varnost je omogočilo spremembo normativnega okvirja, ki v sicer pretežno politično-varnostne razprave uvaja etični vidik, vprašanja razvojne politike in človekovih pravic (Wisotzki 2009, 1).

Med tovrstne pobude za humanitarni nadzor nad orožjem uvrščamo Konvencijo o prepovedi uporabe, skladiščenja, proizvodnje in transporta protipehotnih min – Ottavska konvencija iz leta 1997, Konvencijo o kasetnem strelivu iz leta 2008, številne pobude na področju omejevanja trgovine s strelnim orožjem manjšega kalibra in lahkim orožjem in Pogodbo o trgovini z orožjem (Wisotzki 2009, 2; Cooper 2011, 134).

Kljub temu da pred sprejetjem Pogodbe o trgovini z orožjem aprila 2013 pogodb, ki bi urejale področje mednarodne trgovine s konvencionalnim orožjem, ni bilo, so nekatere norme (mednarodnega) običajnega prava omejevale svobodo držav glede transferjev orožja (Brehm 2008, 363). Prva omejitev glede transferjev orožja se nanaša na nevtralnost (Haaška konvencija iz leta 1907 nevtralnim državam prepoveduje dobavljanje orožja bojevnikom⁹ (*belligerents*)), druga na geografsko območje (trajno demilitarizirane cone), tretja pa na mirovne pogodbe (npr. Versajska pogodba, s katero je bil prepovedan uvoz in izvoz orožja iz Nemčije) (Brehm 2008, 364–366).

za hude kršitve človekovih pravic in humanitarnega prava na konfliktnih območjih (Bryne 2007, 204). Vendar pa je ta percepcija zmotna, saj se v številnih konfliktih uporablja tudi težko konvencionalno orožje. Vloga tega orožja na konfliktnih območjih torej nikakor ni nezanemarljiva (Wezeman 2003, 10).

⁸ Koncept človekove varnosti, ki se je v znanosti in politični praksi intenzivno uveljavil po koncu hladne vojne, pomeni osebno varnost pred nasiljem ali škodo ter dostop do osnovnih življenjskih potrebščin (Vogrin *et al* 2008, 6–8).

⁹ Dobavljanje vojaške pomoči je v nasprotju s pravili o nevtralnosti (Sancin *et al.* 2009, 178).

Pomembno omejitev transferjev orožja predstavljajo tudi uveljavitve embargov na uvoz orožja, katerih namen je ustvariti in ohraniti pogoje za mednarodni mir in varnost (Brehm 2008, 364–365). Nadzorni mehanizmi tovrstnih sankcij, ki jih mednarodna skupnost lahko uvede v primeru hudih kršitev človekovih pravic, so pogosto šibki, kar vodi k manjši učinkovitosti tega nadzora. Tako študija Stockholmskega mednarodnega inštituta za mirovne raziskave v sodelovanju z Univerzo v Uppsali v poročilu z naslovom Embargo Združenih Narodov na uvoz orožja: njihov vpliv na tok orožja in ciljno obnašanje (*United Nations Arms Embargoes: Their Impact on Arms Flows and Target Behaviour*) ocenjuje, da je bila uvedba embarga ZN na uvoz orožja uspešna samo v četrtini primerov (Fruchart *et al.* 2007, 33).

Ta študija, ki je pomembno pripomogla k razumevanju učinkovitosti embargov na orožje, je torej pokazala, da se vedenje ciljne države ali drugega subjekta po uvedbi embarga na uvoz orožja spremeni v relativno majhnem deležu primerov. Na podlagi študije primerov 27 obvezujočih embargov ZN na uvoz orožja so raziskovalci prišli do več pomembnih ugotovitev, ki ponazarjajo vpliv embargov na dobavljanje orožja in ciljno vedenje države ali drugega subjekta (Fruchart *et al.* 2007, 50–51). Prva ugotovitev raziskovalcev je, da je učinkovitost embarga odvisna predvsem od sposobnosti in volje držav članic ZN, zlasti stalnih članic Varnostnega sveta, držav dobaviteljic orožja, tranzitnih držav ter držav, ki mejijo na ciljne države. In drugič, embargo Združenih narodov ne ustavi dobavljanja strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja ter streliva ciljnim državam oz. drugim subjektom. Značilna je pozitivna korelacija med navzočnostjo pripadnikov mirovnih sil in omejevanjem dobavljanja orožja ciljnim državam oz. drugim subjektom (*ibid.*, 42–49).

Poleg omejitev transferjev konvencionalnega orožja, ki izhajajo iz običajnega prava, pa nekatere pogodbe omejujejo oz. prepovedujejo proizvodnjo in s tem tudi transferje določenih kategorij konvencionalnega orožja. Zaradi prekomernega povzročanja bolečin in trpljenja so dandanes v oboroženih spopadih prepovedane naslednje vrste konvencionalnega orožja (Sancin *et al.* 2009, 156–158):

- a) naboji, lažji od 400 g, ki so napolnjeni z vnetljivimi ali eksplozivnimi snovmi (Petrograjska deklaracija iz leta 1868),
- b) naboji, ki se v človeškem telesu razširijo ali sploščijo (Tretja haaska deklaracija iz leta 1899),
- c) konvencionalno orožje, ki ima čezmerne travmatične učinke ali deluje nediskriminatorno: orožje, katerega delcev ni mogoče odkriti z rentgenskimi žarki, protipehotne mine, mine presenečenja in druge eksplozivne naprave, zažigalna orožja, laserska orožja, neeksplozivna

in opuščena eksplozivna orožja (Konvencija o prepovedi ali omejitvi uporabe določenih orožij iz leta 1980) in

d) protipehotne mine – splošna prepoved (Konvencija o prepovedi uporabe, zalog, proizvodnje in prenosa protipehotnih min in o njihovem uničenju iz leta 1997 – Ottavska konvencija) in kasetno strelivo (Konvencija o kasetnem strelivu iz leta 2008) (Sancin *et al.* 2009, 156–158).

Tabela 2.1: Pregled prepovedi uporabe določenih vrst konvencionalnega orožja, kot jih določa mednarodno humanitarno pravo

Kategorija orožja	Pogodba
Prepoved uporabe eksplozivnih nabojev, lažjih od 400 gramov	Petrograjska deklaracija (1868)
Prepoved uporabe izstrelkov, ki se v človeškem telesu razširijo ali sploščijo	Haaška konvencija (1899)
Prepoved uporabe orožja, katerega glavni učinek je poškodovanje z delci, ki jih v človeškem telesu ni mogoče zaznati z rentgenskimi žarki	Protokol I Konvencije o prepovedi ali omejitvi določenih konvencionalnih orožij (1980)
Prepoved uporabe zažigalnega orožja	Protokol III Konvencije o prepovedi ali omejitvi določenih konvencionalnih orožij (1980)
Prepoved uporabe slepilnih laserskih orožij	Protokol IV Konvencije o prepovedi ali omejitvi določenih konvencionalnih orožij (1995)
Prepoved uporabe min, min presenečenja in drugih naprav	Protokol II Konvencije o prepovedi ali omejitvi določenih konvencionalnih orožij (1996)
Prepoved uporabe protipehotnih min	Konvencija o prepovedi uporabe, skladiščenja, proizvodnje in transporta protipehotnih min – Ottavska konvencija (1997)
Eksplozivni ostanki vojne	Protokol V Konvencije o prepovedi ali omejitvi določenih konvencionalnih orožij (2003)
Prepoved uporabe kasetnega streliva	Konvencija o prepovedi uporabe kasetnega streliva (2008)

Vir: prirejeno in dopolnjeno po International Committee of the Red Cross (2011, 1–2) in Ministrstvo za zunanje zadeve (MZZ) (2015).

Mednarodno humanitarno pravo, tj. pravila in načela mednarodnega pogodbenega in običajnega prava, ureja ravnanje posameznikov z namenom zmanjševati trpljenje ljudi in škodo na objektih in okolju v času oboroženih spopadov (Sancin *et al.* 2009, 33). Humanitarno pravo z nekaterimi določili vpliva na legalnost transferjev konvencionalnega orožja (Brehm 2008, 368). Prvi člen Ženevske konvencije pogodbenice¹⁰ zavezuje k spoštovanju in zagotavljanju spoštovanja te konvencije v vseh okoliščinah. Humanitarno pravo torej v tem smislu državam prepoveduje dobavo orožja v države, če država dobaviteljica ve, da bo to orožje uporabljeno za kršitve mednarodnega humanitarnega prava (Brehm 2008, 376). V primeru, da v državi že prihaja do hudih kršitev mednarodnega humanitarnega prava, morajo države preprečiti nadaljnjo dobavo orožja (*ibid.*).

Poleg mednarodnega humanitarnega prava, ki velja v času oboroženih spopadov, pa nekatere omejitve transferjev orožja predstavlja tudi mednarodno pravo človekovih pravic (Brehm 2008, 379), do kodifikacije katerega je prišlo šele po strahovitih izkušnjah druge svetovne vojne (Sancin *et al.* 2009, 171). Ta veja mednarodnega prava je formulirana v obliki subjektivnih pravic posameznikov v razmerju do (najpogosteje svoje) države (*ibid.*). Kljub temu da imajo države v skladu s pravom človekovih pravic načeloma obveznosti, omejene na njihovo ozemlje in jurisdikcijo, države z uvozom orožja v države, kjer prihaja do hudih kršitev mednarodnega prava človekovih pravic, teh obveznosti prav tako ne izpolnjujejo oz. jih kršijo (Brehm 2008, 380–382).

Pravo človekovih pravic je v prvi vrsti namenjeno varstvu posameznikov pred dejanji države na njenem ozemlju, medtem ko je glavni namen humanitarnega prava zaščita posameznika v razmerju do države oz. druge vojaške oblasti (Brehm 2008, 383; Sancin *et al.* 2009, 173). Tako niti mednarodno humanitarno pravo niti pravo človekovih pravic ne predstavljata ustrezne osnove, ki bi prepovedala prenos orožja v države, kjer obstaja velika verjetnost, da bo to orožje uporabljeno za hude kršitve človekovih pravic. Humanitarno pravo sicer državam načeloma prepoveduje transferje orožja v države, kjer bi to lahko prispevalo k hudim kršitvam človekovih pravic, medtem ko pravo človekovih pravic v nobenem primeru ne omejuje transferjev orožja v obdobju miru (Brehm 2008, 386).

Generalna skupščina ZN je 2. aprila 2013 sprejela Pogodbo o trgovini z orožjem (*Arms Trade Treaty*), ki je pričela veljati 24. decembra 2014 (MZZ Republike Slovenije 2015a). Pogajanja so se pričela leta 2006, da bi uredili mednarodno trgovino z orožjem in s tem prispevali h krepitvi

¹⁰ Pri tem pa se postavlja vprašanje, ali so k spoštovanju teh določil zavezane tudi države, ki niso vpletene v oborožen spopad, t. i. tretje države (Brehm 2008, 369). V skladu s sodno prakso Meddržavnega sodišča so vse države pogodbenice, ne glede na to ali so stranke v določenem konfliktu ali ne, dolžne izpolnjevati določila, ki izhajajo iz te konvencije (primer: Pravne posledice graditve zidu na okupiranem palestinskem ozemlju) (*ibid.*, 371).

mednarodnega miru in varnosti ter izboljšali človekovo varnost (*ibid.*). Generalna skupščina je takrat sprejela Resolucijo A/RES/61/89,¹¹ v kateri piše, da je odsotnost mednarodnih standardov glede uvoza in izvoza konvencionalnega orožja dejavnik, ki prispeva k intenzivnosti konfliktov, razseljenosti ljudi, kriminalu in terorizmu in s tem ogroža mir, spravo, varnost, stabilnost in trajnostni razvoj.

Pogajanja o pogodbi o trgovini z orožjem so se pričela leta 2006 v okviru posebne konference, zaključila pa s sprejemom pogodbe aprila 2013 v Generalni skupščini ZN (Bromley *et al.* 2012, 1029). Pogodba narekuje sprejem ukrepov, ki bi preprečili dobavljanje orožja kršiteljem človekovih pravic, teroristom in storilcem organiziranega kriminala (*ibid.*). Šesti člen Pogodbe določa, da država pogodbenica ne sme (*shall not*) odobriti transferjev konvencionalnega orožja, v primeru ko bi s tem kršila obveznosti v skladu s sedmim poglavjem UL ZN, zlasti embarga na orožje.¹² Pogodba v istem poglavju določa tudi, da države pogodbenice orožja ne smejo izvažati v države, kjer bi se orožje lahko uporabilo za izvajanje genocida, zločinov proti človeštvu, v napadih proti civilnim objektom in civilistom in za izvajanje drugih vojnih zločinov, kot jih določa Ženevska konvencija iz leta 1949 (*ibid.*). V nadaljevanju sedmi člen Pogodbe določa, da mora vsaka država izvoznica pred izdajo dovoljenja za izvoz konvencionalnega orožja upoštevati, ali lahko konvencionalno orožje: a) predstavlja grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, b) je orožje uporabljeno za: i) hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava, ii) hude kršitve mednarodnega prava človekovih pravic, iii) kršitve, povezane s terorizmom, ali iv) kršitve, povezane z mednarodnim organiziranim kriminalom. Pogodba (26. člen) določa, da izvajanje te pogodbe ne vpliva na obveznosti, ki jih imajo države v zvezi z obstoječimi ali prihodnjimi mednarodnimi sporazumi (*ibid.*).

2.2 Dobavljanje orožja na konfliktna območja z etično-moralnega vidika

2.2.1 Vloga morale in etike v mednarodnih odnosih

Na področju nadzora nad orožjem so se razvila moralna pravila in etična načela v obliki nacionalnih in regionalnih kodeksov obnašanja ter mednarodnih konvencij in pogodb (Da Silva 2009, 33; Erikson 2011, 5). Tovrstne pobude predstavljajo smernice in priporočila, ki naj bi jih države

¹¹ Generalna skupščina. 2006. *Resolution adopted by the General Assembly – Resolucija Generalne skupščine*, A/RES/61/89. Sprejeta 18. decembra 2006. Dostopno prek: http://www.ony.unu.edu/Resolution_61_89.pdf / (25. november 2012).

¹² Pogodba o trgovini z orožjem – Arms Trade Treaty. 2013. Dostopno prek: http://treaties.un.org/doc/Treaties/2013/04/20130410%2012-01%20PM/Ch_XXVI_08.pdf#page=21 (10. avgust 2013).

spoštovale ob sprejemanju odločitev o dobavljanju orožja. Države v skladu s temi smernicami in priporočili nosijo odgovornost do sprejemanja odločitev, ki imajo lahko številne negativne posledice za stanje človekovih pravic, trajnostni razvoj in varnost na konfliktnih območjih.

Razvoj in uporaba moralnih pravil in etičnih načel v mednarodnih odnosih predstavljata predmet spotike, saj za prevladujočo teorijo mednarodnih odnosov, realizem, meddržavni odnosi predstavljajo 'brezetično' področje, kjer prevladujejo 'realpolitika' in prizadevanja za prevlado moči (Fischer 2011, 2). Realisti utemeljujejo, da se morajo države zaradi nacionalnega interesa odreči moralnim pomislekom in dati prednost materialni veličini in uspehu lastnega naroda pred vsemi drugimi vidiki. Idejo o etični zunanji politiki torej zavračajo, saj v središče postavljajo nacionalne interese. Kot utemeljuje Fischer (*ibid.*, 11), se realisti moralnim pomislekom izogibajo, ker so nepomembni. Obenem pa avtor priznava obstoj pobud, ki dokazujejo pomen moralnosti v mednarodni skupnosti, kot je na primer koncept odgovornost zaščititi (*responsibility to protect*). Pri tem je pomembno poudariti, da realizem kot zgolj ena izmed teorij mednarodnih odnosov v veliki meri zanemarja vlogo morale in etike ter s tem pomen človekovih pravic v zunanji politiki držav.

Simoniti (1999, 1089) meni, da razprave o vlogi etike in morale v mednarodni politiki izhajajo iz dveh predpostavk. Na eni strani so humanitarne predpostavke, ki predstavljajo temelj za širitev teorije o človekovih pravicah na mednarodne odnose. Na drugi strani so klasične realistične predpostavke, da je prostora za moralo v mednarodnih odnosih zelo malo oz. da je celo nemoralno ravnati moralno, ko bi to zmanjšalo moč države (*ibid.*).

Uporaba moralnih pravil in etičnih načel v mednarodnih odnosih je pogosto pogojena z nacionalnimi gospodarskimi in političnimi interesi. Nacionalni interesi so nesporno prevladujoči, vendar so razmisleki o etičnih in moralnih vidikih zunanjepolitičnih ciljev kljub temu pomembni, saj mora biti zunanja politika skladna z načeli mednarodne etike in mednarodnega prava (Simoniti 1999, 1093). Poleg tega ima lahko neupoštevanje etičnih in moralnih vidikov pri sprejemanju odločitev dolgoročno negativne posledice za ugled države v mednarodni skupnosti. Simoniti (*ibid.*) razpravo zaključí s tezo Felixa Oppenheima, ki je dejal, da je »s praktičnega vidika nemogoče, da bi vlade v zunanji politiki ravnale v skladu z moralnimi načeli, razen če so ta združljiva z njihovim nacionalnim interesom.«

Glede na to, da je orožje proizvedeno in dobavljeno z namenom in zavedanjem, da lahko povzroči hudo človeško trpljenje, se zdi razprava o moralno-etičnih pomislekih glede dobavljanja orožja na konfliktna območja na prvi pogled neobičajna. Obstajajo namreč vsaj trije močni argumenti, ki

dokazujejo, da orožje in moralnost nimata ničesar skupnega. Prvi argument so neposredne (smrt ali poškodbe) in posredne (omejen dostop do bolnišnic, rodovitne zemlje, izgubljene možnosti izobraževanja, oviranje delovanja mirovnih operacij, višje tveganje za širitev bolezni, revščine in slabega vladanja) posledice prenosa orožja (Amnesty International in Oxfam International 2003, 8; Stohl in Grillot 2009, 119–129). Drugič, vlade pogosto veliko sredstev namenijo za obrambo (vključujoč nakupe konvencionalnega orožja), kar posledično pomeni, da je drugim resorjem, kot sta na primer zdravstvo in izobraževanje, namenjenih manj sredstev (Amnesty International in Oxfam International 2003, 36–37). In tretjič, korupcija v trgovini z orožjem¹³ terja visok davek tako v državi izvoznici kot tudi v državi uvoznici – spodkopava vladavino prava in prepreči, da bi bila sredstva, ki so bila porabljena za koruptivna dejanja, namenjena zdravstvenemu ali izobraževalnemu sektorju oz. vrnjena davkoplačevalcem (Feinstein *et al.* 2011, 13–26).

Ti argumenti morda nakazujejo, da bi tudi področje dobave orožja lahko označili za 'neetično', pomisleke o negativnih posledicah dobavljanja orožja pa za brezpredmetne. Sprejemanje nacionalnih zakonodaj in sklepanje mednarodnih pogodb na področju omejevanja dobave orožja na konfliktna orožja pa vseeno kaže na to, da obstaja politična volja za odgovornejšo trgovino z orožjem.

2.2.2 Etični in moralni vidiki dobavljanja orožja na konfliktna območja

Za razpravo o etičnih in moralnih vidikih dobave orožja na konfliktna območja je potrebno natančno razumeti razloge, ki države vodijo k sprejemanju tovrstnih odločitev, in sicer kljub možnim negativnim posledicam za stanje človekovih pravic v državah uvoznicah. Pregled literature je pokazal, da na dobavljanje orožja vplivajo zlasti gospodarski in politični interesi držav (Erikson 2011, 19; Sislin in Pearson 2001, 40). Pri tem pa se postavlja vprašanje, kakšne so etične in moralne dileme odobravanja transferjev orožja, ki končajo na konfliktnih območjih, ter ali so lahko nekateri transferji orožja z mednarodnopravnega vidika sporni, vendar nesporni z etičnega in moralnega vidika.

Za večino raziskovalcev je dobavljanje orožja na konfliktna območja sporno predvsem zaradi dejstva, da so med žrtvami običajno številni civilisti (Williamson 1998, 252). Sporna je že sama proizvodnja orožja, saj je orožje proizvedeno z jasnim namenom odvrčanja, ubijanja in

¹³ Korupcija v trgovini z orožjem je razširjena predvsem zaradi naslednjih značilnosti: a) tajnost podatkov, povezanih z nacionalno varnostjo in s poslovno tajnostjo, b) zaupnost med kupci, dobavitelji in njihovimi posredniki, c) razdrobljenost in netransparentnost svetovne proizvodnje in transporta, č) tehnična specifičnost proizvodov, d) izvajanje pritiska nad dobavo, e) visoke finančne nagrade brez posledic (Feinstein *et al.* 2011, 17).

povzročanja poškodb (*ibid.*). Največji argument za prepoved dobavljanja orožja je torej pacifistični – nemoralno je posedovati tovrstno tehnologijo, ki je namenjena ubijanju, pohabljanju in povzročitvi hudih poškodb ljudi. Nemoralno je tudi dobavljati to tehnologijo drugim. Vendar pa je orožje vseeno upravičeno uporabljati za obrambo in za namen odvracanja (Williamson 1998, 258–259). Williamson (*ibid.*, 261) poudarja tudi, da države ne bi smele odobriti transferjev orožja državam, ki imajo (po nepotrebnem) visoke izdatke za oboroževanje. Vendar pa obenem priznava, da glavni dobavitelji orožja nimajo pravice presojudati in odločati o tem, ali transferji orožja presegajo njihove obrambne potrebe (*ibid.*, 263) in vplivajo na zmožnost izvajanja drugih politik (npr. zdravstvene, izobraževalne in kulturne).

2.2.3 Gospodarski, politični in humanitarni vidiki dobavljanja orožja na konfliktna območja

Gospodarski interes oz. želja po dobičku od prodaje orožja je gonilo mednarodne trgovine z orožjem. Vlade velikih izvoznic orožja pogosto navajajo pomen vojaške industrije v nacionalnem gospodarstvu in to uporabljajo kot argument proti omejevanju dobavljanja orožja na konfliktna območja, saj naj bi to imelo resne posledice za domače gospodarstvo (Amnesty International in Oxfam International 2003, 55), izgubljenih delovnih mest pa naj na račun zmanjšanega izvoza orožja ne bi bilo mogoče nadomestiti (Brittan 2000, 8). Tovrstna prepričanja slonijo na zmotnem prepričanju o dolgoročno konstantnem številu delovnih mest (*lump of labour fallacy*), v skladu s katerim je obseg dela na voljo delavcem omejen in se ga ne da povečati v drugih sektorjih (*ibid.*).

Kljub pomislekom nekaterih analitikov, ki so raziskovali neto dobiček od izvoza orožja v nacionalnem gospodarstvu, je proizvodnja orožja vseeno pomemben delodajalec v določenih regijah in pomemben vir prihodkov (Perkins in Neumayer 2010, 249). Poleg argumenta, da je vojaška industrija pomembna za zagotavljanje delovnih mest doma, je najpogostejši argument, da krepitev obrambnega sektorja spodbuja sicer v zadnjem času upočasnjeno gospodarsko rast. Vlade z namenom povečanja dobička od prodaje orožja obrambnemu sektorju namenjujejo subvencije. Državne subvencije so načeloma videne kot izkrivljajoča praksa, ki jo Svetovna trgovinska organizacija (STO) skuša preprečiti (Mehta 2012, 29). Vendar pa pravila STO v tem primeru dopuščajo izjemo, saj gre za nakup orožja, streliva ali vojaškega materiala, to pa so nujno potrebna sredstva za zagotavljanje nacionalne varnosti in za namene nacionalne obrambe. Sporazum o vladnih naročilih (23. člen: Izjeme Sporazuma)¹⁴ določa: »Nič v tem sporazumu se ne razlaga tako, da bi pogodbenici preprečevalo sprejetje ukrepa ali nerazkritje katerekoli informacije, ki se ji zdijo

¹⁴ *Sporazum o vladnih naročilih* – Agreement on Government Procurement, sprejet 1994. Dostopno prek: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gpr-94_e.pdf (31. 1. 2014).

potrebne za zaščito varnostnih interesov v zvezi z nakupom orožja, streliva ter vojaškega materiala in so nujno potrebne za zagotavljanje nacionalne varnosti ali nacionalne obrambe.«

Pogost argument, ki ga vlade uporabijo, je, da morajo na močnem svetovnem trgu tekmovati s konkurenco in orožje dobavljati tudi na konfliktna območja, saj bi orožje sicer dobavila katera druga država. Velja splošno prepričanje, da je pomembno preprečiti situacijo, v kateri vlade zaradi strogih kriterijev glede izvoza orožja preprečijo dobavljanje orožja določenim režimom, ki orožje potem dobijo od konkurentov. Izpolnjevanja obveznosti, ki izhajajo iz mednarodnega prava, država ne sme obravnavati kot oviro za trgovino z orožjem temveč kot način za zagotovitev, da prenos vojaških izdelkov ne bo ogrožal mednarodne varnosti. Kljub temu se bodo vlade v večini primerov poslužile simbolne politike, torej bodo govorile o vrednotah, javno naznanile, da upoštevajo stanje človekovih pravic in demokratičnih svoboščin v državi prejemnici ter podpirajo pravno nezavezujoča načela o dobavljanju orožja (Perkins in Neumayer 2010, 249).

Zaradi hudih kršitev človekovih pravic v državi prejemnici, mednarodnega ogorčenja, povečanega pritiska in zaskrbljenosti so prisotne redke izjeme, ko vlada kljub gospodarskim interesom dobavljanje orožja ustavi oz. prepreči (Perkins in Neumayer 2010, 249). Tovrstni pomisleki povzročijo preobrat interesov – iz vprašanja »Kaj je interes države?« v »Kaj se spodobi storiti v dani situaciji?« (Perkins in Neumayer 2010, 249). Williamson (1998, 255) dilemo prodajalcev orožja ponazori s teorijo igre – v primeru, da bi se ena država odločila zmanjšati transferje orožja, bi druge države čutile moralni pritisk, da ji sledijo. Obenem pa bi nastale nove priložnosti na trgu za države, ki temu trendu ne bi sledile (*ibid.*).

Glavni politični razlog za dobavljanje orožja je pridobitev vpliva, ki ga država dobaviteljica lahko izvaja nad državo, ki orožje prejeme oz. kupi (Kinsella 1998, 9). Združene države Amerike (ZDA) so takšno moč uporabile v Pakistanu. Ko je pakistanska vlada prenehala delovati v skladu z željami ameriške vlade, je slednja preprosto zavrnila dobavo rezervnih delov za vojaška letala F-16. Podobno je predsednik Obama opozoril turško vlado, da bo ob nespremenjeni politiki proti Izraelu zaustavil dobavo orožja in rezervnih delov (Mehta 2012, 33).

Države tradicionalno omejujejo dobavo orožja neprijateljskim državam ter dajejo prednost prijateljskim državam in geostrateško pomembnim režimom (Perkins in Neumayer 2010, 249). Perkins in Neumayer (*ibid.*) verjameta, da politični voditelji tovrstne nasprotujoče si interese upravljajo s posluževanjem t. i. 'organizirane hinavščine' (*organized hypocrisy*). Rastoča globalna konkurenca med proizvajalci orožja in sedanje varnostne grožnje nacionalnemu ozemlju pomenijo,

da bodo gmotni interesi držav v primeru dobavljanja orožja ostali močni (*ibid.*).

Kljub temu da odnosi med državo dobaviteljico in državo prejemnico orožja ne predstavljajo zavezništva *per se*, vendarle predstavljajo določeno stopnjo zavezništva (Kinsella 1998, 9). Države dobaviteljice zato s pridom izkoriščajo odvisnost države uvoznice in v zameno za dobavljanje orožja pričakujejo, da bo vlada delovala tudi v skladu s pričakovanji države dobaviteljice. Države se političnemu vplivu držav dobaviteljic lahko izognejo tako da, povečajo samozadostnost z lastno proizvodnjo orožja, oz. okrepijo lastno avtoriteto s tem, da povečajo število dobaviteljev, saj bo imela posamezna država dobaviteljica v tem primeru manjši vpliv na državo prejemnico (*ibid.*, 10).

Imperativ političnega interesa na eni in skladnosti z normami varstva človekovih pravic in demokratičnih svoboščin na drugi strani sta nasprotujoča si interesa, ki prideta do izraza predvsem ob dobavi orožja političnim zaveznikom, ki so obenem kršitelji človekovih pravic in demokratičnih svoboščin (Perkins in Neumayer 2010, 249). Poleg gospodarskih in političnih interesov pa Sislin in Pearson (2001, 41) izpostavljata še dodatni vidik dobavljanja orožja na konfliktna območja, povezan s političnimi interesi, in sicer humanitarni vidik: dobavljanje orožja z namenom ponuditi pomoč zatiranim skupinam ljudi, kot so na primer etnične skupine, t. i. ogrožene manjšine (*minorities at risk*) in zatirane skupine (*oppressed groups*) (Sislin in Pearson 2001, 5). Sislin in Pearson (*ibid.*) trdita, da dobavljanje orožja v določenih primerih lahko nadomesti neposredno vojaško posredovanje oz. vpliva na razvoj konflikta, regionalnega ravnotežja moči in na način, kako se bo konflikt končal. Pri tem je ključnega pomena usmerjanje proti rešitvi konflikta, ki je v interesu dobaviteljice orožja. Tudi Williamson (1998, 251) dobavo orožja na konfliktna območja opredeli kot humanitarno posredovanje, a le v primeru, da orožje pripomore k zaščiti nedolžnih. V nasprotnem primeru, ko je orožje uporabljeno pri agresiji (*aggression*) in notranji represiji, je jasno, da transferji orožja delujejo antihumanitarno (*ibid.*).

V skladu z neorealistično teorijo ravnotežja moči v mednarodnih odnosih obstaja ravnotežje moči, tj. stanje, v katerem države ne poskušajo uveljavljati svoje volje s silo (Mehta 2012, 33). Na podlagi te predpostavke v teoriji velja, da se verjetnost vojaškega spopada med strankami v konfliktu manjša, če sta obe strani enakovredno oboroženi (Sislin in Pearson 2001, 2). Do konfliktov torej pride, ko je to ravnotežje porušeno, na primer, ko eden izmed akterjev, udeleženih v konfliktu, (na)kupi napredno vojaško orožje (*ibid.*). Raziskovalec (Mehta 2012, 32) tovrstno situacijo ponazori na primeru vojaškega ravnotežja med Indijo in Pakistanom. Indija je s francoskim proizvajalcem letal Dassault sklenila odmeven, 10 milijard ameriških dolarjev vreden posel o nakupu 126 vojaških reaktivcev, ki je pritegnil veliko pozornost ZDA, Evrope in Rusije (*ibid.*).

Edina skrb indijske vlade je namreč bila, da bodo vojaški reaktivci boljši od F-16, ki jih Lockheed Martin in s tem ZDA dobavljajo Pakistanu, in sicer pod pretvezo, da jih Pakistan potrebuje za boj proti islamskim skrajnežem. V resnici pa je tovrstno orožje bolj relevantno za meddržavne konflikte (*ibid.*).

V primeru, da se država ne more sama učinkovito braniti in da ji pri tem mednarodna skupnost ne more oz. noče pomagati, je to moralni argument za dobavo orožja, saj lahko le v tem primeru država uspešno uresničuje pravico do samoobrambe (Williamson 1998, 263). Suverene države imajo kot akterji v mednarodni skupnosti pravico do samoobrambe, kar pa ne velja za nedržavne akterje, ki jih obravnavam v tem magistrskem delu.

Dobava orožja na konfliktna območja je področje, kjer se države soočajo z dilemo – zasledovati zlasti lastne interese (gospodarske in politične), spoštovati omejitve, ki izhajajo iz običajnega in mednarodnega prava, ali si prizadevati za sprejemanje (zunanjepolitičnih) odločitev, ki pozitivno vplivajo na reševanje konfliktov in na varnost v mednarodni skupnosti. Glavno vprašanje pri tem postane, kako usklajevati nasprotujoče si interese. Vloga morale in etike pri sprejemanju tovrstnih odločitev je vprašljiva.

3 NEDRŽAVNI AKTERJI V MEDNARODNIH ODNOSIH

Cilj tretjega poglavja je analiza vzpostavitve koncepta nedržavnega akterja. V prvem podpoglavju so analizirani nedržavni akterji, ki lahko varnost ogrožajo oziroma jo vzpostavljajo. Drugo podpoglavje je namenjeno vprašanju, kako nedržavni akterji dostopajo do orožja z ozirom na dejstvo, da v primerjavi z državnimi akterji nimajo dostopa do uradnih proračunskih finančnih sredstev za nakup orožja. V tretjem podpoglavju analiziram mednarodnopravno ureditev dobave orožja nedržavnim akterjem. Pri tem me zanima odnos strokovne javnosti do morebitne popolne prepovedi dobave orožja nedržavnim akterjem. Za tem sledi podpoglavje, namenjeno iskanju odgovorov na dve vprašanji: ali dobava orožja na konfliktno območje lahko pripomore k zaščiti ogroženih manjšin in ali dobava orožja lahko nadomesti vojaško posredovanje.

V mnogih primerih se tako državni kot tudi nedržavni akterji za doseg svojih ciljev zatečejo k uporabi sile. Za doseg ciljev z uporabo sile pa je nujno potreben dostop do orožja in streliva (Smith 2008, 45). Iz drugega poglavja magistrskega dela je razvidno, da je dobavljanje orožja na konfliktna območja sporno z mednarodnopravnega vidika, ne glede na to, ali gre za državne ali nedržavne akterje. Mednarodno pravo namreč prepoveduje dobavljanje orožja v primeru, da bo to

uporabljeno za hude kršitve človekovih pravic in mednarodnega humanitarnega prava. Pregled literature (Hartung 2001, 91; Sabel 2008, 5; Wezeman 2008, 17) je pokazal, da so mnenja strokovne javnosti in akterjev v mednarodni skupnosti glede dobavljanja orožja nedržavnim akterjem deljena. Nekateri zagovarjajo prepoved dobavljanja orožja nedržavnim akterjem zaradi grožnje miru in varnosti, medtem ko drugi menijo, da imajo nedržavni akterji prav tako kot državi akterji pravico do oboroževanja in samoobrambe v primeru represije (Wezeman 2008, 17).

Na videz preprosto vprašanje o definiciji nedržavnih akterjev je bilo naslovljeno na Konferenci ZN o strelnem orožju manjšega kalibra leta 2001. Razprave med konferenco so prikazale, da nekatere države skrbi, da bi omejitev dobave orožja nedržavnim akterjem vplivala na legitimno pravico državljanov do posedovanja orožja (Small Arms Survey 2007, 133). Vendar je obenem postalo jasno, da imajo države, ki zagovarjajo stroga določila, v mislih nedržavne akterje, kot so uporniške skupine ter kriminalne in teroristične organizacije (*ibid.*).

Znano je, da nenadzorovano dobavljanje orožja določenim vrstam nedržavnih akterjev prispeva h konfliktu, oboroženim spopadom in globalni negotovosti (Holtom 2012, 1). Pri obravnavanju problematike dobavljanja orožja nedržavnim akterjem na konfliktna območja so se strokovnjaki pogosto osredotočali na strelno orožje manjšega kalibra in lahkega orožja, kljub temu da številni primeri mednarodnih transferjev konvencionalnega orožja nedržavnim akterjem v Afganistanu, Libanonu, Libiji, na Šrilanki ali v Jemnu dokazujejo, da je bil ta pristop preozek (*ibid.*). V resnici nekateri primeri kažejo,¹⁵ da težko konvencionalno orožje pristane tudi v rokah nedržavnih akterjev in ima velik vpliv na potek konflikta in število žrtev (Wezeman 2003, 10).

3.1 Definicija nedržavnih akterjev in mednarodnopravna ureditev

Enotna, mednarodno sprejeta definicija pojma nedržavnih akterjev ne obstaja (Bellal *et al.* 2011, 6). Smith (2008, 45) nedržavne akterje vidi predvsem kot grožnjo za državo in jih definira kot »skupine, ki izzivajo moč in legitimnost države in se pogosto zatekajo k nasilju in oboroženim spopadom za doseg svojih ciljev«. Mednje šteje uporniške opozicijske skupine in zasebna varnostna podjetja (*ibid.*). Posvetovalna skupina za strelno orožje manjšega kalibra (*Small arms consultative Group*) v poročilu z naslovom Razvoj mednarodnih norm za omejitev transferjev strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja nedržavnim akterjem (Small Arms Consultative

¹⁵ Težko artilerijo so uporabljali Osvobodilni tigri tamilskega Eelama (*Liberation Tigers of Talim Eelam*) na Šrilanki, zajete tanke pa Ljudsko gibanje za osvoboditev Sudana (*Sudan People's Liberation Movement*) (Wezeman 2003, 10).

Group Process 2006, 3) med nedržavne akterje prišteva:

- oborožene uporniške skupine, 'borce za svobodo', paravojaške skupine in vojaške vodje,
- paravojaške sile in druge nedržavne akterje, ki so tesno povezani z državnimi institucijami,
- civilne milice (*civilian militia*),
- teroriste in teroristične organizacije,
- storilce kaznivih dejanj in kriminalne skupine, vključno s trgovci z orožjem na črnem trgu,
- politične stranke in z njimi povezane politične skupine,
- zasebne vojaške družbe,
- zasebna varnostna podjetja in druge zasebne družbe z lastnim varnostnim osebjem,
- trgovce in posrednike z orožjem,
- civilne ustanove,
- civiliste.

Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra¹⁶ (2006, 3) poudarja, da vsaka od zgoraj naštetih kategorij nedržavnih akterjev zahteva različne regulatorne pristope. To dejstvo dodatno otežuje poenoten mednarodni pristop k reševanju vprašanja legalnosti dobave orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih, saj nekatere države želijo omejiti dobavo samo nekaterim od zgoraj naštetih akterjev, medtem ko druge države zagovarjajo splošno prepoved dobave.

Hofmann in Schneckener (2011, 1) nedržavne akterje opredelita kot akterje, ki so pripravljeni in sposobni uporabiti silo za doseg svojih ciljev. Pri tej definiciji pa je potrebno poudariti, da niso vsi nedržavni akterji 'varnostni problem' (*security problem*) (Smith 2008, 45), tako da to ni edina značilnost, ki bi jih opredeljevala. Sabel (2008, 6) izpostavlja, da se pojem nedržavni akterji lahko nanaša tako na nevladne organizacije kot tudi na organizirane oborožene skupine in teroristične organizacije.

Pearlman in Gallagher Cunningham (2012, 3) nedržavne akterje na varnostnem področju definirata kot »organizirane politične akterje, ki niso neposredno povezani z državo, vendar si prizadevajo za doseg ciljev, ki vplivajo na ključne državne interese«. Nedržavni akterji niso del formalnih državnih institucij, kot sta vojska in policija, imajo pa lastno organizacijsko strukturo (Hofmann in Schneckener 2011, 1). Hofman in Schneckener (*ibid.*, 1–2) v nadaljevanju pojasnjujeta, da nedržavni

¹⁶ Neformalna Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra je bila ustanovljena januarja 2003 z namenom iskanja mednarodnega odgovora na omejitve dobave strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja nedržavnim akterjem in na oblikovanje smernic za sprejemanje odločitev o dobavi strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja na nacionalni ravni (Small Arms Consultative Group 2006, 1). Posvetovalno skupino sestavljajo predstavniki 30 vlad, Združenih narodov, regionalnih organizacij in izbrani strokovnjaki iz civilne družbe (*ibid.*).

akterji, kot so uporniške, teroristične in kriminalne skupine, ogrožajo procese vzpostavljanja miru in prizadevanja humanitarnih delavcev, predstavnikov vlad in mirovnih sil na konfliktnih območjih.

Varnostni svet ZN nedržavne akterje, katerim dobavljanje orožja ni dovoljeno, opredeli na dva načina (Holtom 2012, 11–12):

a) Embargo ZN na uvoz orožja pravno zavezuje države članice Združenih narodov, da ne dobavljajo orožja, streliva, vojaške opreme in neposredno povezanih storitev na celotno ozemlje določene države, nedržavnim oboroženim skupinam in posameznikom, ki delujejo na določenem ozemlju. V obdobju 1991-2011 je Varnostni svet Združenih narodov enajstkrat odredil embargo: septembra 1993 nedržavnim akterjem v Angoli z Resolucijo 864, avgusta 1995 nedržavnim akterjem v Ruandi z Resolucijo 1011, junija 1998 nedržavnim akterjem v Sierra Leone z Resolucijo 1171, decembra 2000 afganistanskim Talibanom z Resolucijo 1333, januarja 2002 Al Kaidi z resolucijo 1390, julija 2003 nedržavnim akterjem v Demokratični republiki Kongo z resolucijo 1493, decembra 2003 nedržavnim akterjem v Liberiji z Resolucijo 1521, junija 2004 nedržavnim akterjem v Iraku z resolucijo 1546, julija 2004 nedržavnim akterjem v Darfurju z Resolucijo 1556, avgusta 2006 nedržavnim akterjem v Libanonu z resolucijo 1701, februarja 2007 nedržavnim akterjem v Somaliji z Resolucijo 1744 (Holtom 2012, 11).

b) Resolucija 1540 Varnostnega sveta ZN iz leta 2004, ki od držav zahteva, da vzpostavijo 'primerno' in 'učinkovito' zakonodajo, ki nedržavnim akterjem prepoveduje proizvodnjo, pridobivanje, posedovanje, razvijanje, prevažanje, dobavljanje in uporabo jedrskega, kemičnega in biološkega orožja. Ta resolucija nedržavne akterje definira kot posameznika ali entiteto, ki ne ravna v skladu z zakonitimi pooblastili države, ki opravlja dejavnosti, ki sodijo v področje te resolucije (Holtom 2012, 12).

Pri opredelitvi manjšine kot ogrožene skupnosti se postavlja vprašanje, katere manjšine raziskovalci označujejo za ogrožene in kaj jih dela ranljive. Raziskovalni projekt Univerze Maryland spremlja in analizira stanje 284 politično aktivnih etničnih skupin (Minorities at Risk 2015). Projekt se osredotoča na etnopolitične skupine in druge nedržavne skupine, ki so zaradi svojega statusa in političnih ukrepov 'politično pomembne'. Raziskovalci z Univerze Maryland 'politično pomembnost' opredeljujejo glede na dva kriterija: a) skupina trpi zaradi sistematično diskriminatornega obravnavanja napram drugim skupinam v družbi in b) skupina je osnova za politično mobilizacijo in kolektivno ukrepanje za zaščito in za zavzemanje interesov skupine (Univerza Maryland 2015).

3.2 Nedržavni akterji in viri njihove oborožitve

Nedržavni akterji konvencionalno orožje pridobivajo iz različnih virov. V primerjavi z državnimi akterji nedržavni akterji nimajo dostopa do uradnih proračunskih finančnih sredstev za nakup orožja (Sislin *et al.* 1998, 395). Posledično morajo poiskati alternativne vire financiranja orožja, kot so naravni viri, nedovoljena trgovina z mamili in belim blagom, lokalna podjetja in diaspore. Zaradi svoje praktičnosti, finančne dostopnosti in priročnosti nedržavni akterji posegajo predvsem po strelnem orožju manjšega kalibra in po lahkem orožju (Smith 2008, 48; Kösling 2013).

To je pokazala tudi empirična analiza, objavljena leta 1998 (Sislin *et al.* 1998, 402). Študija je pokazala, da je bilo v 27 od 49 raziskanih etničnih konfliktov dokazano uporabljeno strelno orožje manjšega kalibra in lahko orožje. Težko konvencionalno orožje je bilo dokazano uporabljeno v 11 primerih, v sedmih primerih so etnične skupine razpolagale tako s strelnim orožjem manjšega kalibra in lahkim orožjem kot tudi s težkim konvencionalnim orožjem (Sislin *et al.* 1998, 402). Poleg prednosti, ki jih to orožje predstavlja za nedržavne akterje, države dobaviteljice s pridom izkoriščajo tudi dejstvo, da je nadzor nad dobavljanjem strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja manjši, kar državam omogoča priložnost za doseg zunanjepolitičnih interesov brez potrebe po razkrivanju izvoza orožja.

Kljub temu da nedržavni akterji orožje pogosto pridobijo znotraj države, v kateri delujejo, na primer na trgu ali s krajo iz uradnih zalog, so odvisni tudi od dobave orožja iz tujine (Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra 2006, 3). Zato obstaja močan argument za razvoj mednarodnih norm in ukrepov za povečanje nadzora nad dobavo orožja nedržavnim akterjem (*ibid.*). ZDA so tako po sovjetski invaziji na Afganistan kupile orožje od Kitajske in nekaterih drugih držav ter omogočile, da je orožje doseglo mudžahide, ki so se borili proti sovjetskim silam. ZDA so sporne zunanjepolitične cilje uresničevale brez podpore in privolitve kongresa (Sislin *et al.* 1998, 402).

Poleg strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja se nedržavni akterji (v manjšem obsegu) poslužujejo tudi težkega konvencionalnega orožja (Sislin *et al.* 1998, 397). Nedržavni akterji imajo namreč možnost dostopa do težkega konvencionalnega orožja v primeru razpada države, saj takrat v državi zavladata nered in brezvladje (*ibid.*).

Etnične skupine orožje pridobivajo na tri načine (Sislin *et al.* 1998, 395):

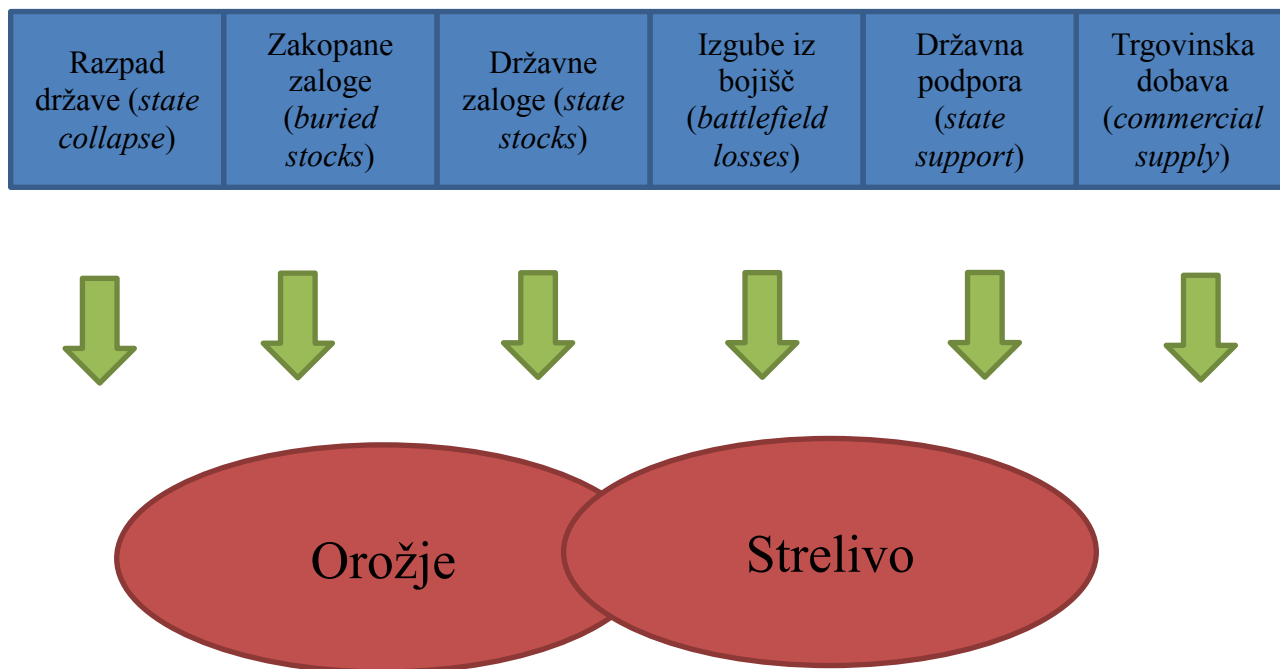
1. Vladna naročila (*domestic procurement*) – zakonito in nezakonito pridobivanje orožja znotraj državnih meja: etnične skupine orožje poberejo na bojiščih in z napadi na policijske

in vojaške enote. Primer: Med sovjetsko okupacijo so zunanji akterji dobavljali orožje, ki je v državi ostalo tudi po umiku Sovjetske zveze.

2. Lastna proizvodnja (*indigenous production*) – proizvodnja, prilagoditev in predelava orožja, ki poteka znotraj državnih meja: etnične skupine proizvajajo lastno orožje oz. pogosteje predelajo orožje, ki je ostalo iz prejšnjih konfliktov. Primer: Srbi so v Bosni proizvajali lastne rakete.
3. Uvoz – pridobivanje orožja od zunanjih akterjev: etnične skupine pridobivajo orožje na črnem trgu, prek zasebnih dobaviteljev in posrednikov ter od držav. Primer: leta 1995 je bilo orožje, domnevno namenjeno Burundiju, natovorjeno v Indiji in z ladjo odposlano v Tanzanijo (*ibid.*).

Kljub splošnemu prepričanju, da imajo etnične skupine nekoliko omejen dostop do orožja, se pogosto izkaže, da si ga zaradi raznovrstnosti načinov tako ali drugače uspejo priskrbeti (Sislin *et al.* 1998, 396). Podobno velja tudi za druge nedržavne akterje. Dobavitelji konvencionalnega orožja na konfliktna območja so raznovrstni – države, obrambna podjetja, zasebni preprodajalci oz. drugi nedržavni akterji (Sislin *et al.* 1998, 401; Smith 2008, 46). Kösling (2013) na primeru konfliktov v Afriki poudarja, da nedržavni akterji orožje pridobivajo od različnih akterjev (glej sliko 3.1), odvisno od okoliščin, v katerih nedržavni akter deluje. V primeru, ko ima nedržavni akter določene cilje in strukturo, je dobavitelj orožja lahko zunanji zaščitnik (*external patron*). Tako je Gospodova uporniška vojska (*Lord's resistance army*) orožje dobivala od sudanske vlade (*ibid.*). Do orožja nedržavni akterji hitreje pridejo ob razpadu države (primer Neodvisne države Azavad in njihovega Narodnega gibanja za osvoboditev Azavada v Maliju), sicer pa vir finančnih sredstev za nakup orožja predstavljajo tudi naravni viri (primer uporniških sil Charlesa Taylorja v Liberiji, ki so diamante, zlato in les izkoriščali za nakup orožja) (*ibid.*).

Slika 3.1: Nedržavni akterji in viri njihove oborožitve

Vir: Kösling (2013).

Kljub temu, da obstajajo različni načini, s katerimi nedržavni akterji, vključeni v konflikte, pridejo do orožja, pa so manj znani podatki o tem, katere kategorije in kakšne količine orožja pristanejo v rokah nedržavnih akterjev. Sislin *et al.* (1998, 393) ugotavljajo, da raziskav o tem ni predvsem zaradi pomanjkanja zanesljivih podatkov. Medtem ko za meddržavne transferje obstajajo različne zanesljive baze podatkov, so podatki o dobavi orožja nedržavnim akterjev precej manj transparentni. Za zbiranje zanesljivih podatkov o transferjih sta pomembna predvsem SIPRI s svojo podatkovno bazo o transferjih težkega konvencionalnega orožja¹⁷ in Mirovni inštitut v Oslu (*Peace Research Institute Oslo – PRIO*) s podatkovno bazo o transferjih strelnega orožja manjšega kalibra.¹⁸

Baza podatkov, ki jo ureja SIPRI, vsebuje podatke o mednarodnih transferjih težkega konvencionalnega orožja od leta 1950 in predstavlja najbolj celovit javno dostopen vir informacij o mednarodnih transferjih težkega konvencionalnega orožja (SIPRI 2015). Raziskovalci na tem inštitutu pri zbiranju podatkov uporabljajo različne vire, ki pa so vsi javno dostopni. Najpogosteje uporabljeni viri so strokovne revije, nacionalna poročila o izvozu in uvozu konvencionalnega orožja

¹⁷ SIPRI podatkovna baza o mednarodnih transferjih težkega konvencionalnega orožja je dostopna prek: <http://www.sipri.org/databases/armstransfers> (29. maj 2015).

¹⁸ PRIO podatkovna baza o transferjih strelnega orožja manjšega kalibra je dostopna prek: <http://nisat.prio.org/Trade-Database/> (29. maj 2015).

in Register Združenih narodov o konvencionalnem orožju (*ibid.*). Javno dostopna baza podatkov omogoča tudi pridobivanje informacij o dobavljanju orožja nekaterim nedržavnim akterjem.

Norveška iniciativa za transferje strelnega orožja manjšega kalibra (*Norwegian Initiative on Small Arms Transfers – NISAT*) je edina baza podatkov na svetu, ki vsebuje podatke o transferjih strelnega orožja manjšega kalibra. Vsebuje več kot milijon dokumentiranih transferjev med 250 državami in ozemlji (npr. Grenlandija in Hong Kong) v obdobju 1962-2011 (NISAT 2015). Baza podatkov NISAT vsebuje informacije, zbrane iz različnih virov, kot so carinski podatki, nacionalna poročila o izvozu in uvozu orožja ter časopisni članki (*ibid.*).

Poleg omenjenih podatkovnih baz, ki omogočata pregledno iskanje informacij o dobavljanju orožja na konfliktna območja, dober vir informacij predstavljajo tudi poročila naslednjih nevladnih organizacij, aktivnih na področju reševanja konfliktov in nadzora nad orožjem:

- Amnesty International, Oxfam in Transparency International: članice globalne Kampanje za nadzor orožja (*Control Arms Campaign*), ki pozivajo k vzpostavitvi pravno zavezujočega sporazuma, ki bi preprečil neodgovorne transferje konvencionalnega orožja (Control Arms Campaign 2015),
- Saferworld: neodvisni raziskovalni inštitut, ki preučuje učinkovitejše načine za reševanje oboroženih spopadov in med drugim pozornost posveča tudi odgovorni trgovini z orožjem (Saferworld 2015),
- Small Arms Survey: raziskovalni inštitut, ki objavlja letna poročila o transferjih strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja (Small Arms Survey 2015).

Kot poudarjajo nekateri raziskovalci, so zaradi pomanjkanja celovitih in zanesljivih podatkov o tem, kako nedržavni akterji, vključeni v konflikt, pridobivajo orožje (Wezeman 2003, 4), analize o vplivu dobav orožja na reševanje konfliktov težko izvedljive (Sislin *et al.* 1998, 394). Zanesljive podatke o dobavah orožja nedržavnim akterjem je težko pridobiti, kar je posledica več dejavnikov. Prvič, orožje je lahko v rokah različnih akterjev, preden doseže svoj cilj (Smith 2008, 48). Drugič, dobavitelji in prejemniki orožja na konfliktnih območjih prisegajo na tajnost (Wezeman 2003, 17). Tretjič, na konfliktna območja se dobavlja predvsem strelno orožje manjšega kalibra in lahko orožje, ki ga je težje nadzirati (Wezeman 2003, 17). In četrtič, proizvajalci orožja niso nujno dobavitelji orožja (Smith 2008, 48). Posledično je področje dobav orožja nedržavnim akterjem težko nadzorovati in preučevati (Wezeman 2003, 17; Smith 2008, 48).

3.3 Mednarodnopravna ureditev dobav orožja nedržavnim akterjem

Večina razprav o dobavljanju orožja nedržavnim akterjem se osredotoča na strelno orožje manjšega kalibra in lahko orožje. Številni regionalni inštrumenti vključujejo načelo prepovedi dobave orožja manjšega kalibra nedržavnim akterjem (Small Arms Survey 2007, 132). Predlogi za prepoved dobave orožja nedržavnim akterjem slonijo na težnji držav po omejitvi namerne dobave orožja uporniškim skupinam (*ibid.*, 133).

Nastali sta dve pobudi za prepoved dobavljanje tovrstnega orožja nedržavnim akterjem, in sicer:

a) Svetovna konvencija o prepovedi dobavljanja strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja nedržavnim akterjem (*Global Convention Prohibiting the International Transfer of Military Small Arms and Light Weapons to Non-State Actors*) leta 1998, ki jo je kanadska vlada predlagala eno leto po podpisu Konvencije o prepovedi uporabe, skladiščenja, proizvodnje in transporta protipehotnih min.

Leta 1998 je takratni kanadski zunanji minister Lloyd Axworthy predlagal prepoved prodaje orožja nedržavnim akterjem (Hartung 2001, 91). V skladu s predlogom kanadskega ministra vlade ne bi smele sodelovati pri 'neprimernem' oboroževanju nedržavnih akterjev, bodisi posredno ali neposredno. To načelo bi narekovalo, da je strelno orožje manjšega kalibra in lahko orožje rezervirano za uporabo s strani oboroženih sil, nedržavni akterji namreč ne bi smeli biti opremljeni, kot da so vojska (*ibid.*). Predlog odraža politiko kanadske vlade, ki ne podpira »dobavljanja orožja opozicijskim skupinam, ki nameravajo zrušiti nepriljubljene režime, zaradi zaskrbljenosti, da bi oboroževanje nedržavnih akterjev v takih primerih stopnjevalo nasilje in omejilo možnosti za mirno reševanje sporov ter privedlo do 'oborožene družbe' (*weaponised society*)« (Holtom 2012, 7). To pa je sporen predlog z vidika pravic uporniškim skupin (*rebel groups*), ki se tako ne bi mogle oborožiti v uporabi proti represivnemu režimu (Hartung 2001, 91). Stališče kanadske vlade o 'neprimernem' oboroževanju nedržavnih akterjev odpira zanimivo vprašanje o posebnih primerih, ko bi v mednarodni skupnosti obstajal konsenz za oboroževanje določene opozicijske skupine, ki se sooča s posebno radikalnim in nezakonitim režimom (*ibid.*).

Pri tem se postavlja tudi vprašanje, kdo bi o tem odločal in na podlagi kakšnih kriterijev. Predlog je poudaril potrebo po zagotavljanju večjega nadzora nad transferji strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja z namenom preprečiti, da orožje ne pristane v napačnih rokah (Holtom 2012, 6). Številne države in nevladne organizacije so predlogu nasprotovale, saj bi prepoved dobavljanja

orožja nedržavnim akterjem preprečila oboroževanje opozicijskih skupin, kjer je upor proti nelegalnemu in represivnemu režimu edina možnost. Predlog posledično ni bil sprejet (Holtom 2012, 7).

b) Akcijski program Združenih narodov o strelnem orožju manjšega kalibra in lahkem orožju leta 2001, katerega osnutek besedila je vseboval klavzulo o prepovedi dobavljanja lahkega orožja nedržavnim akterjem (Holtom 2012, 6–8). V svojem nagovoru na plenarnem zasedanju je ameriški podsekretar za nadzor nad orožjem in mednarodno varnost John Bolton dejal: »Ta predlog je po našem mnenju pojmovno in praktično pomanjkljiv. Ta predlog izključuje pomoč zatiranim nedržavnim skupinam, ki se branijo pred genocidno politiko svoje vlade. Razlikovanje med vladami in nevladami je irelevantno pri odločanju o odgovornih in neodgovornih končnih uporabnikih orožja« (Holtom 2012, 8). Konsenz o vprašanju prepovedi dobave orožja nedržavnem akterjem na konferenci ni bil dosežen (*ibid.*).

Na podlagi razprav v okviru Svetovne konvencije o prepovedi dobavljanja strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja nedržavnim akterjem in Akcijskega programa Združenih narodov o strelnem orožju manjšega kalibra in lahkem orožju Holtom (2012, 9) vidi dve oviri za prepoved dobavljanja orožja nedržavnim akterjem. Prva ovira je dosega konsenza o definiciji nedržavnih akterjev, ki bi bila vključena v Pogodbo o trgovini z orožjem. Države so na pripravljalnem odboru pokazale vrsto različnih opredelitev nedržavnih akterjev. Pokazalo se je, da si nekatere države jasno predstavljajo kategorije nedržavnih akterjev, ki orožja ne smejo pridobivati – teroristi, uporniške skupine, storilci kaznivih dejanj – vendar ne upoštevajo posledic dobavljanja orožja nedržavnim akterjem, za katere številne države menijo, da bi orožje lahko prejeli v primeru, ko bi država to odobrila – orožarska podjetja, zasebne vojske in varnostna podjetja (Holtom 2012, 9). Poleg tega ni jasno, kako bi države ukrepale v primeru dobavljanja orožja subjektom, ki jih nekatere članice ZN priznavajo kot neodvisno državo, vendar niso članice Združenih narodov. Kako bi se torej države odzvale na dobavljanje orožja varnostnim silam oz. organom kazenskega pregona v Abhaziji, na Kosovu, v Turški republiki Severni Ciper, Palestini, Demokratični arabski republiki Sahari, Južni Osetiji in na Tajvanu.

Na mednarodni ravni bo soglasje o dobavljanju orožja nedržavnim akterjem težko dosegljivo, obstajata pa že dva regionalna pravno zavezujoča instrumenta, ki tovrstne transferje strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja prepovedujeta, in sicer Konvencija o strelnem orožju manjšega kalibra in lahkega orožja, streliva in podobnih materialov (*Convention on Small Arms and Light Weapons, their Ammunition and Other Related Materials*) Gospodarske skupnosti zahodnoafriških

držav (Economic Community of West African States – ECOWAS) iz leta 2006 (v veljavi od 2009) in Srednjeafriška Konvencija za nadzor nad strelnim orožjem manjšega kalibra in lahkega orožja, pripadajočega streliva ter delov in komponent, ki se lahko uporabljajo za njihovo izdelavo in popravila (*Central African Convention for the Control of Small Arms and Light Weapons, their Ammunition, Parts and Components that can be used for their Manufacture, Repair and Assembly*) iz leta 2010 (Holtom 2012, 12).

Vprašanje dobavljanja orožja nedržavnim akterjem se je izkazalo za sporno že z Otavsko konvencijo, ki člena o nedržavnih akterjih ni vsebovala, kar so nekatere države uporabile kot argument za neratifikacijo konvencije (Smith 2008, 50). Smith (*ibid.*) je tako predvidel, da bo to ena izmed ključnih točk tudi med pogajanji o Pogodbi o trgovini z orožjem, kar se je kasneje izkazalo za dobro oceno.

Vprašanje dobavljanja orožja nedržavnim akterjem je bilo na dnevnem redu pogajanj o Pogodbi o trgovini z orožjem, ki so se pričela leta 2006 (Holtom 2012, 2–6). Države konsenza niso dosegle, zato pogodba klavzule o prepovedi dobavljanja orožja nedržavnim akterjem ne vsebuje. Sirijski veleposlanik pri ZN je to navedel kot razlog, da Sirija ni glasovala za sprejem Pogodbe o trgovini z orožjem v Generalni skupščini ZN (Charbonneau 2014), kar kaže na pomembnost in aktualnost dobavljanja orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih.

Med pogajanji o Pogodbi o trgovini z orožjem je nekaj držav predlagalo oz. podpiralo predlog o vključitvi zahteve po prepovedi dobavljanja orožja nedržavnim akterjem (Holtom 2012, 2). Tako je Kuba zagovarjala stališče, da »bo Pogodba o trgovini s konvencionalnim orožjem učinkovita le, če bo izrecno prepovedovala dobavljanje orožja nedržavnim akterjem«; Brazilija, da mora inštrument vsebovati jasno prepoved dobavljanja orožja nepooblaščenim nedržavnim akterjem; Kitajska, da mora biti trgovina z orožjem »strogo omejena na transakcije med suverenimi državami, dobavljanje orožja nedržavnim akterjem pa mora biti prepovedano, saj bi to pripomoglo k učinkovitejšemu boju proti nelegalni trgovini z orožjem«; Turčija pa je poudarila, da mora »pogodba o trgovini z orožjem preprečiti dobavo orožja nedržavnim akterjem« (Holtom 2012, 4–5). Med pogajanji so svoje nasprotovanje izrazile ZDA, saj da je dobavljanje orožja suverena odločitev držav, zato je splošna prepoved v tem primeru neustrezna (*ibid.*, 6). ZDA so poudarile, da bodo nasprotovale določilom, ki »niso v skladu z obstoječo zakonodajo ZDA oziroma neupravičeno posegajo v /njihovo/ zmožnost uvoza, izvoza ali dobavljanja orožja, ki je v skladu z /njihovimi/ nacionalnovarnostnimi in zunanjepolitičnimi interesi« (*ibid.*).

Druga ovira za prepoved dobavljanja orožja nedržavnim akterjem je nasprotovanje splošni prepovedi, saj bi lahko v določenih izjemnih primerih nekatere države dobavljanje orožja zagovarjale (Holtom 2012, 13). Nekatere države so opozorile, da je pri razpravah o nadzoru nad orožjem pogosto spregledano dejstvo, da lahko tudi država uporabi svojo moč proti nemočnim posameznikom in skupnostim (*ibid.*). Sabel (2008, 12) kot primer zagovornice nadaljevanja dobave orožja nedržavnim akterjem navaja ZDA, ki trdijo, da bi prepoved dobave posegala v pravico do samoobrambe zatiranih pred genocidnimi režimi oziroma pred zločini proti človeštvu.

3.4 Dobavljanje orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih

Med preučevanjem strokovne literature s področja nadzora nad izvozom orožja (Hartung 2001, 79–96; Wezeman 2003, 3–39; Yanik 2006, 357–388; Brehm 2008, 359–387) sem zasledila, da se raziskovalci praviloma ukvarjajo z vprašanji o legalnosti dobavljanja orožja na konfliktna območja in poudarjajo, da dobava strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja nedržavnim akterjem, kot so uporniške, kriminalne in teroristične skupine, bistveno prispeva k nasilju in trpljenju civilistov na konfliktnih območjih po vsem svetu (Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra 2006, 3). Dobavi orožja na konfliktna območja z namenom zaščititi manjšine je namenjeno malo pozornosti.

(Pre)malo so znani tudi možni pozitivni učinki dobavljanja orožja na reševanje konfliktov oziroma dobave orožja kot ugodnejše in politično sprejemljivejše alternative vojaškemu posredovanju. Prevladujejo namreč trije argumenti o negativnih vidikih dobavljanja orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih. Prvič, orožje lahko zaradi pomanjkanja nadzora pristane v napačnih rokah, drugič, obstaja velika verjetnost, da bo nedržavni akter orožje, ki je namenjeno obrambi, kasneje uporabil za drug namen, kot na primer v vojni za samostojno državo. Small Arms Survey (2007, 133) dobavo orožja nedržavnim akterjem poveže s pomisleki o vplivu na samostojnost in notranjo varnost države. Ti pomisleki pojasnjujejo stališča nekaterih držav, ki podpirajo prepoved dobave orožja akterjem, ki jim matična država ne daje pooblastil za uvoz orožja (*ibid.*). In tretjič, dobava strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja nedržavnim akterjem, kot so uporniške, kriminalne in teroristične skupine, bistveno prispeva k nasilju in trpljenju civilistov na konfliktnih območjih po vsem svetu (Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra 2006, 3).

Večina raziskovalcev oboroževanje nedržavnih akterjev vidi kot grožnjo mednarodni varnosti (Brehm 2008, 359; Sabel 2008, 5). Pri naštevanju tipov nedržavnih akterjev organizacije in raziskovalci najpogosteje omenjajo 'oborožene uporniške skupine' (Posvetovalna skupina za strelno

orožje manjšega kalibra 2006, 3), 'oborožene opozicijske skupine' (Sabel 2008, 6) in 'narodnoosvobodilne organizacije' (Sabel 2008, 7).¹⁹ Posledično je največ pozornosti namenjene vprašanju, ali mednarodno pravo lahko predstavlja oviro dobavi orožja nedržavnim akterjem.

Glede vprašanja, ali mednarodno pravo predstavlja oviro dobavi orožja nedržavnim akterjem, so mnenja nevladnih organizacij in raziskovalcev deljena. Tako predstavnik nevladne organizacije Oxfam kot predstavnica raziskovalnega inštituta Small Arms Survey sta se strinjala, da je ključnega pomena pri odobravanju izvoza orožja vprašanje, za kakšen namen bo končni uporabnik to orožje uporabil (Racovita 2014; Lindner 2014). Robert Lindner, politični svetovalec in koordinator humanitarnih akcij pri Oxfamu, je poudaril, da Oxfam ne razlikuje med državnimi in nedržavnimi akterji kot končnimi uporabniki orožja (Lindner 2014). Ključnega pomena je verjetna uporaba orožja. Vlade morajo torej v vsakem primeru posebej oceniti, ali bo končna uporaba orožja v skladu z mednarodnim humanitarnim pravom in pravom človekovih pravic, ne glede na to, ali bo končni uporabnik vojska ali bodo to nedržavni akterji (*ibid.*). Mihaela Racovita (2014), raziskovalka na inštitutu Small Arms Survey, je poudarila, da je razprava o splošni prepovedi dobave orožja nedržavnim akterjem prešla v razpravo o dobavi orožja nepooblaščenim nedržavnim akterjem, torej akterjem, ki jim matična država ne daje statusa akterja. Raziskovalni inštitut Small Arms Survey (2007, 133) namreč opozarja, da je bolj kot delitev na državne in nedržavne akterje pomembna delitev na pooblaščen in nepooblaščen končne uporabnike orožja. Z vidika varnosti države je torej problematična dobava orožja nedržavnim akterjem, ki jih matična država ne pooblasti in jim torej ne daje pooblastila za uvoz orožja (*ibid.*).

Sislin in Pearson (2011, 2) se odmakneta od razprav o negativnih posledicah dobavljanja orožja na konfliktna območja in se namesto tega osredotočita na vprašanje, ali dobava orožja lahko pripomore k zaščiti zatiranih in stabilizira politično situacijo, ter opozarjata, da je potrebno razlikovati med kratkoročnimi in dolgoročnimi posledicami dobave orožja (Sislin in Pearson 2011, 4). Naslovita zapleteno vprašanje, kdaj je dobava orožja zatiranim upravičena in smotrna (Sislin in Pearson 2011, 5). Osredotočata se na zatiranje etničnih manjšin s strani države, na ozemlju katere pripadniki manjšin živijo, pri čemer je takšno zatiranje posledica različnih zahtev – od avtonomije, politične moči, dostopa do naravnih virov, do samoodločbe in priznavanja kulturne edinstvenosti (*ibid.*, 7).

Tako kot v primeru meddržavnih transferjev orožja (glej drugo poglavje) so tudi v primeru dobave orožja nedržavnim akterjem s strani držav najpomembnejši ekonomski, politični in varnostni motivi

¹⁹ Raziskovalci obenem priznavajo, da je poimenovanje akterja kot nedržavni akter zahtevna naloga (Sabel 2008, 6).

(Sislin in Pearson 2011, 40). Med politične motive sodi tudi dobavljanje orožja kot oblika pomoči etnični skupini, ki je ogrožena manjšina (*ibid.*, 41). V tem primeru se država odloči za dobavo orožja etnični manjšini oz. drugemu nedržavnemu akterju zaradi humanitarnih razlogov. Poleg tega je dobava orožja lahko videna kot nadomestilo vojaškega posredovanja in vpliv na upravljanje konflikta.

Dobava orožja torej lahko predstavlja mehanizem poskusa vpliva na razvoj konflikta (Sislin in Pearson 2001, 40). Eden izmed najbolj odmevnih primerov tovrstnega dobavljanja orožja predstavlja iranska dobava orožja Bošnjakom v 90. letih, za katero se je kasneje izkazalo, da je bila znana ameriški administraciji (Sislin in Pearson 2001, 40). Ameriška administracija se je zavedala, da Iran krši embargo ZN na uvoz orožja v Bosno in Hercegovino, vendar je zatisnila oči, saj je bila dobava orožja v prid ameriškemu cilju o okrepitvi bošnjaških sil. Dobava orožja je namreč pripomogla k vzpostavitvi vojaškega ravnotežja med Bošnjaki in Srbi (*ibid.*).

Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra (Small Arms Consultative Group 2007, 134) je obširneje raziskala primere, ki bi lahko ponujali osnovo za izjemno dovoljenje dobave orožja nedržavnim akterjem. Skupina je opredelila štiri kriterije, ki bi lahko predstavljali okvir za premišljeno in utemeljeno odločitev nacionalnih vlad o dobavi orožja, in sicer: okoliščine dobave, motivacija za dobavo, značilnosti nedržavnega akterja in morebiten učinek dobave na uresničevanje legitimnih ciljev (*ibid.*). Z analizo teh kriterijev je posvetovalna skupina identificirala dva primera, ki morebiti ponujata osnovo za dobavo orožja nepooblaščenemu nedržavnemu akterju (*ibid.*, 6). Prvič, nedržavni akter prestaja državljansko vojno ali notranji oboroženi spopad in drugič, nedržavni akter prestaja obsežno zatiranje ali genocid (Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra 2006, 6; Small Arms Survey 2007, 134).

Pri tem je pomembno dodati, da Small Arms Survey (2007, 135) poudarja, da v praksi zelo malo situacij izpolnjuje test štirih kriterijev. Tudi v primeru genocida v Ruandi raziskovalci inštituta Small Arms Survey ne vidijo razlogov, da bi dobava orožja in streliva Ruandski patriotski fronti (*The Rwandan Patriotic Front – RPF*), nedržavnemu akterju ki je igral pomembno vlogo pri zaščiti skupine prebivalstva pred zločini ruandske vlade, okrepila zmogljivosti nedržavnega akterja in tako prispevala k zaščiti civilnega prebivalstva (Small Arms Survey 2007, 135).

Med legitimne motive za dobavo orožja Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra (2006, 6) in Small Arms Survey (2007, 134) uvrščata naslednje motive: a) zaščita ranljivih skupnosti pred neposrednimi napadi, nasilnim zatiranjem in genocidom, b) spodbujanje zelenega mirovnega

sporazuma (na primer s preprečevanjem neupravičene zmage boljše oboroženih sil) in c) podpora mednarodnim mirovnim operacijam (na primer z dobavo orožja manjšega kalibra nedržavnim akterjem, ki delujejo v skladu z navodili mednarodne operacije).

Small Arms Survey (2007, 135) med potencialno legitimne prejemnike orožja manjšega kalibra uvršča nedržavne akterje z naslednjimi lastnostmi: a) državni akter uživa podporo in legitimnost med prebivalstvom matične države, b) državni akter si prizadeva za nesebične cilje, ki so skladni z motivi, na katerih temelji dobava orožja, c) državni akter je dokazal sposobnost za ustrezno uporabo orožja, č) državni akter po vsej verjetnosti ne bo uporabil orožja za napačne namene, d) državni akter je prikazal verodostojnost, predanost in sposobnost obvladovanja dobavljenega orožja, vključno z varnim shranjevanjem orožja in nizkim tveganjem za ponovni izvoz oz. dobavo orožja nedovoljenim končnim uporabnikom. (*ibid.*)

Obenem Small Arms Survey (2007, 135) poudarja, da bi morala odločitev o dobavi orožja nedržavnemu akterju predstavljati le del prizadevanj za doseganje ciljev, vključno s prizadevanjem za zmanjšanje možnosti dobave orožja nedovoljenim končnim uporabnikom. Poleg tega so nekateri udeleženci Posvetovalne skupine za orožje manjšega kalibra zagovarjali, da morajo države, ki se odločijo za dobavo orožja nedržavnim akterjem, sprejeti odgovornost v primeru, ko pride do zlorabe orožja (*ibid.*). Končna ugotovitev Posvetovalne skupine je bila, da dobava orožja nedržavnim akterjem tudi v skrajnih primerih (*hard cases*) ne sme nadomestiti bolj preudarnega in učinkovitega mednarodnega odziva (*ibid.*).

Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra (2006, 7) je v nadaljevanju izpostavila tri dejavnike, ki pri sprejemanju odločitev o dobavi orožja nedržavnim akterjem ne smejo biti spregledani. Prvič, primernejši odzivi na mednarodne izzive, kot so državljanska vojna, množično zatiranje in genocid, predstavljajo sredstva, kot so mednarodna diplomacija, sankcije in posredovanje ZN. Drugič, dobava strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja in njen prispevek k dosegu legitimnih ciljev je v večini primerov vprašljiv. In tretjič, potrebna je analiza kratko-, srednje- in dolgoročnih stroškov in koristi predlagane dobave strelnega orožja manjšega kalibra in lahkega orožja. Analiza mora vključevati tveganje izgube, zlorabe in dobave orožja drugim akterjem, ki niso bili mišljeni kot končni uporabniki (*ibid.*).

4 DOBAVLJANJE OROŽJA IRAŠKIM KURDOM S STRANI NEMŠKE VLADE V OBDOBJU 2014-2015

Cilj četrtega poglavja je raziskati t. i. humanitarni vidik dobave orožja na konfliktno območje. Dobavo orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih v nalogi analiziram na primeru dobave orožja iraškim Kurdom s strani nemške vlade v obdobju 2014-2015. Četrto poglavje je sestavljeno iz treh podpoglavij. Prvo podpoglavje analizira položaj Nemčije v mednarodni skupnosti in njeno vlogo v globalni trgovini z orožjem. Drugo podpoglavje je namenjeno predstavitvi humanitarnih razmer na severu Iraka, s poudarkom na analizi kršitev človekovih pravic, ki so jim podvržene manjšine na severu Iraka. Osredotočila se bom na iraške Kurde, ki so v literaturi pogosto označeni kot ogrožena manjšina.²⁰ Raziskovalci in oblikovalci politik iraške Kurde in druge manjšine na severu Iraka opredelijo kot 'ogroženo manjšino' zaradi vsaj treh razlogov. Prvič, iraški Kurdi so podvrženi diskriminaciji in zatiranju (Romano in Gurses 2014, 126). Drugič, verske manjšine na Bližnjem vzhodu so vse bolj ogrožene zaradi vse večjega radikalizma in rasti Islamske države. Zaradi množičnih pobojev in obupanih poskusov pobegov najranjlivejšim manjšinam na severu Iraka grozi iztrebljenje (Evropski parlament 2015). In tretjič, iraška vlada ni zmožna zaščititi svojih manjšinskih skupnosti (Minorities Rights Group International 2015).

4.1 Vloga Nemčije v mednarodni skupnosti in v globalni trgovini z orožjem

Za Nemčijo je zaradi vloge v moderni zgodovini značilna nepripravljenost in zadržanost glede posredovanja na kriznih območjih in glede uporabe sile (Wurzer 2013, 27). Kljub tradicionalni zadržanosti je najpogostejši argument za večjo vlogo Nemčije, da si Nemčija kot gospodarsko najmočnejša članica EU ne more preprosto zatisniti oči pred konflikti, ki se odvijajo v evropski soseščini in tudi drugod po svetu (Opperman 2015). Predsednik Zvezne republike Nemčije Joachim Gauck, ki ima sicer le reprezentativno vlogo, je na Münchenski varnostni konferenci leta 2014 v odmevnem govoru z naslovom 'Vloga Nemčije v svetu: razmišljanja o odgovornosti, normah in zavezništvi' predstavil pomemben argument, ki ponazarja veliko spremembo nemške politike. Predsednik Gauck je namreč poudaril, da Nemčija ne sme uporabljati svoje preteklosti kot izgovor za pravico, da pogleda stran in zavrne pomoč ljudem, ki so žrtve hudih kršitev človekovih pravic (Gauck 2014). Poudaril je, da mora biti Nemčija v skrajnem primeru in po temeljitem premisleku ter z odobritvijo Varnostnega sveta ZN pripravljena uporabiti vojaška sredstva (*ibid.*). Dr. Ursula

²⁰ V nalogi tako *minorities at risk* kot *endangered minorities* prevajam kot 'ogroženo manjšino'.

von der Leyen, nemška obrambna ministrica, je na Münchenski varnostni konferenci leta 2015 dejala, da je pošiljanje orožja kurdski vojski dokaz, da lahko Nemčija hitro sprejema odločitve, in sicer kljub kontroverznim razpravam v državi (von der Leyen 2015).

Za sprejemanje zunanjepolitičnih odločitev nemške vlade so sicer značilni dolgi postopki, ki so posledica pravnih omejitev in pomembne vloge nemškega parlamenta pri sprejemanju tovrstnih odločitev (Wurzer 2013, 27). Nemški parlament tako na primer v skladu z Zakonom o parlamentarni udeležbi pri odločitvi o delovanju oboroženih sil v tujini²¹ igra pomembno vlogo, saj mora napotitev oboroženih sil z glasovanjem večinsko potrditi. Nemška vlada podpore parlamenta za dobavo orožja sicer formalno ne potrebuje, saj odločitev sprejme zvezni varnostni svet. V primeru dobavljanja orožja iraškim Kurdom je kanclerka Angela Merkel kljub temu nagovorila poslance in obrazložila odločitev, ki so jo poslanci z glasovanjem tudi večinsko potrdili (Nemški zvezni parlament 2014).

Kot pojasnjuje Wurzer (2013, 38), so za Nemčijo kot eno izmed največjih svetovnih izvoznic blaga in storitev²² pri sprejemanju zunanjepolitičnih odločitev pomembni predvsem ekonomski vidiki, medtem ko varnostni pomisleki igrajo manjšo vlogo. Ta argument je v nasprotju s politiko Ministrstva za gospodarstvo in energijo Zvezne republike Nemčije, ki poudarja, da izvoz orožja ne predstavlja sredstva gospodarske politike Nemčije. Nadalje ministrstvo poudarja, da je odločitev o izvozu orožja sprejeta v skladu z zunanjepolitičnimi in varnostnimi premisleki (Ministrstvo za gospodarstvo in energijo Zvezne republike Nemčije 2015a).

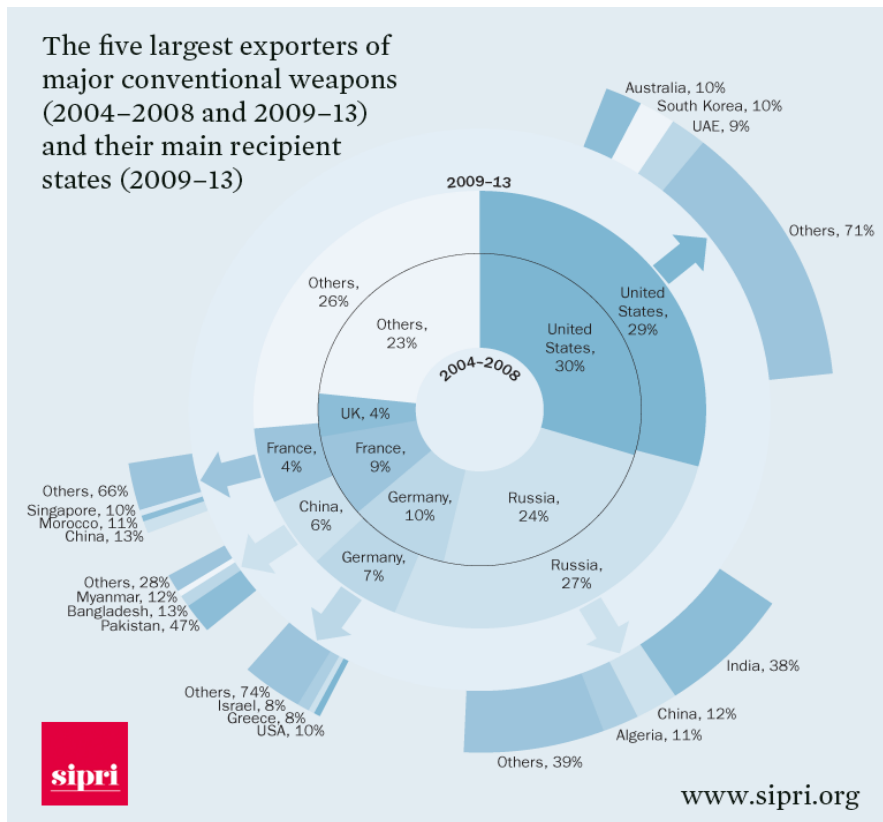
Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije izvozno politiko zvezne vlade označuje za »odgovorno in restriktivno. /.../ Za razliko od številnih drugih držav dobava orožja ne predstavlja instrumenta zunanje politike države. Odločitve glede dobave vojaške opreme so sprejete v skladu z zunanjepolitičnimi in varnostnimi argumenti ter v skladu s politiko človekovih pravic« (Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije 2015a). Zvezna republika Nemčija je bila v obdobju 2009-2013 tretja največja izvoznica težkega konvencionalnega orožja na svetu (glej Sliko 4.1). V tem obdobju je nemški izvoz predstavljal sedem odstotkov celotnega svetovnega izvoza in zaostajal je le za ZDA in Rusijo (SIPRI 2015). Nemčija je največji delež orožja v obdobju 2009-2013 dobavila ZDA (deset odstotkov), Grčiji (osem odstotkov) in Izraelu (osem odstotkov) (Wezeman in

²¹ Zakon o parlamentarni udeležbi pri odločitvi o delovanju oboroženih sil v tujini - *Gesetz über die parlamentarische Beteiligung bei der Entscheidung über den Einsatz bewaffneter Streitkräfte im Ausland*, sprejet 18. marca 2005. Dostopno prek: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/parlbgb/gesamt.pdf> (1. marec 2015).

²² Nemčija je v letu 2013 zaostaja le za Kitajsko in ZDA. Delež Nemčije v svetovni trgovini je znašal 7,7 odstotka, ZDA 11,5 odstotka in Kitajske 12,2 odstotka (Ministrstvo za gospodarstvo in energijo Zvezne republike Nemčije 2014).

Wezeman 2015, 2).

Slika 4.1: Pet največjih izvoznic težkega konvencionalnega orožja v obdobju 2009-2013

Vir: SIPRI (2015).

Vlada Zvezne republike Nemčije pri sprejemanju odločitev o izvoznih licencah deluje v skladu s Političnimi načeli zvezne vlade²³ iz leta 2000 in v skladu s Skupnim stališčem Sveta iz leta 2008.²⁴ Slednje je nadomestilo oziroma posodobilo Kodeks ravnanja Evropske unije o izvozu orožja,²⁵ ki ga je Svet sprejel leta 1998. Kot poudarja Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije, predstavlja Skupno stališče Sveta sestavni del nemške politike glede izvoza vojaške opreme (Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije 2015a). Zgoraj omenjeni dokumenti predstavljajo okvir nemške izvozne politike, ki velja za dosledno in natančno. Pri tem je pomembno poudariti, da je bilo prav vprašanju doslednosti nemške izvozne politike v predvolilnem času leta

²³ Politična načela zvezne vlade glede izvoza vojaške opreme - *Politische Grundsätze der Bundesregierung für den Export von Kriegswaffen und sonstigen Rüstungsgütern*, sprejete 19. januarja 2000, dostopno prek: <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/366862/publicationFile/3681/PolGrdsatzeExpKontrolle.pdf> (1. marec 2015).

²⁴ Skupno stališčem Sveta ki opredeljuje skupna pravila glede nadzora izvoza vojaške tehnologije in opreme – *Council Common Position 2008/988/CFSP defining common rules governing control of exports of military technology and equipment*, sprejete 8. decembra 2008, dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:335:0099:0103:EN:PDF> (1. marec 2015).

²⁵ Kodeks ravnanja Evropske Unije o izvozu orožja – *European Union Code of Conduct on Arms Exports*, sprejet 5. junija 1998, dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/08675r2en8.pdf> (1. marec 2015).

2013 namenjene veliko pozornosti. V obdobju pred volitvami je javnost začela opozarjati na učinke t. i. Merklove doktrine, ki je definirana kot pripravljenost Nemčije, da v 'partnerske države' na konfliktnih območjih namesto vojakov pošilja orožje, kar naj bi partnerjem nemške vlade omogočilo vzdrževati mir in varnost (Der Spiegel 2012b). Takšno razmišljanje in utemeljevanje prodaje orožja po eni strani krepi nemški izvoz orožja po drugi strani pa potrjuje splošno nemško zadržanost glede pošiljanja vojakov na konfliktna območja.

V skladu s Političnimi načeli zvezne vlade glede izvoza vojaške opreme, zvezna vlada letno predloži nemškemu zveznemu parlamentu poročilo o izvozu orožja v preteklem koledarskem letu, v katerem so prikazana vsa dovoljenja za izvoz vojaške opreme.²⁶ Najaktualnejše Poročilo Zvezne vlade o izvozu konvencionalnega orožja v letu 2013 razkriva,²⁷ da je ministrstvo v letu 2013 izdalo izvozna dovoljenja v skupni vrednosti 5,846 milijarde evrov, kar je za 1,14 milijarde evrov več kot leta 2012. Poročilo v nadaljevanju pojasnjuje, da je bilo 38 odstotkov izvoza namenjenega članicam Evropske unije in NATO, 62 odstotkov pa tretjim državam, predvsem Alžiriji, Katarju, Savdski Arabiji in Indoneziji (*ibid.*).

Odločitve o orožarskih poslih nemška vlada sprejema na zasedanjih t. i. zveznega varnostnega sveta (*Bundessicherheitsrat*). Predsedujoči zveznemu varnostnemu svetu je zvezni kancler, med ostale člane sodijo minister za zunanje zadeve, minister za obrambo, finančni minister, minister za notranje zadeve, gospodarski minister, minister za pravosodje in minister za razvojne zadeve ter šef kabineta zveznega kanclerja (Grebe in Rossner 2013, 13; Duquet 2014, 56). Zasedanja zveznega varnostnega sveta in dnevni red so tajni (Grebe in Rossner 2013, 13). Priporočila sveta glede izdaje dovoljenj za izvoz imajo veliko politično težo, saj pristojno ministrstvo dosledno sledi tovrstnim priporočilom (*ibid.*). Bettina Vestring (2013), raziskovalka na Nemškem svetu za zunanje odnose (*Die Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik – DGAP*) je leta 2013 v predvolilnem času zapisala, da razen kanclerke Angele Merkel vsi potencialni koalicijski partnerji obljublajo več transparentnosti in večji nadzor parlamenta nad sprejemanjem odločitev o izvozu orožja. Vestring (*ibid.*) razlog za tajno sprejemanje odločitev vidi v tem, da velik del nemške javnosti ostro nasprotuje izvozu orožja. V primeru, da bi vlada javnosti omogočila vpogled v sprejemanje tovrstnih odločitev, bi zaradi političnega pritiska prišlo do preklica nekaterih izvoznih dovoljenj

²⁶ Politična načela zvezne vlade glede izvoza vojaške opreme - *Politische Grundsätze der Bundesregierung für den Export von Kriegswaffen und sonstigen Rüstungsgütern*, sprejete 19. januarja 2000, dostopno prek: <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/366862/publicationFile/3681/PolGrdsatzeExpKontrolle.pdf> (1. marec 2015).

²⁷ Poročilo Zvezne vlade o izvozu konvencionalnega orožja 2014 - *Bericht der Bundesregierung über ihre Exportpolitik für konventionelle Rüstungsgüter im Jahre 2013*, sprejet maja 2014, dostopno prek: http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/germany/germany-2013 (1. marec 2015).

(*ibid.*). To pa bi po mnenju nekaterih raziskovalcev (Vestring 2013; Nelson 2014) in predstavnikov nemške orožarske industrije (Nemška zveza varnostne in obrambne industrije 2015) imelo negativne posledice za nemško orožarsko industrijo, ki trenutno zaposluje približno 80.000 visoko kvalificiranih zaposlenih in izvozi približno 70 odstotkov izdelkov (*ibid.*).

Glede dobave orožja v Nemčiji poteka medresorska koordinacija. Prvotna koordinacija poteka med Ministrstvom za obrambo in Ministrstvom za zunanje zadeve. Ministrstvo za gospodarstvo in energijo je pristojno za pravni vidik izvoza, medtem ko je finančno ministrstvo pristojno za pravno-finančna vprašanja. O vsem tem je obveščeno tudi Ministrstvo za gospodarsko sodelovanje (Ministrstvo za obrambo Zvezne republike Nemčije 2014). Tovrstna koordinacija pomeni, da pri izvozu orožja ne gre le za vprašanje zunanje in obrambne politike ampak tudi za vprašanje ekonomskih koristi in gospodarskega sodelovanja. Nemški minister za gospodarstvo Sigmar Gabriel je večkrat poudaril, da igrajo zunanjepolitični in obrambni pomisleki večjo vlogo pri sprejemanju odločitev kot gospodarski interesi nemške vlade (Ministrstvo za gospodarstvo in energijo Zvezne republike Nemčije 2015a) in da pri trgovini z orožjem veljajo strogi kriteriji, ki zahtevajo politično in pravno kontinuiteto (Süddeutsche Zeitung 2014).

4.2 Iraški Kurdi kot ogrožena manjšina

Kurdska regija je avtonomna regija na severu Iraka. Pokrajina, ki obsega Erbil, Slemani in Dukok, pokriva 40.000 km², ima pet milijonov prebivalcev in na zahodu meji na Sirijo, na vzhodu na Iran in na severu na Turčijo (Kurdska regionalna vlada 2015a). Pokrajino upravlja kurdska regionalna vlada, ki v skladu z iraško ustavo iz leta 2005 izvaja zakonodajno in izvršilno oblast na področju regionalnega proračuna, policije in varnosti, izobraževanja, zdravstvene politike, upravljanja z naravnimi viri in infrastrukturnega razvoja (*ibid.*). Poleg kurdske manjšine na severu Iraka v provinci Nineveh prebivajo tudi pripadniki krščanske, jazidske, turkmenistanske, šabaške, kakajske, sabejske in šiitske skupnost (Amnesty International 2014, 4b).

Generalni Sekretar ZN Ban Ki-moon je 20. julija 2014 strogo obsodil sistematično preganjanje manjšin v Mosulu in v drugih delih severnega Iraka (ZN 2014a). Poudaril je, da so manjšine, ki so prebivale na istem ozemlju province Nineveh tisoče let, pod neposrednim napadom s strani Islamske države in pripadajočih oboroženih skupin. ZN si bodo v sodelovanju z iraško vlado in kurdsko regionalno vlado tudi vnaprej prizadevali za iskanje rešitev humanitarne krize (*ibid.*).

ZN so 8. avgusta 2014 ponovno izrazili zaskrbljenost nad varnostjo civilistov na severu Iraka in

opozorili na potrebo po humanitarni pomoči. »Globoko smo zaskrbljeni zaradi razmer v severnem Iraku, zlasti zaradi položaja ranljivih manjšin, vključno z Jazidi ter krščansko in turkmenistansko skupnostjo« je dejala Ravina Shamsasani z Urada Združenih narodov za človekove pravice (ZN 2014b). Urad je izrazil zaskrbljenost zaradi sistematičnih napadov na civilno prebivalstvo zaradi njihove etnične pripadnosti, vere ali prepričanja, poročil o ravnanju z ženskami, ki jih prodajajo kot spolne sužnje in kaznujejo za nespoštovanje islamskih zakonov, ter zaradi zaskrbljujočih podatkov o umirajočih otrocih in rekrutiranju otrok vojakov (*ibid.*).

Evropski poslanci so 17. septembra 2014 v Resoluciji o razmerah v Iraku in Siriji ter ofenzivi Islamske države, ki vključuje preganjanje manjšin,²⁸ zapisali, da so na območjih pod nadzorom Islamske države »krščanska, jazidska, turkmenistanska, šabaška, kakajska, sabejska in šiitska skupnost tarče napadov«. Evropski parlament je pozdravil odločitev držav članic, da kurdski regionalni oblasti zagotovijo vojaško opremo, in poudaril pomembnost usklajenih prizadevanj za učinkovite nadzorne ukrepe, ki bi preprečili nenadzorovano širjenje in uporabo vojaške opreme zoper civiliste (*ibid.*).

Varnostni svet ZN je 31. oktobra 2014 obsodil sistematično preganjanje pripadnikov manjšin, kot so Jazidi, pripadniki krščanskih in drugih manjšin, ki zavračajo ekstremistične ideologije, ki jim sledijo Islamska država in pripadajoče oborožene skupine (Varnostni svet 2014). Člani Varnostnega sveta so poudarili, da sistematični napadi na civilno prebivalstvo predstavljajo zločin proti človeštvu, za katerega morajo odgovorni odgovarjati. Vse stranke, vključno z Islamsko državo in pripadajočimi oboroženimi skupinami, morajo spoštovati mednarodno humanitarno pravo, vključno z obveznostjo do zaščite civilnega prebivalstva (*ibid.*).

BBC je 21. januarja 2015 poročal, da se je 21 koalicijskih partnerjev zbralo v Londonu na pogovorih o napredku koalicije proti Islamski državi, ki jih je gostil britanski minister za zunanje zadeve Philip Hammond (BBC 2015). Pogovorov so se udeležili predstavniki naslednjih držav: ZDA, Velika Britanija, Irak, Avstralija, Belgija, Kanada, Danska, Francija, Nemčija, Italija, Nizozemska, Norveška, Španija, Bahrajn, Egipt, Jordanija, Kuvajt, Katar, Saudska Arabija, Turčija in Združeni arabski emirati (*ibid.*). Le nekaj dni za tem (26. januarja) je republikanski kongresnik Dana Rohrabacker ostro kritiziral ameriško ministrstvo za zunanje zadeve in evropske diplomate, ker na to konferenco niso povabili predstavnikov Kurdiv (Rohrabacher 2015). Dejal je, da so se

²⁸ Predlog Resolucije o razmerah v Iraku in Siriji ter ofenzivi Islamske države, vključno s preganjanjem manjšin, sprejet 17. Septembra. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P8-RC-2014-0109&language=SL> (1. marec 2015).

Kurdi izkazali za najboljše prijatelje ZDA v regiji in da njihova izključenost iz pogovorov ogroža uspešno strategijo boja proti Islamski državi. Masoud Barzani, predsednik kurdske regionalne vlade, se je na nepovabilo odzval in poudaril obžalovanje in razočaranje nad organizatorji konference ter dodal, da »prebivalci Kurdistana nosijo breme te situacije, vendar nihče ne more zastopati njihovega glasu na mednarodnih srečanjih« (RT 2015).

Mohamed Ali Alkahim, iraški veleposlanik pri Združenih narodih, je 15. februarja 2015 na zasedanju Varnostnega sveta poudaril, da je Islamska država »zagrešila najbolj grozotna teroristična dejanja proti iraškemu ljudstvu, tako proti pripadnikom šiitske, krščanske, turkmenistanske, šabaške skupnosti/... in da bi .../ za zločin genocida proti človeštvu morali odgovarjati pred mednarodnim pravosodjem« (Nichols 2015).

4.3 Odziv nemške vlade na zaskrbljujoče humanitarne razmere na severu Iraka

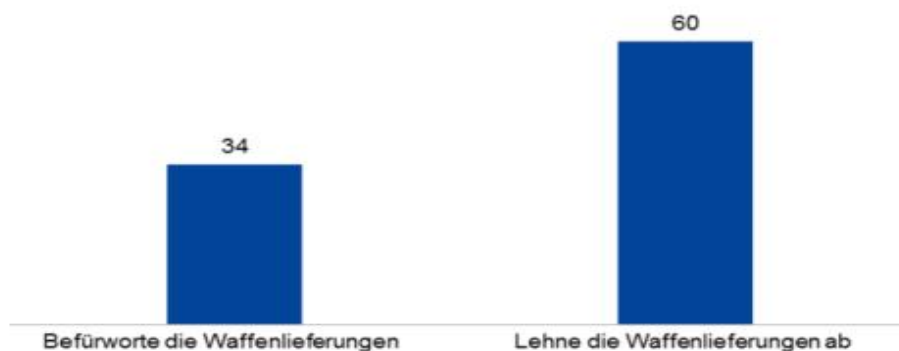
Dobavljanje orožja kurdski manjšini na severu Iraka ponazarja globoko delitev v mednarodni skupnosti glede primerne odziva na hudo humanitarno krizo na severu Iraka. Medtem ko so nekatere države, predvsem ZDA, jasno zagovarjale dobavo orožja kurdski regionalni vladi, so druge izražale zaskrbljenost zaradi možnih negativnih vplivov dobave orožja na stabilnost regije. Glede na to, da je Nemčija tradicionalno nenaklonjena dobavljanju orožja v konfliktna območja in da so javno mnenjske raziskave pokazale,²⁹ da večina državljanov Nemčije dobavljanja orožja v Irak ne podpira (glej Sliko 4.2), je bil tovrsten odziv države na humanitarno krizo presenetljiv.

²⁹ Na vprašanje: 'Ali podpirate dobavo orožja iraškim Kurdom, ki bo uporabljeno za zaščito/obrambo pred napadi Islamske države?' je avgusta 2014 60 odstotkov vprašanih odgovorilo, da dobave orožja ne odobravajo (ARD 2014). Vzorec zajema 1027 vprašanih volilnih upravičencev, starih nad 18 let. Način zajemanja podatkov je bila telefonska anketa, ki je bila izvajana 26. in 27. avgusta 2014 (*ibid.*).

Slika 4.2: Javno-mnenjska raziskava o dobavi orožja iraškim Kurdom

MoMa-DeutschlandTREND August 2014
Waffenlieferung an Kurden im Nordirak

ARD
morgenmagazin®

Frage: Die Bundesregierung plant Waffenlieferungen an die Kurden im Nordirak, damit sie sich besser gegen die islamistische Terrorgruppe „Islamischer Staat“ verteidigen können. Befürworten Sie diese Waffenlieferungen oder lehnen Sie sie ab?

Grundgesamtheit: Wahlberechtigte Bevölkerung in Deutschland/ Angaben in Prozent
Fehlende Werte zu 100%: Weiß nicht / kann ich nicht beurteilen / interessiert mich nicht / keine Angabe

infratest dimap

Vir: ARD (2014).

Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije (2014) ekonomske odnose z Irakom opisuje kot »tradicionalno tesne«, Nemčija iraški vladi pomaga predvsem pri obnovi državne infrastrukture in osnovnih ekonomskih storitev. Vlada poudarja, da iraški trg ponuja velik potencial za nemška podjetja (*ibid.*). Vseeno pa nekateri raziskovalci izpostavljajo dejstvo, da nemška vlada nima zadosti aktivne politike proti Iraku. To je presenetljivo tako z ekonomskega vidika kot tudi zaradi dejstva, da v Nemčiji živi velika kurdska skupnosti (Steinberg 2014). Nemčija je leta 2009 odprla Generalni konzulat v Erbilu (Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije 2014). Odprtje konzulata v glavnem mestu kurdske regionalne vlade odraža pomen regije za Nemčijo in pomen iraških Kurdov, ki živijo v Nemčiji. Nemška vlada ocenjuje, da leta 2015 v Nemčiji živi 81.000 Iračanov (*ibid.*).

Nemška zunanja politika se primarno osredotoča na tri regije: Bližnji vzhod, Zahodni Balkan in Severno Ameriko (Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije 2015b). Odnosi z Bližnjim vzhodom v nemški zunanji politiki igrajo posebno vlogo, predvsem nemško-izraelski odnosi, kar je posledica holokavsta in nacistične preteklosti (Mihatovič 2008, 8). Z ozirom na nemško zgodovino je v okviru odnosov z Bližnjim vzhodom najpomembnejši bližnjezhodni mirovni proces. S tega vidika ni presenetljivo, da je izvoz orožja v Izrael v obdobju 2010-2014 predstavljal

devet odstotkov celotnega nemškega izvoza orožja v tem obdobju (Wezeman in Wezeman 2015, 2).

Kljub temu da Irak ni tradicionalen nemški zaveznik v regiji in da Nemčija ni naklonjena pošiljanju orožja na konfliktna območja, se je vlada na prošnjo³⁰ predsednika kurdske regionalne vlade Barzanija, ki je v začetku avgusta 2014 v telefonskem pogovoru zaprosil nemškega ministra za gospodarstvo in energijo za nemško pomoč in podporo v boju proti Islamski državi (Kinkartz 2014), odzvala pozitivno. Konec avgusta 2014 so ministri na tajnem zasedanju zveznega varnostnega sveta pod vodstvom zvezne kanclerke Angele Merkel sprejeli odločitev o dobavi orožja Kurdom v Iraku (Nemški zvezni parlament 2014).

Postopek v primeru dobave orožja iraškim Kurdom s strani nemške vlade je bil, kot sledi. Prvi korak je predstavljala razpoložljivost vojaške opreme s strani Ministrstva za obrambo (Ministrstvo za obrambo Zvezne republike Nemčije 2015). Ministrstvo za zunanje zadeve se je strinjalo z dobavo orožja in potrdilo, da dogovor o dobavi spoštuje določbe o embargu na uvoz orožja v Irak. Obenem je Ministrstvo za zunanje v sodelovanju s kurdsko regionalno vlado priskrbelo potrdilo o končnem uporabniku (*end-user certificate*) ter potrdilo, da bo vojaška oprema dobavljena brezplačno. Ministrstvo za gospodarstvo in energijo je izjavilo, da so pogoji za izvozno deklaracijo izpolnjeni in Zvezni urad za gospodarstvo in nadzor izvoza zadolžilo za izdajo izvoznega dovoljenja. Ministrstvo za finance je odobrilo brezplačno dobavo vojaškega materiala. Obenem je nemška vlada usklajevala dobavo z iraško vlado in kurdsko regionalno vlado ter z mednarodnimi partnerji (*ibid.*).

Pri tem je pomembno poudariti, da so bili prvotni odzivi vlade na prošnjo kurdskega predsednika negativni. Tako je Steffen Seibert, predstavnik nemške vlade poudaril, da je »eno izmed načel izvozne politike te vlade in tudi prejšnjih vlad, da se orožja ne dobavlja na krizna in vojna območja« in da vlada namerava vztrajati pri tem načelu (Kinkartz 2014). To je potrdil tudi Norbert Röttgen, predsedujoči parlamentarnemu Odboru za zunanjo politiko, ki je dejal, da bi bila »nemška dobava orožja na konfliktno območje v nasprotju s smernicami za izvoz orožja« in da dobava v nikakršnem primeru ne bi prispevala k rešitvi konflikta (*ibid.*).

Prvega septembra 2014 je v nemškem zveznem parlamentu potekala izredna seja,³¹ med katero je večina poslancev zveznega parlamenta podprla dobavo orožja Kurdom na severu Iraka (Nemški

³⁰ Poleg tega je iraški zunanji minister Zebari 25. junija 2014 na Generalnega sekretarja Združenih narodov naslovil formalno pisno prošnjo, v kateri je Irak članice Združenih narodov zaprosil za pomoč v obliki vojaškega usposabljanja in tehnologije z namenom boja proti terorističnim grožnjam (Ministrstvo za obrambo Zvezne republike Nemčije 2015).

³¹ Ta del analize sloni na razpravi nemškega zveznega parlamenta o predlogu vlade glede humanitarne pomoči Iraku v boju proti teroristični organizaciji Islamska država. Razprava je potekala 1. septembra 2014 in je dostopna prek: https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (28. april 2015).

zvezni parlament 2014). Poslanci nemških krščanskih demokratov CDU/CSU in socialdemokrati SPD, ki sestavljajo veliko koalicijo, so podprli predlog 18/2459 o izjavi nemške vlade glede humanitarne pomoči Iraku v boju proti teroristični organizaciji Islamska država.³² Stranki Levica in Zeleni predloga nista podprli, ker sta nasprotovali dobavi orožja na konfliktno območje, kjer ni mogoče zagotoviti, da ne bo prišlo do zlorabe orožja (*ibid.*).

Kanclerka je v uvodnem govoru navedla dva razloga za dobavo orožja Kurdom v Iraku. Prvič, orožje bo Kurdom pomagalo ustaviti širitev Islamske države; in drugič, dobava orožja je v varnostnem interesu Nemčije (Merkel 2014). Angela Merkel je poudarila, da je bila odločitev o dobavi sprejeta na podlagi prošnje kurdske regionalne vlade in da je bila odločitev sprejeta s soglasjem iraške vlade. Kanclerka je obenem priznala, da je dobava orožja Kurdom v Iraku povezana z določenimi tveganji. Vlada je pri odločanju vendarle odločila v prid sprejetju, saj so se ministri vprašali, kakšne bi bile posledice, če bi se mednarodna skupnost odzvala tako, da ne bi odobrila prošnje kurdske regionalne vlade (*ibid.*).

Razprava, ki je sledila nagovoru kanclerke, je pokazala, da so poslanci dobavo orožja večinsko podprli, ker je prevladal argument o odgovornosti, da se prepreči nadaljevanja vojnih zločinov in da se zaščiti manjšine na severu Iraka pred argumentom glede nevarnosti, da bo orožje prišlo v napačne roke (Annen 2014; Kauder 2014; Oppermann 2014). Poslanci opozicijskih strank so poudarili, da vlada ne bi smela odstopati od načela nedobavljanja orožja na konfliktna območja, saj »nihče ne more nadzorovati, kje bo orožje na koncu pristalo in za kakšen namen bo uporabljeno« (Hofreiter 2014) in ker »ne more prevzeti odgovornosti, za kakšen namen bo orožje uporabljeno« (Jelpke 2014). V primeru nemškega dobavljanja orožja Kurdom je Ministrstvo za obrambo Zvezne republike Nemčije zagotovilo, da bo vpeljalo ustrezne ukrepe. Prvič, kurdska regionalna vlada bo ob prevzemu orožja podpisala potrdilo o končnem uporabniku (*end-user certificate*). Drugič, prevzem orožja bo potekal preko Bagdada, kjer iraška vlada nadzoruje tovor.³³ Tretjič, dobava orožja bo potekala v ciklih, kar nemški vladi omogoča, da sproti odloča o dobavi in obsegu orožja glede na razvoj dogodkov (Ministrstvo za obrambo Zvezne republike Nemčije 2015).

Drugi najpomembnejši argument je bil, da dobava orožja iraškim Kurdom predstavlja izjemo v

³² Predlog 18/2459 o izjavi nemške vlade glede humanitarne pomoči Iraku v boju proti teroristični organizaciji Islamska država - *Entschließungsantrag 18/2459 der Fraktionen der CDU/CSU und SPD: Humanitäre Hilfe für Flüchtlinge im Irak und Kampf gegen die Terrororganisation IS*, sprejet 1. septembra 2014. Dostopno prek: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/024/1802459.pdf> (1. marec 2015).

³³ Avgusta 1990 je Varnostni svet Združenih narodov z resolucijo 661 uvedel embargo na uvoz orožja v Irak. Embargo je bil spremenjen z Resolucijama 1483 in 1546, v skladu s katerima je dobava orožja iraški vladi dovoljena, ni pa dobava orožja dovoljena drugim končnim uporabnikom (*end-user*) v državi (SIPRI 2015).

izvozniki politiki nemške vlade. Vodja socialdemokratov je zagotovil, da odločitev ni v nasprotju z nemško zunanjo in varnostno politiko in da ne bo spremenila nemške politike nedobavljanja orožja na konfliktna območja (Oppermann 2014). Vodja opozicijske stranke Levica Gregor Gysi je poudaril, da je Nemčija tretja največja izvoznica na svetu in da z vsako vojno zasluži (Gysi 2014). Poslanec je dodal, da dobavljanje orožja na konfliktna območja ni novost nemške vlade, saj je zvezni varnostni svet v preteklosti že odobril dobavo orožja Savdski Arabiji in Izraelu (*ibid.*)

Tretjič, poslanci velike koalicije so zagotavljali, da se je Nemčija odločila za dobavo orožja zaradi prošnje kurdske regionalne vlade in v skladu s sklepom Sveta za zunanje zadeve, ki je pozdravil odločitev posameznih držav članic EU, da se pozitivno odzovejo na poziv kurdske regionalne vlade in zagotovijo nujno vojaško opremo (Oppermann 2014). Nemčija si kot gospodarsko najmočnejša evropska država ne more »zatisniti oči pred grozotami na Bližnjem vzhodu« (Oppermann 2014), nereagiranje na humanitarno situacijo na severu Iraka bi bilo »moralno nesprejemljivo« (Arnold 2015). Poslanec Zelenih je poudaril, da problem na severu Iraka ni nov in da bi se morala nemška vlada na krizo odzvati hitreje, s političnimi sredstvi (Nouripour 2014). Opozoril je, da si Nemčija kot gospodarsko najmočnejša evropska država zatiska oči pred grozotami v Siriji (*ibid.*). Med poslanci opozicijskih strank je prevladovalo mnenje, da je potrebna mednarodna strategija za boj proti Islamski državi (Hofreiter 2014) in da mora Nemčija zagotoviti več humanitarne pomoči kot pa vojaške (Nouripour 2014).

Pomembno je poudariti, da so poslanci opozicijskih strank odprli vprašanje dobavljanja orožja nedržavnim akterjem. Predlog 18/2459 o izjavi nemške vlade glede humanitarne pomoči Iraku v boju proti teroristični organizaciji Islamska država³⁴ namreč pravi, da »dobava orožja nedržavnim akterjem, kot je na primer Kurdska delavska stranka (PKK), ne pride v poštev«. Poslanca opozicijskih strank sta poudarila, da bi orožje, dobavljeno kurdski regionalni vladi, kasneje lahko nedržavni akterji uporabili v državljanskih konfliktih z iraško vlado, saj nemška vlada ni sklenila dogovora, ki bi zagotovil, da bo orožje vrnjeno dobaviteljem (Gysi 2014; Hofreiter 2014). Poleg tega je poslanec Zelenih poudaril, da nemška vlada ni pojasnila, kateri nedržavni akter bo orožje prejel (Nouripour 2014).

Kljub nasprotovanju Levice in nekaj vzdržanim glasovom v stranki Zelenih je nemški parlament

³⁴ Predlog 18/2459 o izjavi nemške vlade glede humanitarne pomoči Iraku v boju proti teroristični organizaciji Islamska država - Entschließungsantrag 18/2459 der Fraktionen der CDU/CSU und SPD: Humanitäre Hilfe für Flüchtlinge im Irak und Kampf gegen die Terrororganisation IS, sprejet 1. septembra 2014. Dostopno prek: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/024/1802459.pdf> (1. marec 2015).

prvega septembra 2014 potrdil predlog o dobavi orožja Kurdom na severu Iraka. Parlament je zvezno vlado pozval, naj tudi vnaprej podpira oblikovanje vključujoče vlade v Iraku in proces povezovanja vseh etničnih skupin v Iraku. Parlament je tako podprl humanitarno pomoč beguncem in dobavo vojaške opreme za namen obrambe varnostnih sil kurdske regionalne vlade pred Islamsko državo (Nemški zvezni parlament 2014).

15. januarja 2015 je v Nemškem zveznem parlamentu potekala razprava³⁵ o predlogu vlade o nadaljnji pomoči iraškim Kurdom (Nemški zvezni parlament 2015a). Steinmeier, nemški minister za zunanje zadeve, je pred poslanci nemškega parlamenta dejal, da je bila dobava orožja namenjena zaščiti prebivalcev severnega Iraka in pomoči kurdski vojski, ki se je bila »komaj sposobna braniti pred dobro opremljenimi enotami Islamske države« (Steinmeier 2015). Minister je ocenil, da gre kurdski vojski zahvala, ker je preprečila, da bi Erbil padel v roke Islamske države. Nemčija se je kljub pomislekom o tveganjih dobave odzvala odgovorno in z dobavo orožja pripomogla k temu dosežku, za kar je vlada prejela zahvalo tako iz Erbila kot tudi iz Bagdada (*ibid.*). Obenem je minister poudaril, da je v mesecih, odkar so iraški Kurdi prejeli orožje, postalo jasno, da potrebujejo tudi usposabljanje. Vlada se je odločila, da bo zagotovila podporo za usposabljanje vojakov v iraškem Kurdistanu in v sodelovanju z evropskimi partnerji poslala do sto vojakov nemške zvezne vojske.

Minister je poudaril, da to ne predstavlja pošiljanja vojakov na sever Iraka in ne vključuje sodelovanja Nemčije kot v Afganistanu.³⁶ Gre namreč zgolj za zagotavljanje usposabljanja tistim, ki v severnem Iraku oskrbujejo huje ranjene, sodelujejo pri razminiranju in se ukvarjajo z improviziranimi eksplozivnimi sredstvi. Pred glasovanjem je minister poudaril, da v skladu s sedmim členom UL ZN dovoljenje za misijo, namenjeno usposabljanju in svetovanju, ni potrebno (Steinmeier 2015).

Namen nemške misije usposabljanja je prispevati k mednarodnim prizadevanjem v boju proti teroristični organizaciji Islamska država (Steinmeier 2015). Nemška vlada je v predlogu³⁷

³⁵ Ta del analize sloni na razpravi nemškega zveznega parlamenta o misiji nemške zvezne vojske za urjenje Kurdiv na severu Iraka, ki je potekala 15. januarja 2015. Razprava je dostopna prek: <https://www.youtube.com/watch?v=ktF4CiHNd4o> (28. april 2015).

³⁶ Poleg nemške vlade so nekatere druge države, med njimi ZDA in Avstralija, izrazito izključile pošiljanje vojakov na sever Iraka (Symonds 2014). Dejstvo, da vlade pri argumentiranju dobave orožja na konfliktna območja izključujejo pošiljanje lastnih bojnih enot potrjuje, da dobava orožja predstavlja alternativo vojaškemu posredovanju. Vlade se po izkušnji posredovanja v Afganistanu in ob nizki podpori javnosti tovrstnemu posegu na konfliktnih območjih želijo izogniti.

³⁷ Predlog 18/3561 vlade: *Usposabljanje varnostnih sil kurdske regionalne vlade in iraških oboroženih sil – Antrag 18/3561 des Bundesregierung: Ausbildungsunterstützung der Sicherheitskräfte der Regierung der Region Kurdistan-Irak und der irakischen Streitkräfte*, sprejet 29. januarja 2015. Dostopno prek:

poudarila, da Islamska država ogroža življenja milijonov ljudi, stabilnost Iraka in celotne regije in nenazadnje tudi varnost v Nemčiji in Evropi zaradi visokega števila tujih borcev. Zaradi tega nemška vlada ocenjuje, da je »naša humanitarna odgovornost in interes naše varnostne politike, da pomagamo prizadetim in omejimo Islamsko državo« (*ibid.*). S podporo nemške vlade želijo prispevati k reševanju humanitarne krize in k stabilizaciji razmer na severu Iraka.

Razprava, ki je sledila uvodnemu govoru ministra, je pokazala, da opozicija predlogu vlade nasprotuje zaradi dveh razlogov. Prvič, misija usposabljanja ni del mandata ZN, EU oz. Nata (Schmidt 2015); in drugič, kot je poudarila Christine Buchholz (2015) iz stranke Levica, pošiljanje misije za usposabljanje na sever Iraka predstavlja en korak naprej k sodelovanju Nemčije v vojni v Iraku in »priliva olje na ogenj« konflikta.

Kljub pomislekom opozicije je nemški parlament 29. januarja 2015 večinsko potrdil misijo (Nemški zvezni parlament 2015b). Koalicijske stranke so med razpravo³⁸ pred glasovanjem poudarile, da vlada poleg misije za usposabljanje na sever Iraka pošilja tudi humanitarno pomoč in sprejema begunce iz ogroženih območij (Mützenich 2015). Nemška vlada s pošiljanjem misije za usposabljanje in z ustanavljanjem centra za usposabljanje sprejema odgovornost, saj si ne more zatisniti oči pred zločini, ki se dogajajo na severu Iraka (Otte 2015). Oba predstavnika koalicijskih strank sta poudarila, da zahodna pomoč pripomore k preprečevanju nadaljnjih zločinov na severu Iraka (Mützenich 2015; Otte 2015).

Opozicijske stranke so predlog vlade kljub temu zavrnil. Poslanec Levice Jan Van Aken (2015) je pošiljanje misije usposabljanja označil za »napačen politični korak«. Vojaška pomoč Nemčije, vključno z dobavo orožja in pošiljanjem misije za usposabljanje, bo dolgoročno okrepila Islamsko državo. Kurdska regionalna vlada si dolgoročno prizadeva za samostojnost, ki bo dodatno destabilizirala državo in celotno regijo. To bo v prid Islamski državi, ki se bo na ta način lahko okrepila (*ibid.*). Poslanec Zelenih Omir Nouripour (2015) je priznal, da se konflikt lahko ustavi le z vojaškimi sredstvi. Kljub temu je stranka Zelenih zadržana do predloga vlade. Vlada namreč ne opredeli, koga bo usposabljala in kakšni so cilji tega usposabljanja. Poleg tega vlada nima mandata ZN in s tem predlogom nakazuje na dodatno dobavo orožja iraškim Kurdom, ki jim je opozicija nasprotovala že septembra 2014.

<http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/024/1802459.pdf> (28. april 2015).

³⁸ Ta del analize sloni na razpravi nemškega zveznega parlamenta o misiji nemške zvezne vojske za urjenje Kurdiv na severu Iraka, ki je potekala 29. januarja 2015. Razprava je dostopna prek: <https://www.youtube.com/watch?v=4CJhgNANZwI> (28. april 2015).

Parlament sicer v različnih državah igra različno vlogo pri sprejemanju odločitev o izvozu orožja. Pomembno pa je poudariti, da noben parlament v Evropi nima pravice veta in torej ne more preprečiti dobave orožja (Bauer 2004, 137). Raziskovalci vlogo parlamenta vidijo predvsem pri sprejemanju zakonodaje na področju izvozne politike, omogočanju javnih razprav o izvozni politiki in opozarjanju na neskladnost izvozne politike z dejanskim izvozom (Bauer 2004, 143; Tshitereke 2004, 73). Na neskladnost izvozne politike z dejanskim izvozom parlamenti opozarjajo z objavljanjem resolucij, postavljanjem parlamentarnih vprašanj ter z ustanavljanjem preiskovalnih parlamentarnih komisij (Bauer 2004, 137–142).

Ministrstvo za gospodarstvo in energijo Zvezne republike Nemčije na svoji spletni strani ohranja aktualen pregled parlamentarnih vprašanj in odgovorov, ki zadevajo izvozno politiko nemške vlade. Vlada namreč parlamentarna vprašanja vidi kot pomembno orodje poslancev, ki na ta način lahko izvajajo svojo nadzorno funkcijo (Ministrstvo za gospodarstvo in energijo Zvezne republike Nemčije 2015b). Pregled parlamentarnih vprašanj³⁹ je potrdil, da so nemški poslanci na vlado (Ministrstvo za gospodarstvo in energijo Zvezne republike Nemčije 2015b) naslovili številna parlamentarna vprašanja glede izvozne politike. Natančneje, v obdobju od avgusta 2014 do marca 2015 so poslanci postavili 50 vprašanj. Največ vprašanj v tem obdobju se je nanašalo na sporno dobavo orožja Savdski Arabiji in Izraelu. Dve parlamentarni vprašanji, ki jih je na vlado naslovil Jan van Aken,⁴⁰ poslanec Levice, sta se nanašali na dobavo orožja iraškim Kurdom.

Jan van Aken je na zvezno vlado decembra 2014 naslovil vprašanje glede dobave orožja kurdske regionalni vladi. Zanimalo ga je, za dobavo katere vojaške opreme je kurdska regionalna vlada zaprosila nemško vlado (Van Aken 2014). Državni sekretar na Ministrstvu za gospodarstvo in energijo Zvezne republike Nemčije Matthias Machnig je januarja 2015 odgovoril, da zvezna vlada prošnjo kurdske regionalne vlade za dodatno vojaško opremo še preučuje (Machnig 2015). Zagotovil je, da bo vlada o tem pravočasno obvestila nemški zvezni parlament (*ibid.*). Obenem je Jan Van Aken vlado vprašal, ali je s strani kurdske regionalne vlade prejela informacije v zvezi z orožjem in drugo vojaško opremo, ki je bila izgubljena oz. uničena in tako ni več v rokah pripadnikov kurdske regionalne vlade. Državni sekretar Machnig je potrdil, da ima vlada informacijo o uničenem vojaškem vozilu, ki ga je dobavila nemška vlada, vendar informacije o tem

³⁹ V pregled so vključena parlamentarna vprašanja, ki so jih poslanci nemškega parlamenta na vlado naslovili v obdobju od 11. avgusta 2014 do 14. marca 2015. Pri iskanju relevantnih vprašanj sem kot ključno besedo uporabila termin 'izvoz orožja' (*Rüstungsexport*). Podatkovna baza parlamentarnih vprašanj je dostopna na: <http://www.bmwi.de/DE/Service/parlamentarische-anfragen.html> (12. april 2015).

⁴⁰ Jan van Aken je bil v nemški parlament izvoljen leta 2009, od 2012 je zunanjepolitični predstavnik/govorec stranke Levice. Jan van Aken, ki je bil v letih 2004-2006 inšpektor Združenih narodov za biološko orožje, je oster kritik nemške izvozne politike (Van Aken 2015b).

ministrstvo še preverja (*ibid.*).

Kljub temu da je področje izvozne politike v pristojnosti držav članic, so poslanci Evropskega parlamenta na Evropsko komisijo v obdobju od 11. avgusta 2014 do 14. marca 2015 naslovili dve vprašanji⁴¹ glede izvozne politike ter pet vprašanj glede humanitarnih razmer na severu Iraka.

Edino vprašanje glede dobave orožja kurdski regionalni vladi v Iraku je na Komisijo je naslovil španski poslanec iz vrst Konfederalne skupine Evropske združene levice Javier Couso Permuy. Poslanec je poudaril (Permuy 2014), da se je položaj verske manjšine Jazidi na severu Iraka, ki je zaradi verskega nasilja zelo ranljiv, z ustanovitvijo kurdske regionalne vlade še poslabšal. V luči zadnjih dogodkov in grožnje, ki jo kurdska regionalna vlada predstavlja položaju Jazidov, je poslanec Visoko predstavnicu EU za zunanje zadeve in varnostno politiko vprašal, ali še vedno podpira odločitev Sveta za zunanje zadeve o dobavi orožja kurdski regionalni vladi (*ibid.*). Nekdanja Visoka predstavnica EU za zunanje zadeve in varnostno politiko Catherine Ashton je v svojem odgovoru pojasnila, da je EU javno izrazila zaskrbljenost glede položaja Jazidov in se nemudoma odzvala z dobavo humanitarne pomoči (Ashton 2014). Visoka predstavnica je poudarila, da je 14. avgusta 2014 Svet za zunanje zadeve pozdravil odločitev držav članic EU, da kurdski regionalni vladi dobavijo nujno vojaško opremo za boj proti Islamski državi. Obenem je opozorila, da morajo biti odločitve o dobavi vojaške opreme sprejete v skladu z nacionalno zakonodajo držav članic in Iraka (*ibid.*).

Poglobljene analize učinkov dobave orožja iraškim Kurdom in vpliva dobave na razmere na severu Iraku zaradi aktualnosti še niso na voljo. Kljub temu pa so dostopni nekateri preliminarni komentarji in možne ocene. Raziskovalci Nemškega inštituta za mednarodne in varnostne zadeve⁴² (*Stiftung Wissenschaft und Politik – SWP*) so se na odločitev vlade odzvali kritično. Dr. Marco Overhaus (2014) je dobavo orožja označil za »daleč najmanj zanesljiv instrument varnostne politike« in razložil, da je ta odločitev posledica vse večjega nemškega nasprotovanja neposrednemu vojaškemu posredovanju na kriznih območjih. V primeru, da je vojaško posredovanje nujno, se države odločajo za najenostavnejšo pot in dobavijo orožje (Overhaus 2014). Dobava orožja v tem primeru ne more biti interpretirana kot izraz vse večje nemške naklonjenosti

⁴¹ V pregled so vključena parlamentarna vprašanja, ki so jih poslanci Evropskega parlamenta na Evropsko komisijo naslovili v obdobju od 11. avgusta 2014 do 14. marca 2015. Pri iskanju relevantnih vprašanj sem kot ključni besedi uporabila termina 'izvoz orožja' (*arms export*) in severni Irak. Podatkovna baza je dostopna na: <http://www.europarl.europa.eu/plenary/en/parliamentary-questions.html> (12. april 2015).

⁴² Nemški inštitut za mednarodne in varnostne zadeve, ustanovljen leta 1962, je prestižen nemški raziskovalni inštitut, ki opravlja analize zunanjepolitičnih tem za nemški parlament, nemško vlado in gospodarske akterje ter širšo javnost (Nemški inštitut za mednarodne in varnostne zadeve 2015).

posredovanju na konfliktnih območjih (*ibid.*).

Poleg tega je Markus Kaim (2014), raziskovalec Nemškega inštituta za mednarodne in varnostne zadeve, opozoril, da se razprave o nemški dobavi orožja osredotočajo le na Irak in zanemarjajo s strani Islamske države zavzeta območja v Siriji. Kaim to ponazori z argumentom, da je Kurdska regionalna vlada zanesljivejši partner kot pa opozicija v Siriji (*ibid.*). V skladu z iraško ustavo iz leta 2005 je kurdska regionalna vlada priznana kot pravna oseba in odgovorna za »upravne zahteve v regiji, zlasti za ustanovitev in organizacijo notranjih varnostnih sil, kot so policija in varnostne sile« (Smith *et al.* 2014, 1).

Kljub temu pa ni nezanimljiv podatek, da je iz humanitarnega vidika in glede na število žrtev humanitarna situacija v Siriji veliko resnejša (Kaim 2014). V odgovoru na vprašanje glede možne kasnejše uporabe orožja za odcepitev od Iraka je raziskovalec potrdil, da je razprava v Nemčiji glede tega vprašanja nestrateska in da se mora Nemčija vprašati tudi, kako se namerava odzvati v primeru, da se bodo iraški Kurdi začeli s tem orožjem boriti za odcepitev od Iraka in kakšne posledice bo to imelo za stabilnost regije z ozirom na Kurde, ki živijo v sosednjih državah. Nemška dobava orožja lahko potencialno spremeni razmerje moči v regiji, o tem se mora razpravljati (*ibid.*).

Glede odločitve o dobavi orožja iraškim Kurdom je nemški minister za notranje zadeve Thomas de Maiziere (2014) poudaril, da Nemčija ni nevtralna država ampak del Zahoda in da je bila odločitev sprejeta v skladu z nemškim odnosom do terorizma. Obenem je de Maiziere priznal, da se povečanega tveganja za državljane Nemčije ne da izključiti, kar pa ne sme biti merilo za zunanje-politične odločitve nemške vlade (*ibid.*).

Nemška ministrica za obrambo Ursula von der Leyen (2014) je glede očitkov o spremembi izvozne politike poudarila, da je bila poleg poslane vojaške opreme poslana tudi humanitarna pomoč in da ta odločitev ne predstavlja spremembe varnostne politike Zvezne republike Nemčije, ampak njen razvoj. Ta razvoj je po mnenju ministrice Ursule von der Leyen kljub nizki in skeptični javni podpori pomemben, saj se mora Nemčija kot pomemben gospodarski in politični akter primerno odzvati tudi na globalne varnostne izzive. Glede negativnih posledic dobave orožja in možnosti, da bi orožje pristalo v napačnih rokah, vlada meni, da je glede na stanje v Iraku dobava orožja najboljša rešitev (von der Leyen 2014). Poleg tega je Nemčija odločitev o dobavi sprejela v tesnem sodelovanju z evropskimi partnerji. Tudi Francija, Velika Britanija in Italija se bodo na humanitarno in varnostno krizo odzvale z dobavo orožja (*ibid.*). Ministrica von der Leyen je poudarila, da se Nemčija na varnostne izzive želi odzvati v okviru zavezništva (EU in NATO) in prevzeti več

odgovornosti v okviru diplomacije in gospodarskega sodelovanja (*ibid.*).

Šestega aprila 2015 je minister za zadeve kurdske vojske druge ministre kurdske regionalne vlade seznanil z razvojem dogodkov v boju proti Islamski državi (Kurdska regionalna vlada 2015b). Sile kurdske vojske so osvobodile 95 odstotkov območij, ki jih je zasedala Islamska država. Minister Mustafa Said Kadir je pojasnil, da je do začetka aprila 2015 16 držav poslalo orožje, strelivo in vojaško pomoč kurdski regionalni vladi, poleg tega ima deset držav prisotne vojaške svetovalce v regiji (*ibid.*). Podpredsednik kurdske regionalne vlade je 14. aprila sprejel delegacijo nemškega zveznega parlamenta, ki je vključevala predstavnike vseh parlamentarnih strank (Kurdska regionalna vlada 2015b). Namen obiska nemške delegacije je bila seznanitev z vojaškimi, humanitarnimi in gospodarskimi razmerami na severu Iraka. Člani delegacije nemškega parlamenta so izrazili zadovoljstvo nad dejstvom, da je kurdska regionalna vlada uspešna pri varovanju miru in varnosti v regiji ter pri zagotavljanju zaščite beguncev in razseljenih oseb, ki so pobegnili pred nasilnim zatiranjem teroristične organizacije Islamska država. Posledično je delegacija potrdila podporo Nemčije tako na humanitarni kot tudi na vojaški ravni. Kubad Talabani, podpredsednik kurdske regionalne vlade, je izrazil zadovoljstvo nad obiskom in poudaril, da je Nemčija v težkih dneh ponudila pomoč kurdski regiji, zlasti z zagotavljanjem vojaške pomoči in usposabljanjem kurdske vojske. Ta pomoč je pripomogla k napredku v boju proti Islamski državi. Obenem je podpredsednik vlade pozval Nemčijo k nadaljevanju podpore kurdski regionalni vladi, saj je teroristična grožnja še vedno prisotna. (*ibid.*).

Vprašanje dobave orožja na konfliktno območje je relevantno predvsem z vidika vpliva na vojaško ravnotežje. Dobavo orožja kurdski regionalni vladi so raziskovalci in oblikovalci politike pogosto utemeljevali z dejstvom, da je Islamska država veliko bolj opremljena od kurdske vojske (Gorzewski 2014), zlasti po zavzetju težkega konvencionalnega orožja, ki je bilo v lasti iraške in sirske vlade (van Wilgenburg 2015). Van Wilgenburg (*ibid.*) pri tem poudarja, da je doslej le nemška vlada dobavila težko konvencionalno orožje kurdski vojski, ki je nujno potrebno za omejevanje napadov Islamske države. Medtem ko ima Islamska država dostop do sodobnega oboroževalnega sistema, ki je prej pripadal iraški vladi, kurdska vojska uporablja zastarelo orožje iz časa Sovjetske zveze (Gorzewski 2014). Axe (2015) kurdsko vojsko označuje za eno izmed najbolj učinkovitih oboroženih sil v boju proti Islamski državi. Kurdska vojska je opremljena predvsem z sovjetskim orožjem iz obdobja hladne vojne, ki je bilo ukradeno iraški vojski oz. pridobljeno na črnem trgu.

Vprašanje vpliva dobave orožja na ozemeljsko celovitost med oblikovalci politik sicer ni bilo

primarna skrb, kar nakazuje na to, da se je nemška vlada osredotočila na kratkoročne pozitivne učinke dobave orožja – pomoč pri humanitarni krizi na severu Iraka – manj pa na morebitne dolgoročne posledice odločitve o dobavi vojaške pomoči kurdski regionalni vladi. Nemška vlada je večkrat pojasnila, da se zavzema za nadaljnjo ozemeljsko celovitost Iraka in da dogovor o končnem uporabniku orožja določa, da se orožje dobavljeno kurdski regionalni vladi lahko uporabi izključno v boju proti Islamski državi (Borck 2014).

Poleg tega je predsednik kurdske regionalne vlade Nechirvan Barzani nedavno dejal, da si kurdska regionalna vlada prizadeva za trajnostno neodvisnost (*sustainable independence*), predvsem z ozirom na geopolitični položaj Kurdistan (van Wilgenburg 2015). Dobava orožja kurdski regionalni vladi ne bo prispevala k pobudam za neodvisnost regije, saj vlada nima gospodarskih sredstev in mednarodnega priznanja, ki je potrebno za neodvisnost (van Wilgenburg (*ibid.*)).

Wladimir van Wilgenburg (2015), raziskovalec pri fundaciji Jamestown (*The Jamestown Foundation*), pojasnjuje, da neposredna dobava orožja kurdski regionalni vladi ne bo nujno prispevala h kurdskim težnjam po odcepitvi od Iraka. Pri tem kot največjo oviro kurdskim ambicijam predstavlja ekonomski vidik, saj je kurdska regionalna vlada še vedno odvisna od prodaje nafte Bagdadu oz. Turčiji. Tudi Gorzewski (2014) meni, da sam dostop do orožja ne bo prispeval k razglasitvi neodvisnosti kurdske regionalne vlade na severu Iraka. Kurdska samostojnost je mogoča le v okviru mednarodnega sporazuma, ki bi vključeval Turčijo, Iran in Savdsko Arabijo (*ibid.*).

Velika koalicija krščanskih demokratov in socialnih demokratov z zunanjim ministrom Walterjem Steinmeierjem in obrambno ministrico Ursulo von der Leyen je nakazala bolj aktivno nemško zunanjo politiko (Borck 2014). Oba ministra sta poudarila, da je dobava orožja kurdski regionalni vladi znak pripravljenosti vlade, da sprejme odgovornost na mednarodni ravni (*ibid.*). Dejstvo, da izvozna politika nemške vlade ne dovoljuje dobave orožja na konfliktna območja, razen če je to potrebno za zaščito nacionalne varnosti, kaže na to, da nemška vlada Islamsko državo zaznava kot potencialno grožnjo nacionalni varnosti (Borck 2014). Nemška vlada, ki je sicer javno mnenje uporabila kot opravičilo za neaktivno zunanjo politiko, je v tem primeru prikazala redko pripravljenost, da pokaže svoj vpliv in pripravljenost tvegati. Pri razvoju nemške zunanje politike bo zanimivo predvsem, kako bo vlada v nadaljevanju poskusila premostiti vrzel med zunanjepolitičnimi ambicijami in skeptično, od vojne utrujeno javnostjo (*war-weary public*) (*ibid.*).

5 ZAKLJUČEK

Analiza dobave orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih z metodološkega vidika raziskovalcem predstavlja izziv zaradi tajnosti sprejemanja tovrstnih odločitev, težko dostopnih javnih podatkov o dobavah orožja nedržavnim akterjem ter pomanjkanja javnih razprav o možnih pozitivnih učinkih dobave orožja na konfliktna območja. Poleg tega je učinke dobave orožja nedržavnim akterjem s strani ene države težko oceniti, saj akterji orožje pridobivajo iz različnih virov. Za konfliktna območja je namreč značilno vključevanje številnih državnih in nedržavnih akterjev, ki tako ali drugače želijo vplivati na potek konflikta. Poleg tega dobava orožja lahko predstavlja le del strategije, pogosto – kot na primeru severnega Iraka – v povezavi z vojaškim posredovanjem, kar dodatno oteži analizo učinkov dobave orožja. Poleg tega resno oviro pri raziskovanju vprašanja dobave orožja nedržavnim akterjem na konfliktnih območjih predstavlja naraščajoča kompleksnost nedržavnih akterjev, ki so čezmejno dejavni.

Dobava orožja na konfliktna območja je, ne glede na to, ali je akter državen ali nedržaven, lahko legitimna le v primeru, da pridobljeno orožje ne prispeva k nadaljevanju kršitev mednarodnega humanitarnega prava in prava človekovih pravic. Medtem ko so v mednarodni trgovini z orožjem tradicionalno najpomembnejši gospodarski in politični interesi držav dobaviteljic, v primeru dobave orožja na konfliktna območja prevladujejo drugi interesi. Namen magistrskega dela je bil prikaz t. i. humanitarnega vidika dobave orožja.

Splošna ugotovitev o vprašanju glede dobave orožja nedržavnim akterjem, natančneje ogroženim manjšinam, je, da je dobava orožja smotrna v primeru, ko država dobaviteljica natančno oceni, da bo končna uporaba orožja v skladu z mednarodnim pravom in pravom človekovih pravic. Poleg tega mora biti to sredstvo uporabljeno le v izrednih primerih in, če je možno, v okviru mednarodne koalicije. V primeru, da se država odloči za dobavo, morata biti izpolnjena vsaj dva kriterija. Končni uporabnik orožja je lahko le nedržavni akter, ki se je v preteklosti izkazal za strateškega in zanesljivega partnerja države dobaviteljice. Le tako bo vlada lahko zaupala nedržavnemu akterju, da bo spoštoval določila o končnem uporabniku, z orožjem ravnal odgovorno in preprečil nadaljnje transferje dobavljenega orožja drugim, neavtoriziranim državnim akterjem. Poleg tega mora dobava orožja potekati v ciklih, kar državi dobaviteljici omogoča, da natančno spremlja razmere na konfliktnem območju in v skladu z analizo razmer sprejme odločitve o možni nadaljnji vojaški pomoči. Vendar se v praksi pokaže niz težav. Tako je primer dobave orožja iraškim Kurdom s strani nemške vlade pokazal, da se je vlada zavedala možnih negativnih posledic dobave orožja na konfliktno območje, vendar je pri tem poudarila, da je to v danih razmerah poleg pošiljanja humanitarne pomoči optimalen poskus pomagati iraškim Kurdom v boju proti Islamski državi.

Nemška vlada je kot najpomembnejši razlog za dobavo orožja kurdske regionalni vladi sicer navedla zaskrbljujočo humanitarno situacijo na severu Iraka. Nemška vlada je poudarila, da je stanje v regiji zaskrbljujoče, da so pripadniki različnih etničnih manjšin preganjani in da prihaja do prisilnih sprememb verskega prepričanja ter suženjstva in prisilnih porok. Ker je nemška vlada v kurdske regionalni vladi videla akterja, ki se je sposoben boriti z Islamsko državo in zaščititi ogrožene manjšine, se je pozitivno odzvala na prošnjo kurdske regionalne vlade po humanitarni in vojaški pomoči.

Parlamentarna opozicija predloga vlade o dobavi vojaške pomoči kurdske regionalni vladi ni potrdila predvsem zaradi dveh razlogov. Nemška vlada se je na prošnjo odzvala individualno, brez mandata Združenih narodov, in ni dobro premislila o dolgoročnih posledicah dobave orožja nedržavnemu akterju, ki stremi k neodvisnosti. Pri tem je zanimivo, da pomislekom o dobavi orožja nedržavnemu akterju ni bilo namenjene veliko pozornosti. Vprašanje o tem, ali gre pri kurdske vojski za zanesljivega akterja, morda ni najpomembnejše, saj se raziskovalci, s katerimi sem opravila poglobljene intervjuje o problematiki dobave orožja na konfliktna območja, strinjajo, da je odločilnega pomena končna uporaba orožja (Racovita 2014; Lindner 2014).

Drugič, nemška vlada je kurdske regionalno vlado označila za strateškega in zanesljivega partnerja v boju proti teroristični organizaciji Islamska država. Kljub temu da je kurdske regionalna vlada nedržavni akter, ima strukturo, lastne bojne enote in določene pristojnosti glede varnosti regije v skladu z iraško ustavo iz leta 2005. Dejstvo, da se je Nemčija po sprejetju odločitve o dobavi orožja avgusta 2014, naknadno pozitivno odzvala tudi na prošnjo kurdske regionalne vlade za misijo za usposabljanje, nakazuje, da je Nemčija z dosedanjim sodelovanjem s tem nedržavnim akterjem dosegla visoko stopnjo zaupanja. Pri tem Nemčija aktivno spremlja razvoj dogodkov v regiji, tudi v obliki obiskov v regiji.

In tretjič, dobava orožja iraškim Kurdom nakazuje aktivnejšo zunanjo politiko Nemčije, ambicioznejši pogled na vlogo države pri reševanju mednarodnih konfliktov in pogumnejši odločitveni proces glede izvoza orožja kljub skeptični javnosti. Nemška vlada je pri vprašanju dobave orožja kurdske vojski ravnala odgovorno, se odločila za dialog z nemškim parlamentom, kljub temu da za tovrstno odločitev dovoljenje parlamenta ni potrebno. Nemška vlada je v primeru dobave orožja iraškim Kurdom zagotavljala, da je prevladal argument o odgovornosti. Vlada se je namreč čutila dolžno prispevati k preprečitvi nadaljnjih hudih kršitev človekovih pravic in tako zaščititi manjšine na severu Iraka. Pri tem je potrebno poudariti, da so bili izpolnjeni tudi nekateri

drugi pogoji, ki so pomembni za odločanje o dobavi orožja. V tem primeru je bilo izrednega pomena, da je prošnja za pomoč prišla tako s strani kurdske regionalne vlade kot tudi s strani iraške vlade. Nemška vlada je tako orožje dobavila manjšini, s privolitvijo in v tesnem sodelovanju z vlado matične države. Poleg tega je pomembno vlogo igrala odločitev zunanjih ministrov držav članic EU (sprejeta avgusta 2014) da podprejo oboroževanje iraških Kurdov s strani članic EU, ki se bodo za to odločile. Nemška vlada torej ni bila edina članica EU, ki se je odločila za tovrstno pomoč iraškim Kurdom.

Dobava orožja je v določenih primerih lahko videna kot nadomestilo neposrednega vojaškega posredovanja, saj državam dovoljuje, da vplivajo na potek konflikta predvsem z vidika spreminjanja ravnotežja vojaške moči, ki je potrebno za dosego premirja in preprečevanje nadaljnjih kršitev človekovih pravic na konfliktnem območju. Dobava orožja lahko na različne načine vpliva na verjetnost vojaškega posredovanja (Brzoska in Pearson 1994, 9). Prvič, država dobaviteljica lahko akterja okrepi, kar pomeni, da akter ne bo potreboval dodatne pomoči. In drugič, država dobaviteljica lahko akterja okrepi in s tem odvrča vojaško posredovanje držav, ki se ne želijo soočiti z dobro oboroženim nasprotnikom. Pri tem je pomembno, da države tako ne posežejo aktivno v konflikt s pošiljanjem lastnih enot, kar je v času splošne javne nenaklonjenosti vojaškemu posredovanju izrednega pomena.

Vseeno se zastavlja niz vprašanj, povezanih z legitimnostjo in učinkovitostjo tovrstnega poskusa vpliva na potek konflikta in na humanitarno situacijo na konfliktnem območju.

Prvič, ali imajo države jasno opredeljene cilje, ki jih z dobavo orožja nedržavnemu akterju na konfliktnem območju zasledujejo? Oblikovalci politik se direktnemu vojaškemu posredovanju na konfliktnih območjih poskušajo izogniti predvsem zaradi izkušenj z vojaškim posredovanjem v Iraku in Afganistanu. Taylor (2014) poudarja, da je na podlagi izkušenj v zadnjem desetletju vojaško posredovanje brez jasnega razumevanja natančnih ciljev posredovanja nesmiselno. Na primeru Avstralije prikaže, da je odločanje o posredovanju sprejeto brez pomislekov o tem, ali je cilj posredovanja le humanitaren oz. ali je cilj posredovanja pomagati iraški vladi pri boju proti Islamski državi (*ibid.*). Zunanja ministrica je sicer potrdila, da je avstralska vlada na poziv ameriške vlade pripravljena obravnavati ta predlog glede na »oceno tveganja, dosego humanitarnega cilja in sorazmerno vlogo, ki bi jo Avstralija pri tem lahko imela« (*ibid.*).

V primeru nemške dobave orožja iraškim Kurdom je bil kratkoročni cilj sicer jasen – pomagati kurdski regionalni vladi pri boju proti širitvi Islamske države, ki je na severu Iraka povzročila

humanitarno krizo. S tem je nemška vlada želela prispevati k zaščiti ogroženih manjšin na severu Iraka, ki so po besedah ZN podvržene sistematičnim napadom zaradi etnične pripadnosti, vere ali prepričanja. Nemška vlada je pri obrazložitvi odločitve o dobavi orožja sicer omenila morebitne kratkoročne posledice dobave orožja, ni pa ponudila odgovora na vprašanje o morebitnih dolgoročnih posledice dobave na stabilnost regije. To je presenetljivo zlasti glede na stališče nemške vlade, ki zagovarja ozemeljsko celovitost države in ne podpira prizadevanj kurdske regionalne vlade za odcepitev od Iraka.

Drugič, ali bo dobava orožja edini mehanizem vpliva na konfliktnem območju ali bo država obenem zagotovila humanitarno pomoč, dodatno vojaško pomoč in usposobila vojaške sile nedržavnega akterja. Smith (2013) je na primeru možnega ameriškega posredovanja v Siriji junija 2013 zapisal, da se bo najverjetnejši scenarij za posredovanje začel z dobavo orožja sirski opoziciji, ki se bo nadaljeval z zračnimi napadi in morebitno vključitvijo kopenskih sil. Ta argument sloni na dveh dejstvih. Prvič, ko se država enkrat odloči za posredovanje v konfliktu in se postavi na eno stran, se s tem zaveže, da bo temu akterju stala ob strani tudi z nadaljnjo pomočjo (*ibid.*). In drugič, samo dobavljanje orožja redko spremeni ravnotežje vojaške pomoči (*ibid.*).

V primeru nemške dobave orožja iraškim Kurdom je vlada septembra 2014 poudarila, da na sever Iraka poleg vojaške pomoči pošilja tudi humanitarno pomoč, ki je prav tako pomembna za omilitev humanitarne krize na severu Iraka.

Tretjič, ali je država pripravljena prevzeti odgovornost za ravnanje drugih akterjev z orožjem. V primeru pošiljanja lastnih enot država orožje zagotovi le lastnim enotam, ki jih je sama izurila in za katere lahko zagotovi, da bodo zasledovale cilje, ki so bili opredeljeni s strani vlade. V primeru, da država dobavi orožje drugemu akterju, lahko ta akter zagotovi, da bo odgovorno ravnal z orožjem in ga uporabil le za cilje, za dosego katerih je bilo orožje dobavljeno. Pri tem se v primeru dobave orožja nedržavnemu akterju zastavlja tudi vprašanje, v kakšni meri je nedržavni akter sposoben zagotoviti odgovorno ravnanje z orožjem, preprečiti, da bi orožje pristalo v napačnih rokah, in predvsem zagotoviti državi dobaviteljici, da dobavljenega orožja kasneje ne bo uporabil za namene, ki niso v skladu s prvotnimi nameni dobave.

V primeru nemške dobave orožja iraškim Kurdom je nemška vlada poudarila, da kurdsko regionalno vlado vidi kot zanesljivega partnerja, ki bo spoštoval dogovor o uporabi orožja le za namen boja proti Islamski državi. V ta namen je kurdska regionalna vlada podpisala certifikat o končnemu uporabniku, ki teoretično zagotavlja, da ne bo prišlo do napačne uporabe orožja.

V primeru dobave orožja iraškim Kurdom so nekatere vlade izrazito poudarile, da je pošiljanje lastnih enot v tem primeru izključeno. Tudi nemški minister za gospodarstvo je januarja 2015 med razpravo v parlamentu poudaril, da odločitev o vojaški pomoči kurdski regionalni vladi ne vključuje pošiljanja nemške zvezne vojske na sever Iraka in sodelovanja Nemčije kot v primeru Afganistana (Steinmeier 2015). Opozicija se je odzvala skeptično, predvsem z ozirom na odločitev o dodatni vojaški pomoči, saj pošiljanje misije za usposabljanje predstavlja en korak naprej proti aktivnejši vlogi Nemčije v konfliktu na severu Iraka (Buchholz 2015).

Osnovno vprašanje magistrske naloge se je nanašalo na pripravljenost in sposobnost nedržavnega akterja na konfliktnem območju aktivno prispevati k zaščiti ogroženih manjšin in k večji regionalni stabilnosti z orožjem, ki je bilo dobavljeno s strani tuje vlade. Ugotovila sem, da pri tem ni ključno, ali gre za državnega ali nedržavnega akterja, ki bo končni uporabnik orožja, temveč je ključno vprašanje, ali se bo nedržavni akter izkazal za zanesljivega partnerja in orožje uporabil izrecno za zasledovanje zastavljenih ciljev.

S preučevanjem nemškega dobavljanja orožja iraškim Kurdom v obdobju od avgusta 2014 do aprila 2015 lahko potrdim hipotezi, zastavljeni v uvodu. Obravnavani primer dobro ilustrira, da je v določenih primerih etično in moralno sprejemljivo dobaviti orožje nedržavnemu akterju na konfliktnem območju in da države uporabljajo dobavo orožja kot alternativo vojaškemu posredovanju. V tem primeru je kurdska vojska z dobavljenim orožjem v določeni meri prispevala k večji stabilnosti regije, saj je zaustavila širitev dobro oborožene Islamske države. Ta rezultat je pomembno vplival na odločitev nemške vlade, da na sever Iraka naknadno pošlje tudi misijo za usposabljanje in ne izključi nadaljnje vojaške pomoči kurdski regionalni vladi. Opaziti je, da je bila pri sprejemanju odločitve o dobavi orožja s strani Nemčije prisotna razprava o možnem nadaljnjem poseganju v konflikt na severu Iraka, vendar je nemška vlada zagotovila, da vojaško posredovanje v tem primeru ne predstavlja rešitve. To stališče nemške vlade z vidika nizke podpore javnosti ni presenetljivo. Na primeru dobave orožja iraškim Kurdom v obdobju od avgusta 2014 do aprila 2015 s strani nemške vlade lahko zaključim, da je orožje akterja okrepilo in prispevalo k vzpostavitvi ravnotežja vojaške moči. Vendar pa je potrebno poudariti, da vprašanje o nemškem vojaškem posredovanju na severu Iraka ostaja odprto. Odobritev dodatne pomoči ustvarja videz, da Nemčija kurdski regionalni vladi tesno stoji ob strani v boju proti širitvi Islamske države, ni pa možno predvideti, kje se bo dobavljanje pomoči ustavilo.

Tema, obravnavana v pričujoči nalogi, odpira nova vprašanja, povezana z dobavo orožja na

konfliktna območja. Zaradi osredotočenosti na aktualno študijo primera naloga ne ponuja odgovora na vprašanje o dolgoročnih posledicah dobavljanja orožja na konfliktna območja. Poleg tega se naloga ni dotaknila vprašanja doslednosti politike. Države dobaviteljice namreč v določenih primerih ocenijo, da je nedržavni akter ogrožen in da za lastno obrambo in zaščito potrebuje vojaško pomoč, obenem pa vojaške pomoči ne dobavijo drugim nedržavnim akterjem, ki bi morebiti prav tako potrebovali tovrstno pomoč.

6 LITERATURA

Amnesty International in Oxfam International. 2003. *Shattered Lives: the case for tough international arms control*. Eynsham: Information Press. Dostopno prek: <http://controlarms.org/wordpress/wp-content/uploads/2011/02/Shattered-lives-the-case-for-tough-international-arms-control.pdf> (30. maj 2015).

Amnesty International. 2014a. *Pogodba o nadzoru trgovine z orožjem zgodovinski dosežek*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.si/att-start> (30. maj 2015).

--- 2014b. *Ethnic cleansing on a historic scale: Islamic State's Systematic Targeting on Minorities in Northern Iraq*. Dostopno prek: <https://www.amnesty.org/en/documents/MDE14/011/2014/en/> (1. februar 2015).

Annen, Niels. 2014. *Bundestag unterstützt Waffenlieferungen*. Dostopno prek: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (19. april 2015).

ARD. 2014. Mehrheit gegen Waffenlieferungen, 29. avgust. Dostopno prek: <https://www.tagesschau.de/inland/deutschlandtrend-128.html> (30. maj 2015).

Ashton, Catherine. 2014. *Answer given by High Representative Ashton: VP/HR – Situation of the Yazidis in northern Iraq*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=P-2014-006870&language=EN> (30. maj 2015).

Axe, David. 2015. Why arming US allies can be like sending weapons straight to the enemy. *Reuters*, 25. marec. Dostopno prek: <http://blogs.reuters.com/great-debate/2015/03/24/arming-americas-allies-is-risky-any-way-you-do-it/> (30. maj 2015).

Bauer, Sibylle. 2004. The Role of parliaments in European arms export policy. V *Europe and the Global Arms Agenda: Security, Trade and Accountability*, ur. Jocelyn Mawdsley, Marta Martinelli in Eric Remacle. Sustainable Peace and Global Security Governance.

BBC. 2014. Germany to supply arms to Kurds fighting IS in Iraq, 1. september. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-29012159> (19. april 2015).

BBC. 2015. Islamic State crisis: John Kerry hails coalition efforts, 22. januar. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30928114> (30. maj 2015).

Bellal, Annyssa, Stuart Casey-Maslen in Gilles Giacca. 2011. *Implications of International Law for a Future Arms Trade Treaty*. Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research.

Borck, Tobias. 2014. *The True Surprise: Germany's Constitution to the Fight Against ISIS*. Dostopno prek: <https://www.rusi.org/analysis/commentary/ref:C54326261DA356/#.VQ6eeZ1waUk> (22. marec 2014).

Born, Hans. 2006. *Parlamentarni nadzor nad varnostnim sektorjem: načela, mehanizmi in praksa*. Ljubljana: Tiskarna Povše.

Brehm, Maya. 2008. The Arms Trade and States' Duty to Ensure Respect for Humanitarian and Human Rights Law. *Journal of Conflict & Security Law* 12 (3): 359–387.

Brittan, Samuel. 2000. Why arms sales are bad for Britain. *New Statesman* 13: 8–9.

Bromley, Mark, Neil Cooper in Paul Holtom. 2012. The UN Arms Trade Treaty: Arms Export Controls, the Human Security Agenda and the Lessons of History. *International Affairs* 88 (5): 1029–1048.

Brouneus, Karen. 2011. In-depth Interviewing: The process, skill and ethics of interviews in peace research. V *Understanding Peace Research: Methods and Challenge*, ur. Kristine Höglund in Magnus Öberg, 130–145. New York: Routledge.

Bryne, Edmund F. 2007. Assessing Arms Makers' Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics* 74 (3): 201–217.

Brzoska, Michael in Frederic S. Pearson. 1994. *Arms and Warfare: Escalation, Deescalation and Negotiation*. Columbia: University of South Carolina Press.

Buchholz, Christine. 2015. *Debatte zum Ausbildungsunterstützungseinsatz Kurdistan-Irak*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=ktF4CiHNd4o> (30. maj 2015).

Charbonneau, Louis. 2014. UN overwhelmingly approves global arms trade treaty. *Reuters*, 2. maj.

Control Arms Campaign. 2015. Dostopno prek: <http://controlarms.org/en/> (30. maj 2015).

Cooper, Neil. 2011. Humanitarian Arms Control and Processes of Securitization: Moving Weapons along the Security Continuum. *Contemporary Security Policy* 32 (1): 134–158.

Da Silva, Clare. 2009. *Creating human rights standards for the Arms Trade Treaty*. Dostopno prek: <http://unidir.org/pdf/articles/pdf-art2861.pdf> (20. oktober 2012).

Dawber, Alistair. 2012. UK accused of 'double standards' over weapons exports to Bahrain. *The Independent*. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/uk-accused-of-double-standards-over-weapons-exports-to-bahrain-7600981.html> (30. november 2012).

De Maziere, Thomas. 2014. *Deutschland ist nie neutral*. Dostopno prek: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Interview/2014/08/2014-08-24-demaiziere-bams.html> (30. maj 2015).

Der Spiegel. 2012a. Germany Plans Extensive Arms Deal with Algeria, 12. november. Dostopno prek: <http://www.spiegel.de/international/germany/german-arms-sales-to-algeria-have-increased-dramatically-a-866690.html> (30. november 2012).

--- 2012b. German Weapons for the World: How the Merkel Doctrine Is Changing Berlin Policy, 3. december. Dostopno prek: <http://www.spiegel.de/international/germany/german-weapons-exports-on-the-rise-as-merkel-doctrine-takes-hold-a-870596.html> (19. april 2015).

Deutsche Welle. 2014. Germany to supply arms to Kurds fighting IS militants. Dostopno prek: <http://www.dw.de/germany-to-supply-arms-to-kurds-fighting-is-militants/a-17891968> (22. marec 2015).

Duquet, Nils. 2014. *Business as usual: Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies*. Dostopno prek: http://www.flemishpeaceinstitute.eu/sites/vlaamsvredesinstituut.eu/files/files/reports/report_business_as_usual_web.pdf (14. februar 2015).

Erikson, Jennifer L. 2011. Market Imperative Meets Normative Power: Human Rights and European Arms Transfer Policy. *European Journal of International Relations* 1–26.

Feinstein, Andrew, Paul Holden in Barnaby Pace. 2011. Corruption and the arms trade: sins of commission. V *SIPRI Yearbook*, ur. Bates Gill, 13–35. United Kingdom: Oxford University Press.

Financial Times. 2014. Germany agrees to arm Iraq in break with post-war tradition, 20. avgust. Dostopno prek: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/8734c240-2847-11e4-b085-00144feabdc0.html#axzz3V6utqMni> (22. marec 2015).

Fischer, David. 2011. *Morality and War: Can War be Just in the Twenty-First Century?* New York: Oxford University Press.

Fruchart, Damien, Paul Holtom, Siemon T. Wezeman, Daniel Strandow in Peter Wallensteen. 2007. *United Nations Arms Embargoes: Their Impact on Arms Flows and Target Behaviour*. Sweden: Stockholm International Peace Research Institute.

Gauck, Joachim. 2014. *Germany's role in the world: Reflections on responsibility, norms and alliances*. Munich Security Conference. Dostopno prek: <http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/EN/JoachimGauck/Reden/2014/140131-Munich-Security-Conference.html> (28. februar 2015).

Generalna skupščina. 2006. *Resolucija 61/89, A/RES/61/89*. Dostopno prek: http://www.ony.unu.edu/Resolution_61_89.pdf / (25. november 2012).

Gorzewski, Andreas. 2014. Arms for Kurdish peshmerga to affect military balance. *Deutsche Welle*, 13. avgust. Dostopno prek: <http://www.dw.de/arms-for-kurdish-peshmerga-to-affect-military-balance/a-17853077> (25. april 2015).

Grebe, Jan in Sebastian Rossner. 2013. *Parlamentarische Kontrolle und Transparenz von Rüstungsexporten*. Dostopno prek:

https://www.bicc.de/uploads/tx_bicctools/Studie_Ruestungsexportkontrolle.pdf (14. Februar 2015).

Gysi, Gregor. 2014. *Bundestag unterstützt Waffenlieferungen*. Dostopno prek: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (19. april 2015).

Hartung, William. 2001. The New Business of War: Small Arms and the Proliferation of Conflict. *Ethics & International Affairs* 15 (1): 79–96.

Hofmann, Claudia in Ulrich Schneckener. 2011. *NGOs and Nonstate Armed Actors: Improving Compliance with International Norms*. United States Institute of Peace.

Hofreiter, Anton. 2014. *Bundestag unterstützt Waffenlieferungen*. Dostopno prek: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (19. april 2015).

Holtom, Paul. 2012. *Prohibiting Arms Transfers to Non-State Actors and the Arms Trade Treaty*. Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research.

International Committee of the Red Cross. 2011. *Weapons*. Dostopno prek: <https://www.icrc.org/eng/war-and-law/weapons/overview-weapons.htm> (30. maj 2015).

Jelpke, Ulla. 2014. *Bundestag unterstützt Waffenlieferungen*. Dostopno prek: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (19. april 2015).

Kaim, Markus. 2014. Das militärische Ziel ist nicht klar, das politische Ziel noch weniger. *Berliner Zeitung*. Dostopno prek: <http://www.berliner-zeitung.de/politik/kampf-gegen-is--das-militaerische-ziel-ist-nicht-klar--das-politische-ziel-noch-weniger-,10808018,28295704.html> (15. marec 2015).

Kauder, Volker. 2014. *Bundestag unterstützt Waffenlieferungen*. Dostopno prek: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (19. april 2015).

Kinkartz, Sabine. 2014. Germany debates arms shipment for Kurdish fighters. *Deutsche Welle*, 12. avgust. Dostopno prek: <http://www.dw.de/germany-debates-arms-shipments-for-kurdish-fighters/a-17846758> (11. april 2015).

Kinsella, David. 1998. Arms Transfer Dependence and Foreign Policy Conflict. *Journal of Peace Research* 35 (1): 7–23.

Kodeks ravnanja Evropske Unije o izvozu orožja – European Union Code of Conduct on Arms Exports, sprejet 5. junija 1998, dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/08675r2en8.pdf> (1. marec 2015).

Kösling, Marc. 2013. *Approaches to arms control with armed non-state actors*. Heinrich Böll Stiftung. Dostopno prek: <http://www.boell.de/en/2014/01/14/approaches-arms-control-armed-non-state-actors> (30. maj 2015).

Kurdska regionalna vlada. 2015a. *The Kurdistan Region in Brief*. Dostopno prek: <http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&s=050000&r=300&p=210> (19. april 2015).

--- 2015b. *Peshmerga Forces recaptures 95 percent of territories occupied by ISIS – KRG Council of Ministers meeting*. Dostopno prek: <http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=010000&l=12&a=53160> (19. april 2015).

Legard, Robin, Jill Keegan in Kit Ward. 2003/2006. In-depth Interviews. V *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*, ur. Jane Ritchie in Jane Lewis, 138–169. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage.

Lindner, Robert. 2014. Intervju z avtorico. Po elektronski pošti, 27. januar.

Lynch, Colum. 2012. China's arms exports flooding sub-Saharan Africa. *The Washington Post*. Dostopno prek: http://www.washingtonpost.com/world/national-security/chinas-arms-exports-flooding-sub-saharan-africa/2012/08/25/16267b68-e7f1-11e1-936a-b801f1abab19_story.html (30. november 2012).

Maching, Matthias. 2015. *Schriftliche Fragen an die Bundesregierung im Monat Dezember 2014; Fragen Nr. 170 und 171*. Dostopno prek: <http://bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/P-R/Parlamentarische-Anfragen/12-170-171,property=pdf,bereich=bmwi2012,sprache=de,rwb=true.pdf> (30. maj 2015).

Mehta, Vijay. 2012. *The Economics of Killing: How the West Fuels Wars and Poverty in the Developing World*. London: Pluto Press.

Merkel, Angela. 2014. *Bundestag unterstützt Waffenlieferungen*. Dostopno prek: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (19. april 2015).

Mihatovič, Katja. 2008. 40 let diplomatskih odnosov Nemčije in Izraela. Ljubljana: Diplomsko delo. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/mihatovic-katja.pdf> (11. april 2015).

Ministrstvo za gospodarstvo in energijo. 2014. *Facts about German foreign trade in 2013*. Dostopno prek: <http://www.bmwi.de/English/Redaktion/Pdf/facts-about-german-foreign-trade-in-2013,property=pdf,bereich=bmwi2012,sprache=en,rwb=true.pdf> (22. marec 2015).

Ministrstvo za gospodarstvo in energijo Zvezne republike Nemčije. 2015a. *Rüstungsexportkontrolle*. Dostopno prek: <http://www.bmwi.de/DE/Themen/Aussenwirtschaft/ruestungsexportkontrolle.html> (19. april 2015).

--- 2015b. *Parlamentarische Anfragen*. Dostopno prek: <http://www.bmwi.de/DE/Service/parlamentarische-anfragen.html> (30. maj 2015).

Ministrstvo za obrambo Zvezne republike Nemčije. 2014. *FAQ zur Irak-Hilfe*. Dostopno prek: http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg!/ut/p/c4/NYuxDsIwDET_yE4EAsFG1QEGGBiAsqVtFBk1cW WcsvDxJAN30hvu6fCJpcktFJwSJzfhA7uB9v0H-rgEeHGWskKkRG_1QjnivX5GDwMnr5Xqk1JhEKcsMLPoVE0WKQZoxM7YtjHW_GO_u8vxxL5tV5v21FxxjvHwAzqSAQg!/ (30. maj 2015).

Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. 2015. *Konvencionalno orožje*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodna_varnost/konvencion_alno_orozje/ (30. maj 2015).

Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije. 2014. *Irak: Beziehungen zu Deutschland*. Dostopno prek: http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Irak/Bilateral_node.html (30. maj 2015).

Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije. 2015a. *Export control*. Dostopno prek: http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Aussenpolitik/Aussenwirtschaft/Exportkontrolle/Exportkontrolle_node.html (19. april 2015).

--- 2015b. *Schwerpunkte deutscher Aussenpolitik*. Dostopno prek: http://www.auswaertiges-amt.de/sid_33D8AEC5133FAAC486F32618F96F595D/DE/Aussenpolitik/Schwerpunkte/Uebersicht_node.html (30. maj 2015).

Minorities Rights Group International. 2015. Dostopno prek: <http://www.minorityrights.org/5726/iraq/iraq-overview.html> (30. maj 2015).

Mishali-Ram, Meirav. 2009. Powerful Actors Make a Difference: Theorizing Power Attributes of Nonstate Actors. *International Journal of Peace Studies* 14 (2): 55–82. Dostopno prek: https://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol14_2/MMRAM%2014n2%20IJPS.pdf (29. maj 2015).

Mützenich, Rolf. 2015. *Ausbildungsmission im Irak*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=4CJhgNANZwI> (30. maj 2015).

Nelson, Soraya Sarhaddi. 2014. *Germany's New Economy Minister Takes Aim At Arms Exports*. Dostopno prek: <http://www.npr.org/blogs/parallels/2014/09/23/349641603/germanys-new-economy-minister-takes-aim-at-arms-exports> (19. april 2015).

Nemška zveza varnostne in obrambne industrije – Bundesverband der Deutschen Sicherheits- und Verteidigungsindustrie. 2015. *Security and Defence Industry*. Dostopno prek: <http://www.bdsv.eu/en/Issues.htm> (19. april 2015).

Nemški institut za mednarodne in varnostne zadeve. 2015. Dostopno prek: <http://www.swp-berlin.org/> (30. maj 2015).

Nemški zvezni parlament. 2014. *Bundestag unterstützt Waffenlieferungen*. Dostopno prek: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (19. april 2015).

Nemški zvezni parlament. 2015a. *Debatte zum Ausbildungsunterstützungseinsatz Kurdistan-Irak*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=ktF4CiHNd4o> (30. maj 2015).

--- 2015b. *Ausbildungsmission im Irak*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=4CJhgNANZwI> (30. maj 2015).

Nichols, Michelle. 2015. Iraq tells United Nations that Islamic State committed genocide. *Reuters*, 17. februar. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2015/02/17/us-mideast-crisis-iraq-un-idUSKBN0LL1O020150217> (30. maj 2015).

NISAT. 2015. Dostopno prek: <http://nisat.prio.org/> (30. maj 2015).

Nouripour, Omid. 2014. *Bundestag unterstützt Waffenlieferungen*. Dostopno prek: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (19. april 2015).

Nouripour, Omid. 2015. *Ausbildungsmission im Irak*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=4CJhgNANZwI> (30. maj 2015).

Opperman, Thomas. 2014. *Bundestag unterstützt Waffenlieferungen*. Dostopno prek: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/kw36_de_sondersitzung/296154 (19. april 2015).

Otte, Henning. 2015. *Ausbildungsmission im Irak*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=4CJhgNANZwI> (30. maj 2015).

Overhaus, Marco. 2014. *Waffenlieferungen sind kein Ersatz für Sicherheitspolitik*. SWP. Dostopno prek: <http://www.swp-berlin.org/de/publikationen/kurz-gesagt/waffenlieferungen-sind-kein-ersatz-fuer-sicherheitspolitik.html> (15. marec 2015).

Parker, Sarah. 2008. *Implications of State's Views on an Arms Trade Treaty*. Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research. Dostopno prek: <http://unidir.org/pdf/activites/pdf3-act349.pdf> (30. november 2012).

Pearlman, Wendy in Kathleen Gallagher Cunningham. 2012. Nonstate Actors, Fragmentation and Conflict Processes. *Journal of Conflict Resolution* 56 (3): 3–15.

Perkins, Richard in Eric Neumayer. 2010. The organised hypocrisy of ethical foreign policy: Human rights, democracy and Western arms sales. *Geoforum* 41: 247–256.

Permuy, Javier Couso. 2014. *Parliamentary question: VP/HR – Situation of the Yazidis in northern Iraq*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2F%2FEP%2F%2FTEXT%2BWQ%2BP-2014-006870%2B0%2BDOC%2BXML%2BV0%2F%2FEN&language=EN> (12. april 2015).

Pogodba o trgovini z orožjem - Arms Trade Treaty. 2013. Dostopno prek: http://treaties.un.org/doc/Treaties/2013/04/20130410%2012-01%20PM/Ch_XXVI_08.pdf#page=21 (10. avgust 2013).

Politična načela zvezne vlade glede izvoza vojaške opreme - Politische Grundsätze der Bundesregierung für den Export von Kriegswaffen und sonstigen Rüstungsgütern, sprejete 19. Januarja 2000. Dostopno prek: <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/366862/publicationFile/3681/PolGrdsaeetzeExpKontrolle.pdf> (1. marec 2015).

Poročilo Zvezne vlade o izvozu konvencionalnega orožja 2014 - Bericht der Bundesregierung über ihre Exportpolitik für konventionelle Rüstungsgüter im Jahre 2013, sprejet maja 2014. Dostopno prek: http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/germany/germany-2013 (1. marec 2015).

Posvetovalna skupina za orožje manjšega kalibra. 2006. *Developing International Norms to Restrict SALW Transfers to Non-State Actors*. Dostopno prek: <http://www.saferworld.org.uk/resources/view-resource/181-developing-international-norms-to-restrict-small-arms-and-light-weapons-transfers-to-non-state-actors> (19. april 2015).

Predlog Resolucije o razmerah v Iraku in Siriji ter ofenzivi Islamske države, vključno s preganjanjem manjšin, sprejet 17. Septembra. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P8-RC-2014-0109&language=SL> (1. marec 2015).

Predlog 18/2459 o izjavi nemške vlade glede humanitarne pomoči Iraku v boju proti teroristični organizaciji Islamska država - *Entschließungsantrag 18/2459 der Fraktionen der CDU/CSU und SPD: Humanitäre Hilfe für Flüchtlinge im Irak und Kampf gegen die Terrororganisation IS*, sprejet 1. septembra 2014. Dostopno prek: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/024/1802459.pdf> (1. marec 2015).

Predlog 18/3561 vlade: Usposabljanje varnostnih sil kurdske regionalne vlade in iraških oboroženih sil - *Antrag 18/3561 des Bundesregierung: Ausbildungsunterstützung der Sicherheitskräfte der Regierung der Region Kurdistan-Irak und der irakischen Streitkräfte*, sprejet 29. januarja 2015. Dostopno prek: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/024/1802459.pdf> (28. april 2015).

Racovita, Michaela. 2014. Intervju z avtorico. Po elektronski pošti, 2. februar.

Rohrabacher, Dana. 2015. *Excluding Kurds from London Talks a 'Blunder'* (26. januar). Dostopno prek: <https://rohrabacher.house.gov/media-center/press-releases/rohrabacher-excluding-kurds-from-london-talks-a-blunder> (11. april 2015).

RT. 2015. Kurds angry at being snubbed by ISIS-fighting UK conference. *RT*, 24. januar. Dostopno prek: <http://rt.com/news/225883-kurds-isis-conference-london/> (30. maj 2015).

Sabel, Robbie. 2008. Weapons to non-state armed groups – back to Westphalia? V *Engaging non-state armed groups*, ur. Kerstin Vignard, 5–16. Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research. Dostopno prek: <http://unidir.org/files/publications/pdfs/engaging-non-state-armed-groups-en-326.pdf> (12. april 2015).

Saferworld. 2015. Dostopno prek: <http://www.saferworld.org.uk/> (30. 5. 2015).

Sancin, Vasilka, Dominika Švarc in Matjaž Ambrož. 2009. *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.

Schmidt, Matthias. 2015. *Debatte zum Ausbildungsunterstützungseinsatz Kurdistan-Irak*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=ktF4CiHNd4o> (30. maj 2015).

Simoniti, Iztok. 1999. Koliko morale prenese zunanja politika. *Sodobnost* 12: 1089–1098.

SIPRI. 2015. Dostopno prek: <http://www.sipri.org/> (30. maj 2015).

Sislin, John, Frederic S. Pearson, Jocelyn Boryczka in Jeffrey Weigand. 1998. Patterns in Arms Acquisition by Ethnic Groups in Conflict. *Security Dialogue* 29(4): 393–408.

Sislin, John in Frederic S. Pearson. 2001. *Arms and Ethnic Conflict*. Rowman & Littlefield Publishers.

Skupno stališče sveta ki opredeljuje skupna pravila glede nadzora izvoza vojaške tehnologije in opreme – Council Common Position 2008/988/CFSP defining common rules governing control of exports of military technology and equipment, sprejete 8. decembra 2008, dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:335:0099:0103:EN:PDF> (1. marec 2015).

Small Arms Consultative Group Process. 2006. *Developing International Norms to Restrict SALW Transfers to Non-State Actors*. London: International Alert, Saferworld and University of Bradford.

Small Arms Survey. 2007. *Back to Basics: Transfer Controls in Global Perspective*. Dostopno prek: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2007/en/full/Small-Arms-Survey-2007-Chapter-04-EN.pdf> (19. april 2015).

Small Arms Survey. 2015. Dostopno prek: <http://www.smallarmssurvey.org/> (30. maj 2015).

Smith, Chris. 2008. *Weapons to non-state armed groups*. Geneva: United Nations Institute for Disarmament.

Smith, Dan. 2013. *Syria: intervention or the great power play*, 21. junij. Open Security. Dostopno prek: <https://www.opendemocracy.net/opensecurity/dan-smith/syria-intervention-or-great-power-game> (30. maj 2015).

Smith, Ben, Jon Lunn in Rob Page. 2014. *UK arms transfers to the Peshmerga in Iraqi Kurdistan*. House of Commons. Dostopno prek: <http://www.parliament.uk/business/publications/research/briefing-papers/SN06963/uk-arms-transfers-to-the-peshmerga-in-iraqi-kurdistan> (11. april 2015).

Steinberg, Guido. 2014. *Interview: Europa sollte USA bei Luftangriffen gegen IS und Aufrüstung der Kurden helfen*. SWP. Dostopno prek: <http://www.swp-berlin.org/publikationen/kurz-gesagt/interview-europa-sollte-usa-bei-luftangriffen-gegen-is-und-aufruestung-der-kurden-helfen.html> (15. marec 2015).

Steinmeier, Frank-Walter. 2015. *Debatte zum Ausbildungsunterstützungseinsatz Kurdistan-Irak*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=ktF4CiHNd4o> (30. maj 2015).

Stohl, Rachel in Suzette Grillo. 2009. *The International Arms Trade*. Cambridge: Polity Press.

Stohl, Rachel. 2009. Putting the Arms Trade Treaty into Context: Perspectives on the Global Arms Trade, Existing Arms Trade Initiatives, and the Role of the United States. *American Society of International Law* 103: 333–336.

Süddeutsche Zeitung. 2014. Diskussion um Rüstungspolitik: Gabriel stellt sich gegen von der Leyen, 8. oktober. Dostopno prek: <http://www.sueddeutsche.de/politik/diskussion-um-ruestungspolitik-gabriel-stellt-sich-gegen-von-der-leyen-1.2164093> (19. april 2015).

Taylor, Leonore. 2014. The debate over military intervention against ISIS in Iraq is too simplistic. *The Guardian*, 28. avgust. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/28/debate-over-military-intervention-isis-iraq-too-simplistic> (30. maj 2015).

Tshitereke, Clarence. 2004. Accountability and Oversight: The Role of Parliament in Arms Transfers. V *Guarding the Guardians: Parliamentary Oversight and Civil-Military Relations: The Challenges for SADC*, ur. Le Roux, et al. Pretoria: ISS, 69–83. Dostopno prek: <http://www.agora-parl.org/sites/default/files/Tshitereke%20-%20Accountability%20and%20oversight,%20the%20role%20of%20parliament%20in%20arms%200transfers%20-%20EN%20-%202003%20-%20PD.pdf> (30. maj 2015).

United Nations Register of Conventional Arms. 2007. *Guidelines for Reporting International Transfers: Questions & Answers*. New York: Department for Disarmament Affairs. Dostopno prek: <http://www.un.org/disarmament/convarms/Register/DOCS/ReportingGuides/QandA/Q&A%20booklet%20English.pdf> (20. oktober 2012).

University of Maryland. 2015. Dostopno prek: <http://www.cidcm.umd.edu/mar/> (30. maj 2015).

Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, veljavna od 24. oktobra 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/> (20. oktober 2012).

Van Aken, Jan. 2014. *Schriftliche Fragen an die Bundesregierung im Monat Dezember 2014; Fragen Nr. 170 und 171*. Dostopno prek: <http://bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/P-R/Parlamentarische-Anfragen/12-170-171,property=pdf,bereich=bmwi2012,sprache=de,rwb=true.pdf> (30. maj 2015).

Van Aken, Jan. 2015a. *Ausbildungsmission im Irak*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=4CJhgNANZwI> (30. maj 2015).

--- 2015b. *Jan Van Aken: Mitglied des Bundestages*. Dostopno prek: <http://www.jan-van-aken.de/jan-van-aken.html> (30. maj 2015).

Van Wilgenburg, Wladimir. 2015. *Arming the Kurds to Defeat ISIS in Mosul*. Dostopno prek: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/arming-the-kurds-to-defeat-isis-in-mosul> (25. april 2015).

Varnostni svet. 2014. *Security Council Press Statement on Iraq*. Dostopno prek: <http://www.un.org/press/en/2014/sc11625.doc.htm> (30. maj 2015).

Verstring, Bettina. 2013. *Arms and Elections: Germany's Policy on Weapon Export Licences*. Dostopno prek: <https://ip-journal.dgap.org/en/blog/berlin-observer/arms-and-elections> (19. april 2015).

Vogrin, Andreja, Iztok Prezelj in Bojko Bučar. 2008. *Človekova varnost v mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://knjigarna.fdv.si/s/u/pdf/326.pdf> (29. maj 2015).

Von der Leyen, Ursula. 2014. *Verantwortung als Pflicht*. Dostopno prek: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2014/08/2014-08-21-von-der-leyen-interview-zeit.html> (30. maj 2015).

Von der Leyen, Ursula. 2015. *Leadership from the Centre*. Munich Security Conference. Dostopno prek: https://www.securityconference.de/fileadmin/MSC_/2015/Freitag/150206-2015_Rede_vdL_MSC_Englisch-1_Kopie_.pdf (28. februar 2015).

Yanik, Lerna K. 2006. Guns and Human Rights: Major Powers, Global Arms Transfers, and Human Rights Violations. *Human Rights Quarterly* 28 (2): 357–388.

Wezeman, Pieter. 2003. *Conflicts and Transfers of Small Arms*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. Dostopno prek: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Disarm%20Conflicts%20and%20Transfers.pdf> (12. april 2015).

Wezeman, Pieter in Siemon Wezeman. 2015. *Trends in International Arms Transfers, 2014*. Dostopno prek: <http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1503.pdf> (11. april 2015).

Williamson, Roger. 1998. Moving in Vicious Circles: The Moral Dilemmas of Arms Transfers and Weapons Manufacturers. V *Hard Choices: Moral Dilemmas in Humanitarian Intervention*, ur. Jonathan Moore, 251–267. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Wisotzki, Simone. 2009. *Between Morality and Military Interests: Norm Setting in Humanitarian Arms Control*. Frankfurt: Peace Research Institute Frankfurt (PRIF).

Wurzer, Christian. 2013. A German Vision of CSDP: It's taking part that counts. V *National Visions of EU defence Policy: Common Denominators and Misunderstandings*, ur. Federico Santopinto in Megan Price, 27–46. Brussels: European Cooperation in Science and Technology.

Zakon o parlamentarni udeležbi pri odločitvi o delovanju oboroženih sil v tujini - *Gesetz über die parlamentarische Beteiligung bei der Entscheidung über den Einsatz bewaffneter Streitkräfte im Ausland*, sprejet 18. marca 2005. Dostopno prek: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/parlbg/gesamt.pdf> (1. marec 2015).

ZN. 2014a. *Statement attributable to the Spokesman for Secretary-General on the systematic persecution of minorities in Mosul*. Dostopno prek: <http://www.un.org/sg/statements/index.asp?nid=7880> (30. maj 2015).

--- 2014b. *Press briefing notes on Iraq, Libya and Argentina*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=14927&> (30. maj 2015).

Žabkar, Anton. 2003. *Marsova dediščina*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://knjigarna.fdv.si/s/u/pdf/138.pdf> (12. november 2013).